Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT — פּרייז 30 גראָשען — היינט 24 זייטען

נייער פאָלקסבלאַט

№ 105 | Łódź, Piątek, 6 maja 1932 r. | צענטער יאהרגאנג | לאָדז, פרייטאג, ל ניסן תרצ״ב | № 105

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אַדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: לאָדז, פּעטריקאָווער 21, טעל. 224-71

Dziś, o godz. 12-tej w poł. jako rocznica śmierci

B. P. Izraela K. Poznańskiego

fundatora i b. Prezesa Szpitala

odbędzie się w synagodze Szpitala ŻAŁOBNE NABOŻEŃSTWO, na które zaprasza krewnych i znajomych

Zarząd Szpitala fund. Małż. Poznańskich.

2861

„PALATYN" Piotrkowska 89, tel. 223-38

1-טע מאָדערניסטישע ביבליאָטעק אין פּוילען

קאָמוניקאַט.

ס׳איז אָנגעקומען אין אונזער ביבליאָטעק אַ נייער טראַנספּאָרט ביכער אין יודיש, פּויליש, דייטש, פראַנצויזיש און העבראַיש אויף דעם געביט פון סאָציאָלאָגיע, ביאָלאָגיע, עקאָנאָמיע, פּובליציסטיק, פּעדאַגאָגיק, פּסיכאָלאָגיע, ליטעראַטור, ווי אויך די לעצטע בעלעטריסטישע נייהייטען.

די ביבליאָטעק איז טעטיג יעדן טאָג פון 7–9 אָווענד אָהן איבעררייס. אַרבייטער, אינטעליגענץ און שטודירענדע געניסן פון אַ ספּעציעלער הנחה. די ליי טונג.

באַמערקונג: אין לעזע-זאַל, וואָס געפינט זיך ביי דער ביבליאָטעק קומט אָן טעגליך די ארץ-ישראל׳דיגע העבראַאישע פּרעסע און צייטשריפטען.

אויף טעלעפאָנישע בעשטעלונג שיקען מיר די ביכער אַהיים.

2883

Piotrkowska 14.

PAMIĘTAJ ! że już 19 maja odbywa się ciągnienie I klasy.
PAMIĘTAJ ! że wiele szczęścia Cię oczekuje.
PAMIĘTAJ ! iż przy ubiegłej loterji padła u nas wygrana Zł. 30.000 na Nr. 89011.
PAMIĘTAJ ! kupić los w najszczęśliwszej kolekturze

F. BRAJTSZTAJNA

PIOTRKOWSKA 14, TEL. 142-47.

PAMIĘTAJ ! mój adres, o ile chcesz się pozbyć trosk
PAMIĘTAJ ! że główna wygrana 1.000.000 zł.
PAMIĘTAJ ! że za małą sumę możesz się wzbogacić
PAMIĘTAJ ! że co drugi los wygrywa
PAMIĘTAJ ! że przez nas wiele ludzi się wzbogaciło
PAMIĘTAJ ! Czas nagli, spiesz do naszej kolektury !

Piotrkowska 14.

Tel. 142-47. Tel. 142-47.

נאַרוטאָוויטשאַ 20 — זאַל פילהארמאניע — נאַרוטאָוויטשאַ 20

אבער-קאנטאר משה קוסעוויצקי אין לאָדז!!!

שבת פרשת אמור (14. מאי 1932) פרייטאג-צונאכטס קבלת שבת, צומארגענס אום 9 פריה שחרית און מוסף. דער ראש פון די יודישע חזנים אין פוילען, אויבערקאנטאר פון דער ווארשעווער טלאמאצקער סינאגאגע

ה׳ משה קוסעוויצקי

האָט ענדליך בעוויליגט אויף איין שבת צו קומען קיין לאָדז. די בעזוכער פון „פילהאַרמאָניע" וועלען האָבען די זכיה צו הערען דעם גרויסען יודישען קינסטלער, דעם וועלט-בעריהמטען לירישען טענאָר מיט זיינע מתיקות׳דיגע תפילות. אויבער-קאַנטאָר משה קוסעוויצקי וועט דאָס מאָל איבעראַשען דעם עולם מיט זיין ערשטקלאַסיגען רעפּערטואַר מיט זיין וואונדערליכען „ספירה"-צייל׳ען, וואָס בעצויבערט די צוהערער. אינ׳ם דאַווענען בעטייליגט זיך דער לאָדזער פּראָפעסיאָנעלער גוט-איינשטודירטער כאר אונטער דער לייטונג פון דעם וועלכער איז צוריקגעקומען פון הערץ רובין, יונגען טאַלאַנטפולען דיריגענט זיין שטודיום-רייזע פון לאָנדאָן.

די איינטריטס-קאַרטען זענען ערמעסיגט פון 1 זל. ביז 2 זל. – בילעטען-פארקויף: אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע, ביי ה׳ י׳ זעלמאַנאָוויטש עק פּיעטריקאָווער און פאָלודניאָווע

באַמערקונג: פאַר פרויען בעזונדערע רעזערווירטע פּלעצער.

2786

36 — טוך- און קאָרט-לאַגער — 36

Bcia A. i R. MILGROM

fr., I piętro PIOTRKOWSKA 36 telef. 225-95

מיר עמפפעהלען צום פריהלינג און זומער-סעזאָן

די נייעסטע **אנצוג- און פאלטא-שטאָפען**

פון די בעסטע ביליצער, טאמאשאווער און לעאנארד׳ס, ווי אויך דאַמען-מענטעל

גרויסער אויסוואהל!

הורט און דעטייל! ■ ביליגע פרייזען!

36 — פּיעטריקאָווער — 36

ASEKURACJA ■ פערזיכערונגען

פון פאבריקען געגען פייער, אלער ארט סחורה-לאַגערן געגען פייער און גנבה.

וואוינונגען געגען פייער און גנבה

ווי אויך טראנספּארט-פערזיכערונגען פיהרט אויס רעיעל און פינקטליך אויף גינסטיגע בעדינגונגען

מרדכי חיים רומקאווסקי

קילינסקיעגא 105, טעל. 112-50.

2661

מיר דריקען אויס אונזער מיטגעפיהל און ביילייד אונזער ה׳ מיטגליד

אייזיק רייטבערגער צוליב׳ן טויט פון זיין אונפערגעסליכע פרוי

צילקא נ. ע.

אלע מיטגלידער ווערען געבעטען זיך צו בעטייליגען אין דער לויה, וועלכע קומט פאַר היינט, פרייטאג, דעם 6טען מאַי, 12 א זייגער בייטאָג פון טרויער-הויז, פּיעטריקאָווער 123.

די פערוואַלטונג פון שניידער-צעך

פאַר דער שטאָט לאָדז

אין לאָדז, פּיעטריקאָווער 20.

2902

נאָך לאנגע און שווערע ליידען איז נעכטען געשטאָרבען אין עלטער פון 62 יאָהר מיין ליבע פרוי, אונזער טייערע און אונפערגעסליכע מוטער, שוויגערמוטער, גרויסמוטער, שוועסטער, שוועגערין און טאַנטע

נ. ע. צילקא רייטבערגער

(געבוירען האַזע)

די לויה קומט פאַר היינט, פרייטאָג, דעם 6. מאי 1932, 12 אַ זייגער בייטאָג פון טרויער-הויז, פּיעטריקאָווער 123, וועגען וואָס עס טיילען מיט גרויס צער

די טיפטרויערנדע הינטערבליבענע.

2917

טעאַטער „מאַמוס" 17 זגערזשער 17

„הוליע קבצן"

מאָרגן, שבת, ד. 7-טען מאַי ד. י.

נאָר 1 אָווענד

פון בעליבטען אַרטיסט פון לאָדזער פובליקום

יוסף סטרוגאַטש

20 נומערן פון זיין אָריגינעלען רעפּערטואַר.— משה בראָדערזאָן, מאניע לייב, משה לייב האַלפּערן, קולבאַק, פּאַפּיערניקאָוו, פערלאָוו, ב. נעלמאַן. משה נאַדיר. פאָלקס-און פאָלקסטימליכע לידער, מנגידישע דרשות-כללות און ברכות-פאָלקלאָר, ווי אויך לידער פון פאָלקס-דיכטער מ. געבירטיג, פּאָפּולערע פרייזען פון 75 גר. ביז 2 זל. אנהויב 9 אָווענד. בילעטען צו בעקומען שבת פון 12 פאַרמיטאָג ביי דער קאַסע. 2287

דאָס ניי-ערעפענטע

טור- און קאַרט-געשעפט

אויף פּעטריקאַווער 23, פראָנט, 2. שט. טעל. 39-226

מאַכט בעקאַנט, אַז צום איצטיגען פריהלינג- און זומער-סעזאָן עמפּפעהלט דעם רייכסטען אויסוואַהל פון די מאָדערנסטע **דאַמען- און הערען-שטאָפען** פון די בעסטע בילעצער, טאָמאַשאָווער און לעאָנאַרדט'ס סחורות

צו קאָנקורענץ-פרייזען.

בעזוכט אונז און איהר וועט זיך איבערצייגען!

M. TAZBIR

מיט אַכטונג

לאַנגיעהריגער מיטאַרבייטער פון ק. טילגראַם

לאָדז, פּעטריקאַווער 23

פראָנט, 2-טער שטאָק.

הורט און דעטייל

אַכטונג!

די בעוואוסטע און לאַנג-עקזיסטירענדע פירמע

J. Futerman

Łódź, PIOTRKOWSKA 54, tel. 106-54

עמפּפעהלט דער געעהרטער קונדשאַפט צו די פאָרשטעהענדע ימים-טובים א זעהר רייכען אויסוואַהל פון עלעראַרט מאָדערנסטע לעצטע נייהייטען פון:

דיוואַנעס / באַרגיקעס / נאַרזשוטען / טיש-בעט-דעקען / גאַרדינען שטאָרען / פאַרטיערען / מעבעל-איבערצוג / פערשידענע דעקאָ-ראַציאָנס-שטאָפען / קאַצען / רייזע-פלעדען / צעראַטען און לינאָלעאומס

צו זעהר ערנידריגטע פרייזען און רעיעלע בעהאַנדלונג.

בעמ.: גענעראַל-פערטרעטונג פון די בעוואוסטע אָריגינעלע גליניאַנער האַנד-אַר-בייט-קילימעס ווי אויך פון די 1-טע שלעזישע האַנדטעפּיכער-קניפּפעריי אין ביליץ

54 — הורט! — דעטייל! — 54

הזכרה

זונטאָג, ב' דר"ח אייר תרצ"ב די ערשטע יאָהרצייט 12 בייטאָג וועט פאָרקומען אויפ'ן בית-החיים די ענטהילונג פון דער מצבה פון אונזער אונפערגעסליכע מוטער

נ"ע פּעריל לאה ווערדיגער

(פון צו הויזע קוטנער) אשת ר' יעקב אליעזר ווערדיגער נ"י

צו וועלכער אַלע קרובים, פריינד און בעקאַנטע ווערען געבעטען צו קומען.

די פאַמיליע. 2933

סאַלאַ שיקמאַן
אהרן גאַרצעוויטש

פערלאָבט.

לאָדז, 1932.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען ברודער שוואָגער און אָנקעל

אהרן גאַרצעוויטש

מיט פרל. **סאַלאַ שיקמאַן**

ווינשט פיל גליק.

פאַמיליע שמייער.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען ברודער שוואָגער און אָנקעל

אהרן גאַרצעוויטש

מיט פרל. **סאַלאַ שיקמאַן**

ווינשען מזל-טוב

פאַמיליע פּאַצאַנאָווסקי.

וואַרשאַ.

צו די תנאים פון מיין ליבען ברודער און שוואָגער

אהרן גאַרצעוויטש מיט פרל. **סאַלאַ שיקמאַן**

ווינשען א גליקליכע צוקונפט.

פינקוס גאַרצעוויטש און פרוי.

Dr.

HELLER

ספּעציאַליסט פאַר הויט, וועגערישע קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע

נאַווראַט 2 טעל. 79-89

נעמט אָן ביז 10 פריה און פון 4—8 אָווענד. פאַר פרויען ספּעציעל פון 4—5 נאָכמיט, פאַר אומבעמיטעלטע לעמשניצע-פרייזען.

ישיבת „תומכי-תמימים"
ליובאַוויטש

לאָדז, פּאָמאַרסקא 41a

איז מודיע, אַז עס איז נאָך פאַרהאַן א בעגרענעצטע צאָהל פּלעצער אין אַלע 3 מחלקות פאַר תלמידים בעלי-כשרון, וואָס קענען אליין לערנען גפ"ת.

די תלמידים ווערען אויך בעזאָרגט מיט עסען, שלאָפען א. א. וו. אין אונזער אייגענעם איינגעאָרדנעטען אינטערנאַט.

בעמערקונג: תלמידים פון פּראָווינץ דאַרפען זיך פריהער ווענדען בריפליך מיט בעצאָהלטען אַנטוואָרט צו דער לשכת-הישיבה.

הנהלת-הישיבה. 2840

אגודה לזמרה ולספרות עברית „הזמיר" אל. קאָשטשושקי 21

מוצאי שבת, דעם 7-טען מאַי, א זייגער 8.30 אָווענד

קאָנצערט
געווידמעט יודישע מוזיק

אין פּראָגראַם: שאַפונגען פון היידן, זילבערק, ענגעל, אהרון, טאָדעסקא, לעווין א. א.

עס בעטייליגען זיך סאָליסטען, אָרקעסטער, כאָר און העברעאישע סטודיע פון „הזמיר"

בילעטען צום פּרייז פון 1 זל. ביז 2.50 זל. איז צו בעקומען ביי דער קאַסע פון „הזמיר".

ענטשולדיגונג.

איך ענטשולדיג מיך פאַר דער פערוואַלטונג פון פעראייניגטען קירזשנער-צעך אין לאָדז פאַר ברעכען א בעשלוס פון אַלגעמיינער פערזאַמלונג נישט צו געהן אַרבייטען צו קונים אין שטוב. איך פערזיכער, אַז אַזעלכעס וועט מעהר נישט פאָרקומען. אַלס צייכען פון חרטה שפּענד איך 5 זלאָטעס לטובת דער הילפס-קאַסע פון צעך.

קירזשנער **דים**, נאַרוטאָוויטשא 10 2884

מיין ווערטען פריינד ה' יעקב ווייסקאָפף, צוליב'ן טויט פון זיין אונפערגעסליכען

פאָטער נ"ע

דריק איך אויס מיין אינניגסטען מיטגעפיהל,

המקום ינחם אותך בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.

דוד באַלזאַם. 2932

אַנאָנסן אין פאָלקסבלאַט
האָבן דעם גרעסטן ערפאָלג

מיר גראַטולירען אונזער מיטגליד חבר

יודל פייערטאָג און פרוי

צום געבורט פון זייער **טאָכטער**

און ווינשען זיי פיל נחת און גליק

די פערוואַלטונג פון מאַגאַזין-שניידער-מייסטער-פעראיין, פּילסודסקי-גאַס 12.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע פריינדין

פרל. **העלאַ מיניעווסקא**

מיט ה' **אלתר רוביל**

ווינשען מיר א הערצליכען מז"ט און א גליקליכע צוקונפט. זאָל אייער לעבענס-וועג מיט בלומען בעצירט זיין.

רוזשאַ ווייסבערג,
רוזשאַ קאַפּעוויטש. 2904

צו דער פערלאָבונג פון אונזער קוזינקע

פרל. **מיניא איידעלמאַן** (וואַרשאַ)

מיט ה' **מאָטעק ראַטבאַרד** (לאָדז)

ווינשען מיר פיל גליק און צופרידענהייט.

קוזין יעקב לעפּקעל און פרוי
פריינד מענדעל פולמאַן און פרוי
פאַמיליע מרדכי יאַכימאָוויטש און פרוי
פריינד משה ווייספעלנער
יעקב גאָלדשטיין און פרוי

לאָדז, דעם 1 מאַי 1932.

צו די תנאים פון אונזער ליבע טאָכטער פרל.

מיניא איידעלמאַן (וואַרשאַ)

מיט ה' **מאָטעק ראַטבאַרד** (לאָדז)

ווינשען מיר זיי א הארציגען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט.

עלטערן ישראל און רבקה איידעלמאַן
שוועסטער חיה און מאַן גאָלדשטיין
ווי אויך פאַמיליע האַלפּערן

לאָדז, דעם 1-טען מאַי 1932.

די פערוואַלטונג פון דער

נ ד ן-זעלבסטהילף-פערזיכערונג

זשעראָמסקא (פּאָנסקא) 31

האָט דעם כבוד איינצולאַדען די מיטגלידער אויף דער

אַלגעמיינער פערזאַמלונג

וועלכע קומט פאָר זונטאָג, דעם 8-טען מאַי, פּינקטליך 5 א זייגער אָוו. אין אייגענעם לאָקאַל.

דעם טיפסטען ביילייד דריקען מיר אויס אונזער ווערטען בוכהאַלטער ה' **יעקב ווייסקאָפף** צוליב'ן טויט פון זיין אונפערגעסליכען

פאָטער נ"ע

זייט געטרייסט!

המקום ינחם אתכם בתוך שארי אבלי ציון וירושלים.

די פעראייניגטע יודישע פליישער

אין לאָדז, מילינסקיעגא 60. 2931

דעם טיפסטען ביילייד דריקען מיר אויס אונזער ה' מיטאַרבייטער

ר' יעקב ווייסקאָפף

צוליב'ן טויט פון זיין אונפערגעסליכען

פאָטער

זייט געטרייסט! 2932

דאָס פּערסאָנאַל פון די פיליעס

פון די פעראייניגטע יוד. פליישער אין לאָדז

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער חשוב'ן מיטאַרבייטער ה' **יעקב ווייסקאָפף** צוליב'ן טויט פון זיין אונפערגעסליכען

פאָטער

זייט געטרייסט!

דאָס פאַבריקס-פּערסאָנאַל

פון די פעראייניגטע יודישע פליישער

אין לאָדז, קילינסקיעגאָ 60. 2932

נאָך לאַנגע שווערע ליידען איז מאָנטאָג, דעם 2. מאַי 1932 געשטאָרבען און דעמזעלבען טאָג צו קבורה געקומען, מיין ליבע פרוי, אונזער טייערע און אונפערגעסליכע מוטער, שוויגערמוטער, גראָסמוטער, שוועסטער שוועגערין און טאַנטע

נ"ע שרה פייגע הערצקע נ"י אשת ר'
גערשענאָוויטש

(וואָלינאַרם גדאַנסקא 4) אין עלטער פון 64 יאָהר

וועגען וואָס עס טיילען מיט אין גרויס צער

די אין טיפען טרויער פערבליבענע **פאַמיליע.**

רעקאנסטרוקציע פון דער רעגירונג

מ'ווארט נאר אויפ'ן סוף פון די פראנצויזישע וואהלען

וו א ר ש א, 5 (טעלעפאניש) ס'געהען ווייטער ארום עקשנות'דיגע קלאנגען, אז די רעקאנסטרוקציע פון דער רעגירונג זאל שוין פארקומען די קומענדיגע וואך. ווי מ'שמועסט וועט אבער פראפ. בארטעל ווערען פרעמיער פון דער איצטיגער רעגירונג, אדער די רעגירונג וועט זיך אנגעבען אין דימיסיע און פראפ. בארטעל וועט שאפען א רעגירונג פון גאר נייע מענשען.

היינטיגע וואך האט פראפ. בארטעל געווילט 2 טעג אין קראקא, כלומרשט אויף א קאנפערענץ פון מאטעמאטיקער, פאקטיש אבער האט בארטעל קאנפערירט מיט פראפ. קושיזשאנאווסקי און מיט פראפ. קאט.

וואס שייך דעם פראפ. קאט איז ער זעהר פאפולער אין פראנקרייך, מ'דארף איהם דעריבער האבען אין דער רעגירונג, אויב נאך די וואהלען אין פראנקרייך וועלען קומען צו דער מאכט די לינקע.

דערשאסען א יודישען ארבייטער

אויף א פראקישער פערוויילונג

וו א ר ש א, 5 (טעלעפאניש) אין קאלושין הינטער ווארשא איז פארגעקומען א פערוויילונג פון א פראקישען פליישער פעראיין, אין מיטען דער פערוויילונג האט אויסגעבראכען א שיסעריי. בעת וועלכער ס'איז דערשאסען געווארען א געוויסער יוסף אפפאל.

987 פוילישע יודען דראהט ארויסגעשיקט צו ווערען פון בערלין

אויב די פוילישע רעגירונג וועט נישט געבען פאר זיי א פידטעל מיליאן דאלאר

ב ע ר ל י ן, 5. (יט"א טעלעגראפיש) דער אויבער בירגערמייסטער פון דער שטאט בערלין, האט זיך געווענדעט צו דער פוילישער רעגירונג, צו אסיגנירען א פערטעל מיליאן דאלאר אויף אונטערשטיצונגען די 987 פוילישע בירגער, וועלכע געניסען פון בערלינער אינסטיטוציעס פאר געזעלשאפטליכער שוץ. אין געגענטייל וועלען די דערמאנטע פוילישע בירגער ארויסגעשיקט ווערען פון לאנד.

ס'איז כדאי צו בעמערקען, אז די דערמאנטע 987 פוילישע בירגער זענען יודען.

יודישע וועלט=קאנפערענץ אין גענף

ווערט צוזאמענגערופען דעם חודש יולי

נ י ו־י א ר ק, 5. (יט"א טעלעגראפיש) דער יודיש־אמעריקאנישער קאנגרעס, האט בעשלאסען אויף יולי צוזאמענצורופען אין גענף א וועלט־קאנפערענץ מיט'ן צוועק צו בעהאנדלען די ארגאניזירונג פון אן אלוועלטליכען יודישען קאנגרעס.

זעלבסטמארד פון א 63=יעהריגען יודישען סוחר

ווארשא, 5. (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) היינט איז בעגאנגען זעלבסטמארד דורך אראפשפרונגען פון דריטען שטאק, דער 63־יעהריגער יודישער סוחר חיים בערגפרוינד, דער זעלבסטמערדער האט געהאט א גרויס געשעפט ער איז אבער לעצטענס פעראָרימט געווארען און דאס איז געווען די סיבה פון זעלבסטמארד.

אקציע פאר קינדער=הילף פון דער בערלינער יודישער קהלה

ב ע ר ל י ן (יט"א) אויף דער צייט פון 5-טען ביז דעם 11-טען מאי ה. י. האט די יודישע קהלה אין בערלין פראקלאמירט א ג'אקציע, וואס איז בעשטימט אויף שאפען הילפס-מיטלען פאר קראנקע יודישע קינדער.

„SANATO“
כירורגיש=וועכנעריז-אנשטאלט
אגראדאווא 10, טעל. 213-57
1-טע און 2-טע קלאס
גינעקאלאגיש-וועכנעריז-אבטיילונג
ד"ר מעד. ש. איינער, ד"ר מעד. י. בוים, ד"ר מעד. רייטלער־קוריאנסקא ד"ר מעד. וו. אייכנער
פרייז פון א געבורט
אין 2-טען קלאס צוזאמען מיט פערהיטונגס-מיטלען
200 זל.
אויפזיכט איבערן קינד ד"ר מעד. י. פאלאסאוו
כירורגישע אפטיילונגפון ד"ר מעד. מ. קאנטאר.

וויכטיג נייעס
— פאר —
סוויטער און טריקאטאזש-פאבריקאנטען
דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז אונזערע
ר"ז פערשלוסען
זענען נור צו בעקומען ביי אונזער אויסשליכען פערטרעטער
ה. אפפעלבוים
לאדז, פולנאצנא 2
טעלעפאן 142-92
בעמערקונג: אונזערע סחורות זענען איצט נאך מעהר פערפולקאמט און זענען גענוי לויט'ן אויסלענדישען סטיל. מיט אכטונג
„REOR“
sp. z ogr. odp.
2125

מאשיך=מצות
ווערט געבאקען אלע טאג פרישע און דינע, ווי אויך מצה=מעהל, אייער=פערפעל און סוכארקעס לויט קארלסבאדער סיסטעם
מיר עמפפעהלען צו יעדער צייט אונזערע גוט-בעקאנטע און פרישע געבעקסען פון אונזער
איבעראל-בעוואוסטער צוקערניע
ב. ווייגבערג
38 פיעטריקאווער 38
טעל. 143-82

שרייבן שעהן, שנעל
לערנט אויס דער בעוואוסטער קאליגראף
ל. בערמאן אין 15 לעקציעס.
אויך ווערט אויסגעלערנט גוט שרייבען א יודישען בריף אהן פעהלער אין משך פון איין חודש, אפילו דעם, וואס קאן גארנישט. די עלטער שפילט נישט קיין ראלע. זאוואדזקא 19. פראנט, 1. שט.

עכטע גוטע און כשר'ן
ווייז
צו די ביליגסטע פרייזען
צו 65 און 75 גראשען
פאר א 1/4 ליטער
צו בעקומען ביי דער לאנג-יעהריגער בעוואוסטער פירמע
„בארוין“
אינה.: מענדיל בארנשטיין, לאדז
נאוואמיעסקא 30, טעל. 210-58

Solidnie i tanie są
Ogrodzenia druciane, plecionki i tkaniny
nabyte w Firmie **R. Jung,**
Łódź, Wólczańska nr. 151
tel. 128-97. Rok zał. 1894.
2293

א קעטלער'ן
ווערט געזיכט צו ארבייטען אויף א 16-ער און 22-ער קעטעל-מאשין.
וואסכארניא 7
ביי זאלצבערג.
2908

לעהרערס
מיט רעגירונגס - רעכט, 18 יאהר פראקטיק, ערטיילען פויליש, יודיש, פראנצויזיש, עספעראנטא, דייטש, ביכהאלטעריע און מאטעמאטיק.
שוו. יאקובא 12
רעכטע אפיצינע, 1-טער שטאק וו. 30. שיף

יעדער איינציגער
האט זיך איבערצייגט, אז פאר
מעבעל
דיוואנעס, פעלצען, נייה-מאשינען, גארדעראבען או"וו
צאהלט די העכסטע פרייזען
א. ווייצמאן שענקעוויטש 23
טעלעפאן 191-00.
ביי מיר איז שטענדיג פערשידען געניצט מעבעל אין גוטען צושטאנד צו פערקויפען.

טארג און מארק=שטייער
מיר מאכען בעקאנט אלע טארג- און מארק-שטייער, דאס ביי דעם צענטראלען קליינהענדלער-פעראיין, פאמארסקא 15, איז רעארגאניזירט געווארען די סעקציע טארג- און מארק-שטייער. די ניי-געוועהלטע פערוואלטונג נעמט אן מיטגלידער וועגען אלע ארט ענינים יעדען טאג פון 8 ביז 10 אוו.
די פערוואלטונג.
2907
פרעזעס: פידלער, וויצע-פרעזעס: בענדעט, סעקרעטער: אבראמאוויטש, קאסירער: קרול, עקאנאם: קאסאווסקי, בארקאווסקי, טאפער, גרישמאן, סטודענט, מאשקאוויטש, סעגאל און באניא.

— דורך —
עברי
3 חדשים
פון א=ב ביז עברי און דאווענען דורך 3 חדשים ווערט געלערנט מיט קינדער פון 4 יאהר אן דורך מלמדים-ספעציאליסטען אין דעם בעוואוסטען רעליגיעזען
גן=ילדים פרעבעל
שולע
ביים בית=ספר „תורה=ודת“
פל. וואלנאשטשי 6 (נייע שטאט)
קינדער פון 4 ביז 8 יאהר ווערען אהיימגעפיהרט דורך א ספעציעלען מענש.
איינשרייבונגען ווערען אנגענומען פון 11–1 מיטאג.

רעשטען
לאדז, נאוואמיעסקא 5
פראנט, 2-טער שטאק
פערשידענע קאמגארנס. ביליצער, טאמאשאווער און לאדזער אויף אנציגער און פאלטענס
ווי אויך די מאדערנסטע דאמען=שטאפען אויף פאלטנס און קאסטיומען
מיט 30% ביליגער
קומט און איבערצייגט אייך, ביי
SZCZĘSLIWY
געדענקט נאר
אין פראנט, II שטאק

Dr. Z. Rakowski
ספעציאליסט פאר אויערען-, נאז-, האלז- און לונגען-קראנקהייטען
11=טען ליסטאפאד 9
קאנסטאנטינער טעלעפאן 127-81
שפרעכשטונדען פון 12—2 און פון 5—7. נעמט אויך אן אין לעטשניצע זגערושער 17 פון 10 — 11

Lek.-Dentysta
F. DREJCER
przeprowadziła się na
ul. Sienkiewicza 52 (róg Nawrot).
telefon 204-40.
2856

ענטשולדיגונג!
אלס צייכען פון חרטה, ענטשולדיג איך זיך פאר'ן לייטער פון מאגאזין-שניידער-מייסטער-פעראיין, פילסודסקי-גאס 12, ח. שערמאן און פאר דער פערוואלטונג פאר מיין אונטאקטישען ארויסטריט געגען זיי בעת מיין אויפגערעגטען צושטאנד. איך פערזיכער, אז אויף להבא וועט מעהר אזעלכעס נישט פארקומען.
לייבוש מענדעראווסקי
קאנפעקציע=מאגאזינער,
נאוואמיעסקא 15.
2918

לעטשניצע
פון דאקטוירים=ספעציאליסטען
17 זגיערזשער 17,
טעלעפאן 116-33
ס'נעהמען אן דאקטוירים פון אלע ספעציאליטעטען
ד"ר גאלדשטיין=פאלאק, ד"ר יוסטמאן, ד"ר מ. קאנטאר, ד"ר ציעגע, ד"ר ראקאווסקי. ד"ר ראזענצווייג. ד"ר רוזשאנער, ד"ר וויינבערג, ד"ר סטופעל, צאהן-ארצט גראדזיענטשיק=קראשיאווא
ווי אויך וויזיטען אין שטאט.
רענטגען-בעשטראלונגען, קווארץ, דיאטערמיע, עלעקטריזאציע און ערצטליכע אנאליזען.

Dr. med.
I. Weinberg
Cegielniana 11, tel. 126-02
ספעצ. פאר
הארץ= און לונגען=קראנקהייטען
נעמט אן פון 3–4 און פון 8–9 אוונט.
2229

Dr. med.
Józef Izykson
פאלודניאווא 9, טעל. 210-75
אויערען, נאז=און האלז=קראנקהייטען
שטים און שפראך=שטערונגען
עמפפאנגט פון 12–2 פארמ. און פון 5–7 נאכמ.
3117

א טיכטיגער
הויז-פערוואלטער
נעמט אן הייזער איז אדמיניסטראציע פאר 45 זל. א קווארטאל.
אפערטען אונטער „M. L.“ אין אדמיניסטר.
2292

די דאלאר-אינפלאציע זאל זיין נאר א וואהל-מאנעווער

וואשינגטאן, 5 (ספ. טעל.) די נעכ-טיגע ידיעות וועגן דעם בעשלוס פון אמעריקא-נער קאנגרעס מכּח פערקלענערן דעם ווערט פון דאלאר האט געמאכט א געוואלדיגען רושם אין דער גאנצער וועלט.

די אינטערנאציאנאלע בערזעס האבען אבער דערויף נישט רעאגירט, ווייל מ'האלט, אז דער גאנצער ענין איז נאר א וואהל-מאנעוור געגען פרעזידענט הובער. איבריגענס האלט מען, אז דער קאנגרעס וועט דאס געזעץ באלד צוריקציהען. אין אמעריקא גופא איז אויך דער דאלאר נישט גע-פאלען. אויך אין ווארשא האט די גאנצע געשיכטע נישט געמאכט קיין שום איינדרוק. די פינאנץ-קרייזען האבען אנ'אפּווארטענדע שטעלונג.

צוויי מיליאן זלאטיס פאר יודישע קאאפעראטיווע בענק

ס'איז אבער נישטא ווער ס'זאל דאס געלד אפנעהמען

ווארשא, 5. (טעלעפאניש פון אונזער קאר-רעספאנדענט) דאס פינאנץ-מיניסטעריום האט בע-שטימט 2 מיליאן זלאטעס פאר דער באנק פון קאאפעראטיווען אלס קרעדיט פאר די יודישע קאא-פעראטיווע בענק.

די באנק האט אבער די סומע נישט גע... אפנעהמען, ווייל זי געפינט זיך אין סטאדיום פון ליקווידאציע.

ווי מ'שמועסט וועט בעקומען די דאזיגע סומע די באנק, וועלכע ווערט אנגעפיהרט דורך דעפוטאט ווישליצקי.

אל קאפאנע וועט זיצען 11 יאהר

א געשמידטער אין קייטען האט מען איהם איבערגעפיהרט אין טורמע

טשיקאגא, 5. (ספ. טעל.) דער אמעריקאנער העלד פון דער אונטערוועלט אל קאפאנע, איז איבערגעפיהרט געווארען אין דער טורמע קיין אט-לאנטא, נאכדעם ווי ס'איז אפגעווארפען געווארען זיין ביטע וועגען פערקלענערן איהם די שטראף. קאפאנע וועט איצט דארפען זיצען 11 יאהר טורמע.

דאס איבערפיהרען פון אל קאפאנע קיין אט-לאנטע איז פארגעקומען אין זעהר דראמאטישע בעדינגונגען, ווייל מ'האט מורא געהאט, אז זיינע אנהענגער וועלען מאכען אלע אנשטרענגונגען, כדי צו ראטעווען זייער פיהרער פאר'ן איבערטרעטען די שוועל פון דער נייער טורמע.

נאך א שעה פאר'ן אפגעהען פון צוג איז אל קאפאנע איבערגעפיהרט געווארען אין דער שטרענג-סטער געהיימקייט אויפ'ן וואקזאל, ער איז געווען צוגעשמידט מיט די הענד און פיס צו אנ'אנדער ארעסטאנט. קאפאנע האט שוין בעקומען ארעסטאנ-טען-מלבושים.

אינטערנאציאנאלע ווירטשאפטליכע קאנפערענץ אין בערלין

בערלין, 5. (ספ. טעל.) די בעראטונגען פון דער אינטערנאציאנאלער ווירטשאפטליכער קאנפע-רענץ אין בערלין זענען פערענדיגט געווארען, זעהר אינטערעסאנטע רעפעראטען האבען געהאלטען די פראפעסארען בערנהארד און שעכנער פון בערלין און בעשאנאש און טשירטקי פון מאסקווא. די קאנ-פערענץ איז געווען זעהר אנ'ערנסטע.

—=[:O:]=—

דער רעגירונגס-קריזיס אין דייטשלאנד

איז דערווייל בעזייטיגט געווארען

בערלין, 5. (ספ. טעל.) נאך דעם נעכטיגען אפיציעלען קאמוניקאט, וועלכער שטעלט פעסט, אז צווישען הינדענבורגן און בריגינגן זענען נישט פערהאן קיין שום מיינונגס-פערשידענהייטען, האבען זיך די קלאנגען וועגען א רעגירונגס-קריזיס איינגעשטילט: די פאזיציע פון דער בריניג-רעגי-רונג איז אבער דאך שוואך.

פוילישע טוריסטען-גרופע אפגעפאהרען פון א"י

ירושלים, 5. (יט"א טעלעגראפיש) הייגט איז מיט דער באה זאפגעפאהרען קיין אלעקסאנדריע א גרופע פוילישע טוריסטען, וועלכע וועלען פון עגיפ-טען אפפאהרען מיט דער שיף קיין קאנסטאנציע. צווישען די דאזיגע טוריסטען געפינט זיך דער דע-לעגאט פון דער פויליש-פאלעסטינישער האנדעלס-קאמער — ד"ר שאבאד, דיר. מאזעס. רעד. לאזאר קאהאן א. אנד.

ארעסטען פון רעוויזיאניסטען פון ארץ-ישראל

פאר מאכען אנ'אפּסטרוקציע בעת בענטוויטש'ס רעפעראט

ירושלים, 5. (יט"א טעלעגראפיש) דער פיה-רער פון די רעוויזיאניסטען אחי מאיר, וועלכער איז אויף דער לעצטער רעוויזיאניסטישער קאנפערענץ אין תל-אביב אויסגעקליבען געווארען אלס פארזי-צער, איז איינגעזעצט געווארען אין תפיסה אויף 21 טאג דערפאר, וואס ער האט נישט איינגעצאהלט א שטראף פון 3 פונט, צוזאמען מיט אחי מאיר זענען אויך איינגעזעצט געווארען נאך 10 רעוויזיא-ניסטען, וועלכע האבען געמאכט אנ'אבסטרוקציע בעת בענטוויטש'ס רעפעראט אויף דער ירושלים'ער אוניווערזיטעט.

Dr. med.
W. Eychner
אקושעריע און פרויען-קראנקהייטען
וואוינט איצט 4 צעגעלניאנא 4
(נעבען קינא „טשארי") טעל. 72-134
נעהמט אן פון 2 1/2 — 4 און פון 7 — 8 אווענד

וואפענשטילשטאנד-אפמאך אונטערגעשריבען צווישען כינא און יאפאן

שאנכאי, 5 (ספ. טעל.) היינט איז אונטער-געשריבען געווארען דער וואפענשטילשטאנדס-אפמאך צווישען כינא און יאפאן. א חוץ די כינעזישע און יאפאנישע דעלעגאטען האבען דעם אפמאך אונ-טערגעשריבען די אמבאסאדארען פון ענגלאנד און פראנקרייך.

צוליב'ן אונטערשרייבען דעם אפמאך, האט דאס יאפאנישע פלאט-מיניסטעריום אנגעהויבען צו-ריקצוציהען די קריגס-שיפען, וואס געפינען זיך אין די כינעזישע וואסערען.

א קאמיסיע פון 3

וועגען בעזעצען אראבער

ירושלים, 5. (יט"א טעלעגראפיש) דער הויך-קאמיסאר האט בעשטימט א קאמיסיע פון 3 פערזאן, וועלכע וועט זיך פערנעהמען מיט'ן פראב-לעם פון בעזעצען די אראבער פון וואדי האווארית. אין דער קאמיסיע זענען אריין דער דירעקטאר פון לאנדענטוויקלונגס-פלאן פרענטש. א מיטגליד פון דער יודישער אגענץ און א פארשטעהער פון די אראבער.

נייע סענסאציע אין פראצעס פון פרוי גארגאן

ס'האט זיך געמאלדען א נייער בעשול-דיגונגס-עדות געגען דער בעשולדיגטער

לעמבערג, 5 (טעלעפאניש) ס'איז נישט אויסגעשלאסען, אז אין דעם פראצעס פון דער פרוי גארגאן זאלען פארקומען סענסאציאנעלע אי-בעראשונגען. ווי מיר דערוויסען זיך איז אין דער געריכטס-מאכט איינגעפלאסען אנ'ערקלערונג פון א פרוי פון א הויכען בעאמטען. וועלכע האט בעשטו אין גאס אונטערגעהערט א שמועס פון 2 פרויען וועגען דער ערמארדעטער זארעמבא.

די בעדייטונג פון אונטערהערטען געשפרעך האט די דאזיגע דאמע דעמאלס נישט פערשטאנען. זי האט ערשט דאס פערשטאנען פון דער פרוי גארגאנס פראצעס.

די דאזיגע דאמע איז אויסגעהערט געווארען דורך דער פאליציי און האט ערקלערט, אז זי קען דאסזעלבע אונטער א שבועה זאגען אין גע-ריכט. די דאמע ערקלערט איצט קאטעגאריש, אז זי דערקענט איצט אין דער פרוי גארגאן איינע פון די פרויען, וועלכע האבען גערעדט וועגען דער פרוי גארגאן. די פרויען האבען דעמאלס צווי-שען זיך גערעדט וועגען א פלאן צו ערמארדען די זארעמבא.

דאס ערשיינען פון דעם דאזיגען עדות אין דעם דאזיגען אויסערגעוועהנליכען פראצעס האט געמאכט א גרויסען רושם.

100 קרבנות ביי דער ערדציטער-ניש אויף די פיליפינען אינזלען

ניו-יארק, 5. (ספ. טעל.) מען מעלדעט פון מאנילא, אז בעת'ן לעצטען מוראדיגען שטורם-ווינד וואס איז פארגעקומען דעם לעצטען שבת אויפ'ן אינזעל יאלא, זענען אומגעקומען אנ'ערך 100 פער-זאן, לויט די נייעסטע ידיעות, זענען ביז איצט פעסטגעשטעלט געווארען 68 טויט-פאלען, ס'פעה-לען נאך ידיעות פון די ווייטעסטע געגענדען, וועלכע זענען אויך איבגאנצען פערניכטעט געווארען.

געשטארבען א יוד פון 121 יאהר

ביאליסטאק, 5. (טעלעפאניש) דא איז נעכטען געשטארבען דער עלטסטער איינוואוינער אין ביאליסטאק אברהם ניעמיר'א אין עלטער פון 121 יאהר.

דער זוהן פון פערשטארבענעם איז איצט אלט 91 יאהר, ער לעבט איצט אין אמעריקא.

דער פערשטארבענער איז ביז'ן טאג פון זיין טויט געווען גאנץ געזונד.

היינט און פאלגענדע טעג!
א רעוואלוציע-פילם, וואס ענטפלעקט די הינטערקוליסען-ארבייט פון שפיאנאזש און קאנטער-שפיאנאזש פון די קעמפענדע ארמעען אין דער צייט פון דער וועלט-מלחמה א. ג.
פרוי און שפיאן
רעזשי פון אויסגעצייכענטען
GUSTAW UCICKI
אין די הויפטראלן:
BRYGIDA HELM
WILLY FRITSCH
אויסערן פראגראם: פאראמאונט-ביילאגע און אקטועליטעטען פון לאנד.
פאפולערע פרייזן. הנחה-בילעטן גילטיג. אנהויב אין געוו. טעג 4 30 נאכמיטאג שבת, זונטאג און יום-טוב 1 בייטאג.

PORADNIA WENEROLOGICZNA
פון דאקטוירים-ספעציאליסטען
זאוואדזקא 1.
נאר פאר ווענערישע הויט-קראנקה. און מענער-שוועכע אנאליזען פון בלוט און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער. קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אורא-לאגישע און נערוועו-קראנקהייטען.
קווארץ-לאמפ. עלעקטרישער הייל-קאבינעט לאסמעטיק.
-- טעטיג פון 8 פריה ביז 9 אווענד. --
פון 11 ביז 12 ביי טאג און פון 2 ביז 3 נאכמ. נעמט-אן א פרוי-דאקטאר נור קינדער און פרויען זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג.
- בעזונדער ווארטע-צימער פאר פרויען. -
וויזיט 3 זל.

קלאנג-קינא-טעאטער
ZACHĘTA
26 זגערזשער 26
היינט און פאלגענדע טעג!
גרויסע פרעמיערע!
עס ווערט דעמאנסטרירט דער שלאגער פון אלע קלאנג-פילמען, דער קלו פון בעריהמטען פילם-קינסטלער
Al Jolson
די ריהרענדע דראמע א. נ.
„דאס הארץ פון א זינגער"
מיט'ן אנטייל פון בעריהמטען ליבלינג
Sonny Boy
אנהויב אין געוו. טעג 4 נאכמיטאג
שבת און זונטאג 12 בייטאג.

לעטשניצע
פון דאקטוירים-ספעציאליסטען
11 בזשעזשינער 11
טעלעפאן 63-137
ס'נעהמען אן דאקטוירים פון אלע ספעציאליטעטען
וואלינסקי, זאלצוואסער, לוביטש, סלאבאדסקי, קערשנער, שיפמאן, שמירגעלד, שמערלאווסקי
ווי אויך וויזיטען אין שטאט.
עלעקטריזאציע, אנאליזען, דענטיסטישער קאבינעט
צאהן-ארצט לאזשינסקא-סטאראפאלסקא
א בעראטונג ביים אויגען-דאקטאר נאר 3 זל.

ŁÓDZKA ODLEWNIA ŻELAZA
„FERRUM"
Właść. E. BAUER i A. WEIDEMANN
Łódź, ul. Kilińskiego 121, tel. 218-20
פיהרט אוים שנעל, פינקטליך און צו בעדייטענד ערמעסיגטע פרייזען
זעמטליכע אפגוסען פון גרויסע אייזען לויט אייגענע
אדער צוגעשיקטע מאדעלען און צייכנונגען
זעמטליכע מעכאנישע בעארבייטונג פון מעטאלען

פראנט פון אלע יודישע פארטייען
צום קאמף געגען היטלעריזם אין עסטרייך

וו י ע ן (יט"א) לויט דער איניציאַטיוו פון דער וויענער קהלה-פערוואַלטונג איז דאָ אָפּגעהאַל-טען געוואָרען די ערשטע בעראַטונג פון אַלע יודי-שע פּאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס וועגען שאַפען אַ פעראייניגטען אַלגעמיין יודישען פּערטיידיגונגס-פראָנט און געגען דער גרויסער געפאַהר, וואָס דראָהט דעם עסטרייכישען יודענטום דורך דעם געוואַלדיגען וואוקס פון היטלעריזם אין עסטרייך.

דער אַנטיסעמיטיזם צוואַקסט זיך איצט אויך ביי אַלע אַנדערע פּאָליטישע פּאַרטייען. קאָנקורי-רענדיג מיט די האקענקרייצלער, האָבען די קריסט-ליך-סאָציאַלע בעדייטענד פערשטאַרקט זייער אַנטי-סעמיטישע אַגיטאַציע. אַ שאַרפע אַנטיסעמיטישע קאמפּאניע פיהרען אויך די היימווערען. אַפילו די סאָציאַל-דעמאָקראַטיע אָפּעריערט צווישען איהרע מאַסען מיט דער לאָזונג, אז היטלער ווערט פינאַנ-צירט דורך דעם יודישען קאַפּיטאַליזם.

די יודישע פּאַרטייען און גרופּירונגען האָ-בען, אויף דער אָנרעגונג פון וויענער קהלה פּרע-זידיום, דורכדיסקוטירט די שווערע לאגע פון די עסטרייכישע יודען. עס איז בעשלאָסען געוואָרען צונויפרופען אַ צווייטע בעראַטונג, אויף וועלכער עס וועט זיך ארויסווייזען, וועלכע זענען די כוחות, אויף וועלכע עס קען זיך שטיצען אַן אַלגעמיין יו-דישער אָבוועהר-פראָנט אין עסטרייך.

די טעג איז אויך פאָרגעקומען אַן אָן סער-אָרדענטליכע בעראַטונג פון אַלע ציוניסטישע גרו-פירונגען. אויף וועלכער עס איז בעטראַכט געוואָ-רען די זיכערהייטס-פראגע ביים מאַרש צום הערצל-קבר. וואָס דאַרף פאָרקומען קומענדען זונטאָג. היות די האקענקרייצלער דראָהען, אז ביי אַזאַ אויפ-מאַרש וועלען פיעל יודען „אויף שטענדיג שוין פערבלייבען אויפ׳ן בית-עולם". פאַרשטעהער פון די ציוניסטישע גרופּירונגען האָבען וועגען דעם ענין, אויך אינטערווענירט אין וויענער פּאָליציי-פּרעזידיום.

דער דייטשער לופט-פליהער שלערף האָט בעקו-מען אַ גרויסע אויסצייכנונג פאַר זיינע פערדינסטען אין דער לופט-פליהעריי.

פון רומענישן געזונדהייטס-מיניסטעריום
איז פערשוואונדען א יודישער לעגאט פון 2 מיליאָן לעי

טשערנאָוויץ. (יט"א) די יודישע קהלה אין טשערנאָוויץ האָט די טעג פעסטגעשטעלט, אז עס איז פערשוואונדען געוואָרען אַ לעגאַט פון 2 מיליאָן לעי, וואָס איז דורך די יורשים פון פער-שטאָרבענעם נדבן מ. טיטינגער איבערגעגעבען גע-וואָרען אין רשות פון דער קהלה אויף אויסצוהאַל-טען א היים פאַר יודישע לערן-יונגלעך. דער לע-גאַט, וואָס האָט זיך געפונען אין געזונדהייטס-מי-ניסטעריום אין בוקאַרעשט, איז בעשטאַנען פון ווערט-פּאַפּירען. איצט, ווען דער דעפּ. ד"ר דיאַמאַנד האָט אין נאָמען פון דער טשערנאָוויצער קהלה געפאָדערט, מען זאָל דעם לעגאַט איבערגעבען אין רשות פון דער קהלה, האָט מען אין מיניס-טעריום ערקלערט, אז די ווערט-פּאַפּירען זענען פערשוואונדען.

אַן׳אַעראָפּלאַן מיט פליגלען, וואָס קאָנען געענדערט ווערען

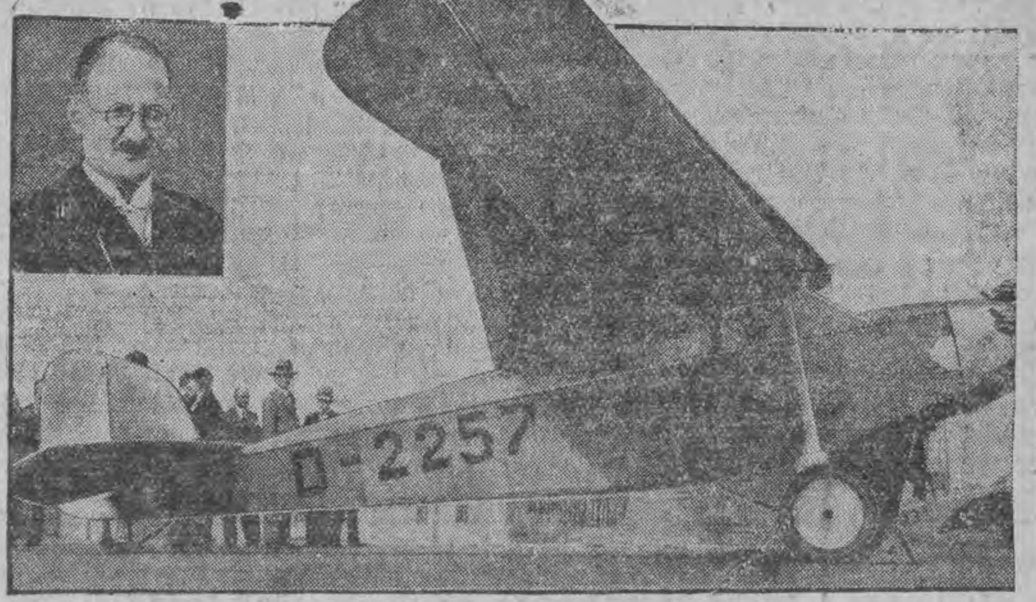

אין ווינקעל — דער קאָנסטרוקטאָר פון אַעראָפּלאַן פּראָפ. שמיידלער

ארעסטירט 3 יוד. מיטגלידער
פון דער פינאַנץ-שאַצונגס-קאָמיסיע אין סאַרנע

ראָוונע. (יט"א) אין ראָוונער תפיסה האָט מען איינגעזעצט דריי יודישע סוחרים, מיטגלידער פון דער פינאַנץ-שאַצונגס-קאָמיסיע אין סאַרנא — גאַניק, שוואַרץ און לאַטקין. די אַרעסטירטע ווערט פאָרגעוואָרפען, אז ביים אויסמעסטען אומזאַץ-שטייער זענען זיי בעגאַנגען מיסברויכען. דער ארעסט האָט אין דער גאַנצער געגענד געמאַכט אַ שטאַרקען רושם.

דייטשער פּראָ-פּאַלעסטינא-קאָמיטעט

בערלין. (יט"א) דאָ איז פאָרגעקומען די 9-טע יעהרליכע פערזאַמלונג פון דייטשען פּראָ-פּאַלעסטינא-קאָמיטעט. נאָך די בעריכטס-רעפעראַ-טען איז געוועהלט געוואָרען די עקזעקוטיווע אין איהר פריהערדיגען צוזאַמענשטעל מיט גראַף בערנסטאָרף אַלס פּאַרזיצער. צום קאָמיטעט-פּרע-זידיום זענען ניי-געוועהלט געוואָרען דער בירגער-מייסטער פון בערלין זאהם און דער געוו. אַמבאַ-סאַדאָר זאָלף. אין עהרען-פּרעזידיום איז קאָאָפּטירט געוואָרען דער בעקאַנטער יודיש-דייטשער אינדו-סטריעלער לעאָן סימאָן.

דער זוהן פון אראַבישען קעניג איבן סאוד איז זשענעווע

זשענעווע (יט"א) נאָך אַ בעזוך אין איטאַליען איז אַהער אָנגעקומען דער וויצע-קעניג פון מעקא עמיר פאַיקאַל, דער זוהן פון אַראַבישען קעניג איבן סאַוּד-עמיד פייקאַל האָט בעזוכט דעם פעלקער-בונד, וואו ער איז אויפגענומען געוואָרען דורכן גענעראַל-סעקרעטאַר סער עריק דרומאָנד, און האָט אויך בייגעוואוינט אַ זיצונג פון דער אויסעראָרדענטליכער פעלקערבונד-פערזאַמלונג.

זיי האָבען געפעלשט ארכעאָלאָגישע חפצים
בעדואינער בעשווינדלען ארכעאָלאָגען אין ארץ-ישראל

ירושלים. (י. ט. א.) די ירושלים׳ער אָפּ-טיילונג פון פּויפּסטליכען ביבליאָטעק-אינסטיטוט אין רוים פיהרט זייט דאָס יאָהר 1929 אַרכעאָלאָגישע אויסגראָבונגס-אַרבייטען אין געביט פון עמק-הירדן, ביי די צפון-שטחים פון ים המלח, וואו עס זאָלען זיך געפינען די חורבות פון סדום ועמורה. אין דער געגענד, וואָס די אַראַבער רופען טעלעלאַט גאסול.

מיט א קורצער צייט צוריק האָט מען צווי-שען די אויסגעגראָבענע געגענשטאַנדען געפונען צעראַמישע חפצים מיט סמנים פון סעמיטישע אויפשריפטען. היות אָבער מען האָט אָנגעהויבען געפינען אזעלכע געגענשטאַנדען שוין צו אָפט, איז עס געוואָרען אויפפאַלענד און עס האָט זיך ערוועקט דער חשד, צי האָט מען דאָ נישט צו טון מיט די רעזולטאַטען פון אַ מיסטיפיקאציע.

דער פיהרער פון דער אַרכעאָלאָגישער עק-ספּעדיציע, פּאַטער פון א יעזואיטען-אָרדען מאַלאָן, האָט בעאויפטראַגט איינעם פון זיינעם וויסענ-שאַפטליכע מיטאַרבייטער ד"ר קעפעל צו פערגעה-מען זיך מיט דער אויספאָרשונג פון דעם ענין. אין רעזולטאַט פון דער חקירה ודרישה, וואָס ד"ר קעפעל האָט דורכגעפיהרט, האָט זיך באמת ארויס-געוויזען, אז פיל פון די צעראַמיק חפצים זענען פאַלסיפיצירטע. עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אז איינציגע פיפיגע בעדואינער, וואָס זענען געווען בעשעפטיגט ביי די אויסגראָבונגס-אַרבייטען, פלעגען מיטברענגען מיט זיך שטיקלעך צעראַמיק, אויף וועלכע זיי פלעגען אויסקריצען סמנים, וואָס האָבען דעמאָנט סעמיטישע אויפשריפטען, און פאָרשטעלען זיי אַלס געפונענע געגענשטאַנדען.

אין לעצטען נומער פון דער לאַטיינישער צייטשריפט „ווערבום נאָמיני", וואָס ווערט ארויס-געגעבען דורך דעם פּויפּסטליכען ביבליאָטעק-אינסטיטוט, איז זיך די אַרכעאָלאָגישע עקספּעדי-ציע מודה צו דער מיסטיפיקאַציע, וואָס איז געווען אויסגערעכענט אויפ׳ן גוטען גלויבען פון די אַר-כעאָלאָגען און דערמאָנט דעם בעריהמטען גלאָזעל-פאַל אין פראַנקרייך.

לאָדזער יודישער
קאַמעראַל-טעאַטער
אַלעע 1. מאַי 2. דיר.: דור צעלמייסטער און א. בעזמאַן.

גאַסטשפּילען
פון לאָדזער קאַמעראַל- און
קליינקונסט-טעאַטער
„ארט"
קינסטל. אנפ.: מ. בראָדערזאָן.

אונאָברופליך לעצטע 3 טעג

היינט, פרייטאג - נאר 1 פאָרשטעלונג 10 אָוועגד. מאָרגען, שבת — 2 פאָרשטעלונגען: 8 און 10 אָוועגד

א. נ. „פייגעל אין דער לופטען"

2 טיילען, 12 שלאַגער-נומערן

1) אַוואַנגאַרד. 2) טאַנץ-שקיץ. 3) אויפ׳ן שפּאַציר. 4) באַסטאַן. 5) אייזערנע נערווען. 6) שאַד-מאַט.
7) אַן׳אמת׳ע יודישע מקוה אין אַ שוויץ-באַד.
8) צייטענטאַנץ. 9 א ראַנדקעלע. 10) טאַנגא. 11 אליהו הנביא ביים שניידער.
12) אויפ׳ן קאַלישער וואָקזאַל
א דעפילאַדע פון כלל-טוער, אַריסטאָקראַטען, סעקוועסטראַטאָרען און אַנדערע לאַפּיטוטען

די קאַסע איז טעטיג היינט פון 6 אָוועגד, מאָרגען, שבת - פון 12 ביינטאָג.

עטאַטיזם

עקספּערימענטען אָהן אַ גרויסער אידעי

צי וועט דאָס האָבען אַ ווירקונג? צי וועלען ענדליך אונזערע היימישע ווירטשאַפטליכע עקספּערימענטאַטאָרען מאַכען אַ סוף צו דעם שעדליכען און פערקריפּעלטען עטאַטיזם, וועלכער גראָבט יעדען טאָג אונטער לאַנג איינגעפונדעוועטע ווירטשאַפטליכע פּלאַצובקעס און מאַכט חרוב טויזענדער עקזיסטענצען?

די העכסטע רעפּרעזענטאַנץ פון דער ווירטשאַפטליכער זעלבסטפערוואַלטונג, די קאָנפערענץ פון די האַנדעלס, האַנדווערקער און לאַנדווירטשאַפטליכע קאַמערן האָט זיך קאַטעגאָריש אַרויס געזאָגט געגען די פערשידענע שעדליכע עקספּערימענטען, וועלכע ווערען די לעצטע יאָהרען פּראַקטיצירט אויף דעם שוואַכען ווירטשאַפטליכען אָרגאַניזם פון פּוילען.

דער דאָזיגער געשריי פון אונזער שווער געטראָפענער ווירטשאַפט איז נישט דער ערשטער און וואַהרשיינליך אויך נישט דער לעצטער, מחמת פון זייער פיל זייטען האָט מען די לעצטע יאָהרען ביי אונז אָנגעוויזען, אַז דאָס אָפּטעמפּען די פּריוואַטע איניציאַטיוו, אַז דער אומגלויבען, וועלכען געוויסע טעאָרעטיקער אָדער צווייפעלהאַפטע „ווירטשאַפטלער", וועלכע זענען געשטעלט געוואָרען בראָש פון אונזער ווירטשאַפטליכער אַדמיניסטראַציע, האָבען צו דעם פּוילישען בירגער — מוז דערפיהרען צו פאַטאַלע רעזולטאַטען און פערטיפען דעם שווערען קריזיס, וועלכען מיר לעבען איבער.

דער שלעכט־פערשטאַנענער און שעדליכער עטאַטיזם עקזיסטירט אייגענטליך אין פּוילען פון ערשטען טאָג פון איהר עקזיסטענץ. די גאַנצע בעציהונג פון אַלע פּוילישע רעגירונגען צום האַנדעל און אינדוסטריע. די ווייטגעהענדע איינגערענץ און רעגלאַמענטאַציע פון פערשידענע געביטען דורך די מלוכה־פאַקטאָרען, דאָס סיסטעמאַטישע אַרויסרייסען געוויסע ווירטשאַפטס־צווייגען פון פּריוואַטע הענד — דאָס אַלץ האָט געקענט געקרוינט ווערען מיט'ן נאָמען „עטאַטיזם", נאָך ווייט פאַר דער מאַי־איבערקעהרעניש. דער צופאַל האָט אָבער געוואָלט, אַז איינער פון די ווירטשאַפטליכע טעאָרעטיקער פון דעם מאַי־רעזשים — דער מיניסטער סטאַזשינסקי, זאָל אָנרופען זיין שיטה מיט'ן נאָמען „עטאַטיזם" און אַ דאַנק דעם איז דאָס דאָזיגע וואָרט געוואָרען ביי אונז זעהר פּאָפּולער.

עס איז אָבער געווען אַן אונטערשיד צווישען דעם ענדעקישען און סאַנאַטאָרישען „עטאַטיזם". דער גאַנצער מאָנאָפּאָל־סיסטעם, וועלכער איז איינגעפיהרט געוואָרען נאָך אין די צייטען פון די ענדעקעס אויף געוויסע פּראָדוקציע־געביטען, און וועלכער איז צוליב פּלומרשטע סאָציאַליסטישע מאָטיווען געשטיצט געוואָרען דורך די לינקע עלעמענטען אין סיים — איז בלי־ספק אַן אויסדרוק פון עטאַטיסטישע טענדענצען. די כיענאָ־פּיאַסטישע־מאַכטהאָבער האָבען נאַטירליך דערביי געהאַט פערשידענע כוונות. זיי האָבען געשטרעבט דורך דעם סיסטעם פון עטאַטיזאַציע און פּראָטעקציע צו שאַפען אַ ריין פּוילישע אינדוסטריע, האַנדעל א.אַז.וו. דאָס איינפיהרען אַ רינאָריסטיש־פּאַרמאַליסטישע געזעצגעבונג, וועלכע זאָל רעגולירען אונזער ווירטשאַפט, איז בפירוש געווען דורכגעדרונגען מיט דעם געדאַנק שווער צו מאַכען די עקזיסטענץ פון הונדערטער טויזענדער מענשען, וועלכע האָבען אין פערלויף פון לאַנגע יאָהרען ערווערבען אַ געוויסע פּאָזיציע אין האַנדעל און אין דער אינדוסטריע און וועלכע געהערען צו אַ נישט גערן געזעהענער מינדערהייט.

דער סיסטעם פון עטאַטיזם און פּראָטעקציע האָבען זיך געגענזייטיג דערגענצט וועגענדיג דיקטירט נישט דורך ווירטשאַפטליכע, נאָר דורך נאַציאָנאַליסטיש־שאָוויניסטישע טענדענצען.

מען קען נישט זאָגען, אַז די דאָזיגע „ווירטשאַפטליכע" שיטה האָט נישט דערגרייכט געוויסע רעזולטאַטען. זי האָט אפשר ווירטשאַפטליך נישט אויפגעריכט פּוילען, זי האָט קיין גרויסע נייע ווירטשאַפטליכע פּאָזיציעס נישט אויסגעבויט, אָבער זי האָט דערפאַר רואינירט הונדערטער טויזענדער יודישע סוחרים, אינדוסטריעלער און בעל־מלאכות.

דעם ענדעקישען עטאַטיזם האָט מיט געוויסע ענדערונגען איבערגענומען די סאַנאַציע. צו דעם נאַציאָנאַליסטיש־שאָוויניסטישען מאָמענט איז דאָ צוגעקומען נאָך אַ מאָמענט, וועלכער איז פון שטאַנדפּונקט פון הערשענדען רעזשים נישט אָהן בעדייטונג עס איז געווען און עס איז נאָך ביים היינטיגען טאָג איינע פון די וויכטיגסטע פראַגען — דאָס וועלען אַריינציהען וואָס מעהר בירגער פון דער הערשענדער נאַציאָנאַליטעט אין די [illegible] פון די געטרייע זיהענגער פון דעם היינטיגען סטאַטוס־קוואָ און די דאָזיגע אָנהענגער צו פערבינדען מיט'ן רעזשים אויף לעבען און טויט.

און וואָס איז דער צוועק? די מלוכה וועט אויסברייטערן דעם מאָנאָפּאָל־סיסטעם, זי וועט כסדר דורך געזעצען און דעקרעטען, דורך די גרויסע מיטלען, וועלכע זי בעזיצט, דורך דער פּריווילעגירטער פּאָזיציע, וועלכע זי פערנעהמט, אַזוי צו זאָגען, עקספּראָפּריאירען דעם בירגער, וועלכער אַרבייט אויף די געביטען פון האַנדעל און אינדוסטריע און אַזוי אַרום וועלען געשאַפען ווערען גוטע און פעטע פּלאַצובקעס פאַר די מיטהעלפער פון רעזשים, עס וועלען אויסגעבויט ווערען נייע מלוכה־אינסטיטוציעס, די אַגענדעס פון די שוין עקזיסטירענדע וועלען פערברייטערט ווערען, עס וועט געוואַלטיג אויסוואַקסען דער ביוראָקראַטישער אַפּאַראַט און דער רעזשים וועט אַ דאַנק דעם געקרעפטיגט ווערען. די נאַציאָנאַליסטיש־שאָוויניסטישע טענדענצען זענען אין דעם נאָך מאַי־רעזשים בעגרענעצט געוואָרען נאָר צו דעם קרייז פון די „אייגענע מענשען".

דער עטאַטיזם איז אָבער אין ביידע פאַלען, געווען אַן אומגעזונדטער און איז געשטאַנען אין אַ ווידערשפּרוך צו די אָביעקטיווע טענדענצען פון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג, וועלכע ווערט נישט רעגולירט דורך קליינקעפּעלדיגע שיטות און וועלכע פערטראָגט נישט קיין שאָוויניסטישען פּאַטריאָטיזם.

דער פּוילישער עטאַטיזם האָט קיינמאָל נישט געהאַט קיין גרויסע אידעען, אָדער כוונות פון סאָציאַלער און ווירטשאַפטליכער איבערבויאונג. ער האָט זיך בעגרענעצט מיט קליינליכע אַמביציעס, וועלכע זענען געווען אַ רעזולטאַט פון קאָניונקטור, פון מאָמענטאַלע בעדינגונגען און דעריבער קען מען לעצטענס, אַפילו אין דער פּוילישער סאָציאַליסטישער פּרעסע, וועלכע איז אין אָפּאָזיציע צום רעזשים, טרעפען אַ ניכטערע אָפּשאַצונג פון דעם פערקריפּעלטען עטאַטיזם.

היינט האָבען זיך שוין אַלע אָהן אונטערשיד אַ חוץ די דירעקט פעראינטערעסירטע דירעקטאָרען פון די מלוכה־אונטערנעהמונגען, איבערצייגט, אַז דער עטאַטיזם האָט געבראַכט דער מלוכה קאָלאָסאַלע שאָדענס, אָבער קיינע פּראָפיטען. די שעדליכסטע פּרוכט פון עטאַטיזם איז אָבער דאָס אָוועקשטעלען אונזער גאַנצע ווירטשאַפט ווי אויף אַ וואולקאַן, מחמת צוליב דער כסדר'דיגער געפאַהר פון עקספּערימענטען איז קיין סוחר און אינדוסטריעלער נישט זיכער מיט'ן מאָרגענדיגען טאָג און ביי קיינעם הויבען זיך נישט די הענד צו וועלכער עס איז נוצליכער ווירטשאַפטליכער איניציאַטיוו.

צי וועט דעריבער העלפען דער געזונדטער רוף פון ווירטשאַפטליכען פּאַרלאַמענט איז אַ גרויסער ספק, מחמת אונזער ווירטשאַפט איז אין די מוחות פון די הערשענדע ספערען צופיל דורכגעזאַפּט מיט קורצזיכטיגע, קלייוועל־פּאָליטיק.

אונזערע צווייפעלהאַפטע „פּאַכמענישע" פיהרער פון ווירטשאַפטליכען לעבען האָבען דעם חסרון, וואָס ווירטשאַפט איז ביי זיי נישט מעהר ווי אַן אַבסטראַקציע טעאָריע, וועלכע מ'קען אויסשטודירען פון אַן עקאָנאָמישען לעהרבוך און שפּעטער די „חכמה" איבערטראָגען אין לעבען. איז טאַקע אָך און וועה צו אַזאַ ווירטשאַפט.

א. צינציגאַטוס

דער פּאָליטישער מאָמענט

דער גרויסער פּאָליטישער פּלאָנטער אין דייטשלאַנד

כדי צו בעקומען אַ בעגריף וועגען מאַסשטאַב פון דער וואַהל־קאַמפּאַניע וואָס איז דורכגעפיהרט געוואָרען אין דייטשלאַנד, און וועלכע האָט נאָך מעהר פערשאַרפט דעם פּאָליטישען כאַאָס אין לאַנד איז כדאי צו ברענגען איינציגע ציפערען איבער'ן גאַנצען לאַנד זענען אויסגעהאַנגען געוואָרען נישט ווע ניגער פאַר 700 מיליאָן פּלאַקאַטען (פּאָליציי האָט געהאַט אַרויסגעגעבען ערלויבענישען אויף זיבען טויזענד טעקסטען און צייכנונגען, וועלכע זענען אָפּגעדרוקט געוואָרען אין אַ צאָהל עקזעמפּלאַרען פון 5000 ביז אַ האַלבען מיליאָן יעדער (איבער די גאַסען און פּריוואַטע וואוינונגען זענען פערשפּרייט געוואָרען אַנ'ערך צעהן מיליאָן בראָשורען און פלוג בלעטלעך טעגליך. די אַלע דרוק־זאַכען האָבען פערבריויכט 140 מיליאָן דרוק־בויגענס ד.ה. אַנ'ערך 20000 טאָן פּאַפּיר, דער קאַמף איז געפיהרט געוואָרען אַרום 17000 קאַנדידאַטען אין אַלע לענדער און פון אַלע וואַהל־ליסטעס. פאַר דער צייט פון דער וואַהל־קאַמפּאַניע זענען אַרעסטירט געוואָרען פופצעהן טויזענד מענשען.

און וואָס איז דער רעזולטאַט פון דער דאָזיגער ריזיגער אַרבייט און אָנשטרענגונג? אין דעם הויפּט־לאַנד פון דער רעפּובליק אין פּרייסען, האָט זיך דער מצב אַזוי פערשאַרפט און פערפּלאָנטערט און די לאַגע פון דער צענטראַלער רעגירונג איז געוואָרען אַזוי וואַקלדיג אַז צעהנדליגער פון די בעסטע דייטשע מוחות זענען פערנומען בלויז מיט זוכען אַן אויסוועג פון דעם געשאַפענעם קנויל.

ווי בעקאַנט איז די רעגירונג אין פּרייסען ביז איצט בעשטאַנען פון אַ בלאָק צווישען די סאָציאַל דעמאָקראַטען מיט דעם קאַטאָלישען צענטער. איצט ווען די היטלעראָווצעס האָבען אָפּגעהאַלטען אַזאַ גרויסען נצחון, זענען די פיהרער פון צענטער גרייט צו שליסען אַנ'אָפּמאַך מיט די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטען און הגם די אונטערהאַנדלונגען וועגען דעם האָבען זיך נאָך נישט אָנגעהויבען, האָט שוין דער אָרגאַן פון צענטער ערקלערט, אַז די פּאַרטיי איז גרייט פּרינציפּיעל צו געהען אין אַזאַ בלאָק.

עס איז קיין ספק נישט: אין די דייטשע בירגערליכע קרייזען, אַפילו אין די דעמאָקראַטישע האָט מען שוין שלום געמאַכט מיט דעם געדאַנק, אַז די היטלעראָווצעס האָבען דאָס רעכט צו קומען צו דער מאַכט, יעדענפאַלס צו נעהמען אַנטייל אין דער רעגירונג. עס איז כאַראַקטעריסטיש וואָס אַזאַ [illegible] געשפּראָכען אַנטי־היטלעריסטיש בלאַט, ווי עס איז די „קעלנישע צייטונג", ברענגט אַ גרויסען אַרטיקעל א.נ. „עס איז געקומען די צייט פון די רעכטע!".

אין די מעסיג־דעמאָקראַטישע קרייזען ווייזט מען אָן דערויף אַז אויב די לינקע און דער צענטער וועלען נישט זעהען צו קומען צו אַנ'אויסגלייך מיט די היטלעראָווצעס, און עס וועט צוליב דעם קומען צו דער פונאַנדערלאָזונג פון רייכסטאַג, דאַן קאָן מען אויפ'ן סמך פון די וואַהלען אין פּרייסען ערוואַרטען אַז אין רייכסטאַג וועלען אַריין 212 היטלער־לייט. זיי וועלען אינאיינעם מיט די [illegible] רעכטע גרופּירונגען האָבען 261 שטימען, ד.ה. מיט 28 שטימען ווייניגער פאַר דער אַבסאָלוטער מעהרהייט, אָבער מיט 14 מעהר פאַר דער איצטיגער קאָאַליציע פון ברינינג'ען.

די סאָציאַל־דעמאָקראַטען וועלכע וועלען אין פאַל פון אַ קאָאַליציע צווישען צענטער מיט די היטלעראָווצעס בלייבען איינגאַנצען אָן אַ זייט פון דער גרויסער פּאָליטישער ווירקונג, האָבען געגעבען אָנצוגעהער'ען אַז זיי וועלען נישט דערלאָזען אויסצוועהלען אַ נאַציאָנאַל־סאָציאַליסט, אַלס פּרעזידענט פון לאַנדטאַג. דאָס איז אין פּרייסען זעהר אַ וויכטיגע פּאָליטישע פראַגע, ווייל דער פּרעזידענט פון לאַנדטאַג איז איינער פון די דריי פּערזאָן, וועלכע בעשליסען וועגען פונאַנדערלאָזען דעם לאַנדטאַג.

גלייכצייטיג איז אויך אַ ספק, צי דער צענטער וועט איבערגעבען די היטלעראָווצעס דעם פּאָסטען פון פּרעמיער־מיניסטער, אין דער צייט, ווען די היטלעראָווצעס זענען שוין זיכער, אַז דער פּאָרטפעל פון פּרעמיער ליגט ווי ביי זיי אין די הענד.

די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטען האַלטען זיך דערווייל ביי אַזאַ טאַקטיק: זיי בעריהר'ען נישט כמעט דאָס פּראָבלעם פון פּרייסען און זייער גאַנצער אָנגריף איז געווענדעט געגען דער צענטראַלער רייכס רעגירונג, דערביי איז די אַטאַקע געווענדעט בישט געגען דעם קאַנצלער ברינינג (דאָס איז צוליב די פאַרשטעהענדע אונטערהאַנדלונגען מיט'ן צענטער, צו וועלכען ברינינג געהערט, נישט בעקיועם), נאָר געגען איבערן־מיניסטער גענעראַל גרענער. דער אָרגאַן פון די היטלעראָווצעס רופט איהם אָן „פּאָליטישער דילעטאַנט". „האַלב פּאָליטישער מענש", א.אַ.וו. מען דערמאָנט איהם זיין ראָלע וועלכע ער האָט געשפּילט ביי דער אַבדיקאַציע פון ווילהעלם'ען, ווען ער האָט געזאָגט דעם קייזער, אַז די ארמעי איז מעהר נישט מיט איהם, מען וואַרפט איהם פאָר נאַכלעסיגקייט אין ענין קלייפּעדאַ, וואָס דאָס האָט געבראַכט צום פוטש פון די ליטווינער א.אַ.וו. מיט איין וואָרט, גרענער איז איצט פאַר די היטלעראָווצעס דער צומייסטענס געהאַסטער מאַן.

דער ציל פון די היטלעראָווצעס מיט זייער אָנגריפען אויף דער רייכסרעגירונג איז קלאָר: זיי ווילען זיך דערשלאָגען, אַז די רייכסרעגירונג זאָל איבערגעבויט ווערען אין זין פון פערשטאַרקען די איינפלוסען פון די רעכטע און זיי ווילען אויספּועל'ן די דימיסיע פון גרענער'ן, ווייל ער וויל נישט פונאַנדערלאָזען די רעפּובליקאַנישע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע זענען גרייט אויפצונעהמען דעם קאַמף געגען די היטלעראָווצעס, ס'איז זעהר מעגליך אַז אָט די אומבעשטימטע לאַגע, וואָס האָט זיך געשאַפען נאָך די וואַהלען, וועט זיך פערציהען אַפילו אויף איינגע וואָכען און וועט געלעזט ווער'ען אויף אַנ'אופן, וואָס ווערט פון קיינעם נישט ערוואַרט.

ס'איז אָבער ווערט צו בעמערקען, אַז נישט קוקענדיג דערויף, וואָס די לאַגע איז זעהר אַ פערטונקעלטע און פערפּלאָנטערטע, האָט זיך די אַלגעמיינע שטימונג אין דייטשלאַנד אַביסעל פערבעסערט, אויף דער בערלינער בערזע איז אינגאַנצען רוהיג. קיין פּאַניק איז נישט צו בעמערקען, און דער בעסטער בעוויז דערויף איז דער אומשטאַנד, וואָס אויפ'ן מאַרק האָט זיך בעוויזען אַ סך געלד און דאָס — ביליג געלד.

אונטער'ן מעסער פון דער גיליאָטינע

אַ נייעס בוך וועגען די בעריהמטע פראַנצויזישע אַנאַרכיסטען־טעראָריסטען ראַוואַשאָל, וואַיאַן און אַנרי

אין פראַנקרייך איז נישט לאַנג ערשינען אַ בוך א. נ. „ראַוואַשאַל און זיינע חברים", דער מחבר איז פּיער בושאַרדאָן. אין דעם בוך ווערען בעשריבען די אַנאַרכיסטישע אַקטען וועלכע האָבען מיט אַ יאָהר פערציג צוריק אויפגעציטערט פראַנקרייך, און וועלכע זענען אויסגעפיהרט געוואָרען דורך אַנאַרכיסטען פאַנאַטיקער, וואָס האָבען געמיינט אויף אַזאַ אופן צו ווירקען אויף דער ענדערונג פון דער סאָציאַלער אָרדנונג אין לאַנד. קיין אויפטרייסלונג האָבען זיי מיט זייערע אַטענטאַטען נישט געבראַכט, אָבער די געשיכטע פון די טעראָר־אַקטען איז אינטערעסאַנט און בעלעהרענד. ביז'ן היינטיגען טאָג.

*

זונטאָג דעם 27־טען מערץ, אַרום זעקס אַ זייגער אינדערפריה איז פון אַ הויז אין איינעם פון די פּאַריזער פאָרשטעט אַרויסגעגאַנגען מיט אַ פּאָרטפעל אונטער'ן אָרעם אַ יונגערמאַן [illegible] אַ יאָהר 30 דאָס איז געווען זשערמען ראַוואַשאַל. ער איז מיט אַ טראַמוואַי צוגעפאָהרען ביז צום צענטער פון דער שטאָט, לעבען לובר האָט ער זיך פערקערעוועט אויף דער גאַס קלישי און האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר'ן הויז נומער 39. ער איז אַרויף אויפ'ן צווייטען שטאָק און האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר דער טיר, וואו עס איז געווען אַ בלעטעל „פּראָקוראָר עמיל בילאָ", דאָס איז געווען דער זעלבער פּראָקוראָר, אַ דאַנק וועלכען עס איז מיט אַ גרויסער צייט צוריק אַרויסגעטראָגען געוואָרען דער אורטייל געגען אַ גרופּע אַנאַרכיסטען, וואָס זענען פערהאַלטען געוואָרען מיט אַ טראַנספּאָרט דינאַמיט. ראַוואַשאַל האָט בעשלאָסען נקמה צו נעהמען פאַר זיינע חברים.

ער האָט אַרויסגענומען פון פּאָרטפעל אַ שווערע באָמבע מיט אַ קנויט, האָט די באָמבע געלעגט פאַר דער טיר פון פּראָקוראָר. דאַן האָט ער אָנגעצונדען די קנויט, און איז רוהיג אַראָפּ פון די טרעפּען. לויט דער אויסרעכענונג האָט די קנויט געדאַרפט ברענען אַנ'ערך דריי מינוט. ער איז אַריבער אויף דער צווייטער זייט גאַס און גענומען וואַרטען. און ווירקליך: פּונקט אין דריי מינוט אַרום האָט זיך דערהערט אַ מוראדיגער אויפרייס. דאָס הויז האָט זיך אַ טרייסעל געטון, אַלע שויבען פון הויז און פון די אַרומיגע הייזער זענען אַרויסגעפלויגען, אַ פּאַניק האָט אַרומגעכאַפּט די גאַנצע געגענד, קיינער האָט נישט געוואוסט אין וואָס עס האַנדעלט זיך. עס האָבען זיך פערשפּרייט קלאַנגען, אַז דאָ איז פאָרגעקומען אַנ'אויפרייס אין אַ געהיימער דרוקעריי פון די אַנאַרכיסטען. ראַוואַשאַל האָט זיך געפונען צווישען המון און האָט אַנטיילגענומען אין די שמועסען, ער האָט געזעהען ווי פון הויז נומער 39 האָט מען אַרויסגעטראָגען דערהרגעטע און פערוואונדעטע, צווישען זיי איז דער פּראָקוראָר נישט געווען.

ראַוואַשאַל איז אַהיימגעגאַנגען און אין דריי טאָג אַרום האָט מען איהם אַרעסטירט, פערהאַלטען איז ער געוואָרען איינאיינעם מיט פיל אַנדערע אַנאַרכיסטען, אָבער די וועכטער'ין פון הויז נ. 39 האָט אין איהם דערקענט דעם יונגענמאַן וועלכער איז אין קריטישען טאָג אַרויף אויף די טרעפּען פון דער־מאָנטען הויז.

ראַוואַשאַל האָט נישט געפּרובט לייקענען, אַז ער איז בעגאַנגען דעם אַטענטאַט, ער האָט ערקלערט אַז זיין טאַט איז ער בעגאַנגען כדי זיך נוקם צו זיין פאַר זיינע חברים, די באָמבע האָט ער אַליין אויסגעפּערטיגט, פונוואַנען ער האָט גענומען דינאַמיט האָט ער לכתחילה זיך אָפּגעזאָגט צו דערציילען, אָבער שפּעטער האָט ער איבערגעגעבען אַז דעם מאַטעריאַל האָט ער צוגעגנבעט פון אַ שטיין־גרובען אין דער אומגעגענד פון פּאַריז, ער האָט פון דאָרט אַרויסבעקומען 360 פּעקלעך דינאַמיט, דריי קילאָ פּולווער, הונדערט מעטער קנויט און 1400 באָמבען־אָנצינדערס. מיט'ן דאָזיגען מאַטעריאַל האָט מען געקאָנט אויפרייסען נישט איין הויז.

פיר חדשים האָט געדויערט די אויספאָרשונג דאַן איז פאָרגעקומען דאָס געריכט. מ'האָט ראַוואַשאַל'ן פערמשפּט צום טויט און ער האָט געענדיגט זיין לעבען אונטער דעם מעסער פון דער גיליאָטינע.

*

דעם 9־טען דעצעמבער 1893 איז אין זיצונגס־זאַל פון פראַנצויזישען פּאַרלאַמענט פון דער גאַלעריע בעיואָרפען געוואָרען אַ טייוועלס־מאַשין, וואָס איז געווען אָנגעפּילט מיט נעגעל און שטיקער אייזען. דאָס איז געווען פּונקט אינמיטען פון דער זיצונג עס האָט זיך דערהער'ט אַ שרעקליכער אויפרייס, און ווען דער רויך האָט זיך צושפּרייט, האָבען זיך אין זאַל געקאָרטשעט אַ מאַן פופצעהן שווער און לייכט פערוואונדעטע. דעמאָלט האָט עס דער פּרעזידענט פון פּאַרלאַמענט דשאַן דיפּיא געזאָגט זיינע בעריהמט געוואָרענע ווערטער: „די זיצונג קומט ווייטער פאָר!"

וועגען ווייטער פיהר'ען די זיצונג האָט נאַטירליך נישט געקאָנט זיין קיין רייד. מען האָט אויפגעהויבען און אָוועקגעטראָגען די פערוואונדעטע, צווישען זיי האָט זיך געפונען אויך דער, וועלכער האָט געוואָרפען די באָמבע, דאָס איז געווען דער אַנאַרכיסט וואַיאַן, איינאיינעם מיט די אַנדערע פערוואונדעטע האָט מען איהם אָפּגעפיהרט אין דעם נאָהענטסטען שפּיטאַל. מעגליך, אַז מען וואָלט איהם נישט געכאַפּט, אָבער זיין אויפפיהרונג אין שפּיטאַל איז געווען זעהר פערדעכטיג: ער האָט מיט די אַנדערע קראַנקע נישט אויפגעהער'ט צו רעדען וועגען אויפרייס אין פּאַרלאַמענט און האָט דערביי אַרויסגעוויזען גרויסע קענטנישען אין חלקת אויפרייס שטאָפען, דער דעמאָלטיגער פּאַריזער פּאָליציי־פּרעפעקט לעפּין האָט צו איהם צוגעשיקט אַלס כלומרשטען קראַנקען אַ געהיים־אַגענט, וועלכער האָט זיך דערשלאָגען אַז וואַיאַן האָט איהם אַלצדינג דערציילט וועגען אַטענטאַט.

דאַן האָט זיך צו וואַיאַנען גענומען אַנ'אויספאָרשונגס־ריכטער, פאַר איהם האָט וואַיאַן דערציילט, אַז אין זיין פּלאַן איז נישט געלעגען צו דערהרגענען עמיצען. ער האָט נאָר געוואָלט פערוואונדען אַ מאַן צוויי הונדערט דעפּוטאַטען, און דאָס זאָל זיין אַ פּראָטעסט געגען דער עקזיסטירענדער אָרדנונג. ער וואָלט דאָס דערגרייכט, נאָר זיין טייוועלס־מאַשין האָט אויפגעריסען שוין אין דער לופטען. דער־

(ווייטער זעה 14־טע זייט)

לאָדז, 6 מאַי 1932

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 6 מאַי 1932

אונזערע צוויי יובילאַרען

דוד פינסקי און פרץ הירשביין

פון לעאָ קעניג

די יודישע ליטעראַרישע וועלט פייערט אַצינד צוויי יובילאומס — דוד פינסקיס און פרץ הירשביינס.

דוד פינסקיס 60־טען געבורטס־טאָג; און פרץ הירשביינס 50־טען געבורטס־טאָג.

אַז דוד פינסקי און פרץ הירשביין זענען ביי אונז אמת חשוב'ע יובילאַרען איז אַפילו איבעריג צו דערמאָהנען. זיי ביידע געהערען צו די זיילען פון אונזער ליטעראַטור. אָהן זייער לאַנגיאָהריגען און פרוכטבאַרען שאַפען וואָלט יעדע יודישע ביבליאָטעק פיל אָרימער געוואָרען מיט שענע עטליכע פאָליצעס.

דוד פינסקי און פרץ הירשביין זענען אַצינד פון די אָנגעזעהענסטע פיגורען אין אונזער ליטעראַטור. דוד פינסקי געהער שוין מעהר צו די עלטערע יודישע שרייבער, צו אונזערע קלאַסיקער, כאָטש ער לעבט און שאַפט — קינסטלעריש און געזעלשאַפטליך — אַלץ נאָך צווישען אונזערע יונגע אַמעריקאַנער יודישע שרייבער און דיכטער.

פרץ הירשביין, וואָלט איך געזאָגט, שטעהט נאָך על פרשת דרכים צווישען די עלטערע און יונגערע יודישע שרייבער. ער איז נאָך גענוג יונג, ער זאָל צוגערעכענט ווערען צו דער פלעיאַדע שרייבער, צו וועלכע עס געהערען אַש, רייזען, פינסקי א. אנד. און ער איז דאָך, ווי שוין צו־ייף, ער זאָל געצעהלט ווערען צו דעם יונגערען, — שוין אויך נישט צום יונגען — קרייז יודישע דיכטער און קינסטלער צווישען וועלכע עס צעהלען זיך מ. ל. היילפערן, נאַדיר, לייוויק, אפאטאשו, כערגעלסאָן, מאני לייב, מנחם א. אַנד.

אויף הירשביינען — אויך אַ דאַנק זיין אַרט שאַפען — רוהם דאָך שוין אָט דער ווייס זילבערנער אָטעם פון קלאַסיציזם.

עס שמעקט פון איהם מיט די צייטען פון פרץ און שלום עליכם, כאָטש ער איז איינגאַנצען 50 יאָהר ערשט געוואָרען און איז מיט לייב און לעבען נאָך מיט די יונגע.

פרץ הירשביין און דוד פינסקי געהערען צו די אונרוהיגע קינסטלער־וואַנדערער אין אונזער ליטעראַטור; זיי האָבען זיך ביידע נישט בעזעצט, אַזוי צו זאָגען, אין איין בעשטימטער פאָרמע. זיי עקספערימענטירען, זיי פרובען שטענדיג זייערע כוחות. און עס איז שווער כמעט צו זאָגען, אויף וועלכען געביט זיי האָבען זיך אַמבעסטען אויסגעצייכענט; וואו אויף וועלכען געביט זיי האָבען זיך אַממייסטען געפונען — אויפ'ן געביט פון דער נאָוועלע. און צום גליק האָבען אונזערע צוויי יובילאַרען נאָך נישט געפונען זייער קינסטלערישען מקלט, ווי אַ סך אַנדערע, פיל יונגערע פון זיי, קינסטלער האָבען עס שוין געפונען.

זיי וואַנדערען נאָך; זיי ענטוויקלען זיך נאָך. יעדער אויף זיין שטייגער, לויט זיין געמיט און טעמפעראַמענט.

קיינער קען נאָך בעשטימט נישט פאָראויסזאָגען, צו וועלכער ליטעראַרישער פאָרמע הירשביין וועט זיך אין דער נאָהענטער צוקונפט בעהעמען.

און דאָס זעלבע קען געזאָגט ווערען אויך וועגען דעם עלטערען דוד פינסקי, וועלכער האָט דורכגעמאַכט דעם אינטערעסאַנטען וועג פון דער קורצער ראַעליסטישער ערצעהלונג ביז זיינע סימבאָלישע און פראָבלעמאַטישע דראַמען.

איך וועל גאָרנישט זיין איבעראַשט, ווען עס וועט פלוצלונג ערשיינען אַ ביכעל לידער פון דוד פינסקי. פונקט ווי עס וועט מיר גאָרנישט איבעראַשען צו זעהען אין דער „נאָהענטער צוקונפט" קריטישע אָדער פילאָזאָפישע עסייען פון פרץ הירשביין.

אָבער כאָטש זיי וואַנדערען פון פאָרמע צו פאָרמע (הירשביין, ווי ס'איז בעוואוּסט אויך פון לאַנד צו לאַנד, פון עק וועלט צו עק וועלט), קען מען אָבער בשום אופן נישט זאָגען, אַז זייערע קינסטלערישע פנים'ער, זייערע סטילען, זענען אונז נישט קלאָר גענוג.

פערקעהרט: פרץ הירשביינס סטיל איז דער קלאָרסטער, דער אויסגעשפּראָכענסטער און דער קענבאַרסטער אין אונזער ליטעראַטור. פרץ הירשביינס שרייבען קען מען שטענדיג דערקענען, אַפילו ווען ער זאָל זיך נישט אונטערשרייבען.

און כאָטש מען קען זאָגען, אַז יעדער דיכטער האָט עטוואָס הירשביינישעס אין זיך, איז אָבער אַזוי כולו הירשביין, ווי פרץ הירשביין, קיינער נישט.

פרץ הירשביין איז געבענשט צי געשטראָפט מיט אַ זינגענדיגער נשמה, מיט אַ טוי־זילבערנעם געמיט — און זיין געמיט (זיין סטיל) געהט מיט איהם מיט איבעראַל... פון לאַנד צו לאַנד, פון טעמע צו טעמע, פון פאָרמע צו פאָרמע... אין גן־עדן צי אין גיהנום — וועלען מיר הירשביינען שטענדיג דערקענען.

אויב אייגענאַרטיגקייט אַליין איז אַ גרויסע מעלה, איז הירשביין דער אייגענאַרטיגסטער צווישען די יודישע שרייבער.

כאָטש הירשביינס סטיל אייגענאַרטיגקייט איז אַ קאָלעקטיווע, אַזוי צו זאָגען, די אייגענאַרטיגקייט פון ליטעראַטור.

ווען ליטעראַטור זאָל אונטערגעהן און ס'זאָל בלייבען נאָר פרץ הירשביין, וואָלט מען געוואוּסט וואָס ליטעראַטור איז.

אויך אונזער פינסקין קען מען שטענדיג דערקענען אין אַלע זיינע ליטעראַרישע עקספּערימענטען. און ער איז אין דעם פרט פונקט דער היפוך צו הירשביינען: הירשביין געהט שטענדיג אַרום אין אַ יום־טוב'דיגען ליטעראַרישען סיורדוט, צוגעשפּילעט אויף אַלע קנעפּ, אַפילו ווען ער איז פונאַנדערגעשפּילעט, אַפילו ווען די אַרבעל זענען פערקאַטשעט.

אי דוויס נישט, ווער נאָך עס בעהמט אַזוי ערנסט און האָט אזא געוואַלדיגען דרך ארץ פאַר געדרוקטען וואָרט ווי אונזער ליבער הירשביין.

מיט פינסקין איז אָבער, דאַכט זיך, פונקט פאַרקעהרט: ווי פייערליך, יום־טוב'דיג, סימבאָליש, און גראַנדיעז ער זאָל נישט וועלען זיין, ער זאָל זיך נישט אָנטון, קוקט אַרויס די וואָכענדיגע קאַפּאָטע. פון זיינע שעהנסטע פראַזען און עפעקטען קוקט אַרויס אַן'אָרימע טאָג טעגליכקייט. כמעט אַ רויה־קייט.

מען קען פינסקין אויך שטענדיג דערקענען. און אַפילו אין זיינע העכסטע ראָמאַנטישסטע טענער, וועלכע פאַלען ווי נישט ווילענדיג צוריק צו זיין אַמאָליגען ערשטען ראַעאַליזם.

מען איז ביי אונז, ווי איבעראַל, געוואוינט שרעקליך פייערליך צו זיין, ווען מען פייערט יובילעאומס. ווען מען זאָל מעגען אויך פראַזאַאיש זיין צו יובילאַרען, וואָלט איך אַצינד זיי געווינשען: הירשביין זאָל שענקען אַצינד פינסקין אַביסעל פון זיין פּאָעזיע, מיט וועלכער ער איז צו רייך; און פינסקי זאָל צוריקשיקען הירשביינען אַביסעל גרויקייט, מיט וועלכער ער, פינסקי, איז אויך צו רייך.

פון אונזער זייט, ווינשען מיר זיי נאָך לאַנגע, לאַנגע און דער עיקר יונגע יאָהרען.

פון וואָס קומט אַ פּאַראַליז?

(מעדיצינישע שמועסען)

פון ד"ר י. טעז

דער מאַרך איז דאָס איידעלסטע, וואָס דער מענש פערמאָגט. דער געהירען איז דער צענטער פון עמפינדונגען, פיהלען און אינטעליגענץ, ער איז דער „קאָפּ" פון אַלע אברים, דער דענקער און ריכטער. אין זיין פערצווייגטען נעץ פון צעלען און פעדעמלעך קאָנצענטרירט זיך דאָס גאַנצע נשמה־לעבען פון'ם מענשען, אַלצדינג געפינט אַן'אָפּקלאַנג אין געהירען, פון'ם קלענסטען ביז צום וויכטיגסטען.

מען האָט דעם נערווען־סיסטעם פערגליכען מיט אַ טעלעפאָן־נעץ, דער פערגלייך איז נישט זעהר קיין געלונגענער, אָבער פונדעסטוועגען גיט ער אונז אַן'אידעע פון דער וויכטיגער נערווען־פונקציע.

ווי אַזוי פיהלט דער מענש די היץ, די קעלט, שמערצען און אונטערשיידט אַ גלעט פון אַ קניפּ?

אין דער הויט ליגען אויסגעשפּרייט פיינע רעשעטקעס פון נערווען־פעדעמלעך. אַ ריהר, אַ שטאָך, אָדער אַ באַך און דער „רעסיווער" טראַנספּאָרטירט עס גלייך. ווי אַן'עלעקטרישער שטראָם ווערט אָט דער אינצידענט טראַנספּאָרטירט צו דער לאָקאַלער טעלעפאָן־סטאַציע, וואָס מיינט די נאָהענטסטע נערווען־צעל אָדער „גענגליאָן". פון דאָרט ווערט די מעלדונג „אויססאָרטירט" און איבערגעשיקט צו דער העכערער צענטראַלע, פון וואַנען עס געהען אַרויס בעפעהלען צו די מוסקולען און צו די בעטרעפענדע אָרגאַנען, וואָס רעאַגירען אויפ'ן קלאַפּ, גלעט אָדער, וואָס עס זאָל נישט זיין. דאָס אַלצדינג בעהמט אַן'אויגענבליק. עס קומט צום ערשטען כמעט צו אַן'אויטאָמאַטישער אָפּוועהר־בעוועגונג און דאָס איז די פעולה פון די מייסטע נידעריגערע צענטראַלען. די פערטייטשונג און די צילבעוואוסטע פעריוענדונג פון שוץ־מיטלען געשעהט אין געהירען, וואָס איז דער אויפזעהער און אונטערנעהמער פון דער מענשליכער מאַשין.

מען האָט דעם וואונדערבאַרען געהירען־אַפּאַראַט גענוי אונטערזוכט, און כאָטש מיר פערשטעהען נאָך נישט אַלע איינצעלהייטען פון'ם אינערן מעכאַניזם, ווייסען מיר אָבער שוין היינט, וועלכע טיילען פון'ם געהירען זענען פעראַנטוואָרטליך פאַר דער אָדער יענער אַרבייט.

די געהירען־מאַסע בעשטעהט פון דעם „ווייסען" געוועב, וואָס קען פערגליכען ווערען צו טעלעפאָן־דראָטען; און פון דער גרויער מאַטעריע, די קאָרע, וואָס איז דער זיץ פון אינטעליגענץ און ווילען. אָט דער גרויער געהירען־דאַך איז טיף איינגעקאַרבט און אָט די קאַרבעס און ריוועס זענען גאָר וויכטיג. וואָס העכער די אינטעליגענץ פון אַ מין, אַלץ טיפער און אַלץ מעהר זענען די קאַרטשעס און קאַרבען. מען מעג האָבען אַ פאַר דראָטען ווענינער און נאָך אַלץ זיין אַ חכם. אַ מענש קען פערלירען אַ טייל פון זיין געהירען און פונדעסטוועגען האָבען אַ גוטע אינטעליגענץ און גוטע פונקציעס. עס העגנט אָפּ פון דעם, וועלכער טייל איז צושטערט, און וועלכער איז געזונד. מען האָט אויסגעשניטען גאַנצע שטיקער פון'ם געהירען אָהן אַ שום איינפלוס אויף די וויכטיגע לעבענס־פונקציעס. דערפאַר אָבער זענען דאָ צענטערען, וואָס טאָרען נישט בעשעדיגט ווערען.

ס'איז דאָ אַ ספּעציעלער צענטער פאַר'ן אָטעם, פאַר דער האַרץ־פונקציע און אַזוי ווייטער, וואָס ווען זיי ווערען בעשעדיגט זעהט מען זיך באַלד מיט'ן מלאך־המות. אַנדערע בעשעדיגען נאָר געוויסע אָרגאַנען, וועלכע זיי פערזאָרגען, דער געהירען און ספּעציעל די גרויע קאָרע, וועלכע געפינט זיך אונטערן שאַרבען, איז ווי אַ מאַפּע, אין וועלכער עס זענען גענוי איינגעקריצט און פערצייכענט פערשידענע צענטערס: איינער פאַר דער האַנד, איינער פאַר'ן פוס, אַ ספּעציעלער צענטער פאַר'ן לשון, אַן'אַנדערער פאַר'ן זכרון, פאַר שרייבען, מוזיק און אַנדערע גייסטיגע פעהיגקייטען, מען קען אַפילו לאָקאַליזירען דעם צענטער פון'ם גראָבען פינגער פון דער האַנד. דער שפּראַך־צענטער געפינט זיך נאָרמאַל אויף דער לינקער זייט געהירען. ביי די געלינקטע, וואָס אַרבייטען מיט דער לינקער האַנד, געפינט זיך דער שפּראַך־צענטער און אויך פאַר אַנדערע גייסטיגע פעהיגקייטען אויף דער רעכטער זייט געהירען. צושטערט מען אָט דעם שפּראַך־צענטער, אַזוי פערלירט מען דעם לשון. אזא פּאַרשוין פערשטעהט, וואָס מען רעדט צו איהם, אָבער ער קען נישט ענטפערען, פה להם ולא ידברו, אַנדערע קענען דווקא רעדען, אָבער זיי הויבען נישט אָן פערשטעהען, וואָס מען רעדט צו זיי. אַנדערע, ווידער, קענען לעזען, אָבער נישט שרייבען, אָבער פערקעהרט. אָט ווי ווייט עס געהט די ספּעציאַליזאַציע פון די געהירען צענטערס.

און וואָס זענען מיר אויסען מיט דעם?

פערשידענע פאָרשערס זיצען אין זייערע לאַבאָראַטאָריעס און מאַכען עקספּערימענטען אויף חיות און בהמות, כדי אויפצופלאָנטערען דעם רעטעניש פון די געהירען. אָבער די נאַטור איז דער גרויסטער עקספּערימענטער. אַזעלכע עקספּערימענטען ווערען געמאַכט פון'ם לעבען טאָג־טעגליך. אָט, למשל, וואָס מיר מיינען מיט דעם:

עס איז נישט קיין נאָווינע צו הערען, אַז דער אָדער יענער, וואָס איז ערשט נישט לאַנג געווען געזונד און שטאַרק, האָט אויף איינמאָל פערלוירען דעם לשון. אָדער ער ליגט ווי אַ ליימענערער גולם און קען נישט אַ ריהר־טון מיט אַ האַנד, אַ פוס, אָדער מיט אַן'אַנדערען אבר, וואָס איז געשעהן? מ'ר זאָגען: ער איז, לא עליכם, „געלעהמט" געוואָרען. אָבער וואָס מיינט דאָס? וואָס איז אַ ליימונג? אָט פּשוט: איינער אָדער מעהר פון די וויכטיגע געהירען צענטערען זענען צושטערט געוואָרען.

מענשען אין די מיטעלערע אָדער עלטערע יאָהרען ליידען פון פערהאַרטעוועטע (פערקאַלכטע) אָדערען, דער געהירען, כאָטש ער איז אזא גרויסער קנאַקער, בעדאַרף חיונה פונקט ווי אַ פּראָסטער וואַסער־טרעגער. ווערט אַ בלוט־געפעס פערקרעמפעוועט, פערשטאָפּט אָדער צוריסען, אַזוי איז דער בעטרעפענדער בעצירק פון'ם געהירען אויף גרויסע צרות. אויך דאָ איז „אין קמח אין תורה". אָט די מענשען פערלירען די פעהיגקייט צו ריהרען מיט אַ האַנד, אַ פוס אָדער וואָס עס זאָל נישט זיין. אויב דער „שלאַג" טרעפט אַ גרעסערען בלוט־געפעס און מעהר בעצירקען פון'ם געהירען ווערען בעשעדיגט, קאָנען זיי אויך פערלירען די פעהיגקייט צו שלינגען, און אויב נאָך דער אָטעם־צענטער ווערט צושטערט, דאַן איז „ברוך דיין אמת". מען האָט אָפּגעדינט דעם קיסר און אויסגעוועון די צייט. אויב די שטערונג קומט פאָר אויף דער לינקער זייט געהירען, אַזוי קומט אינאיינעם מיט דער ליימונג פון דער רעכטער האַנד און פוס, אויך אַ ליימונג פון'ם שפּראַך־צענטער, מחמת די צענטערען זענען נאָהענטע שכנים, מען פערליערט דעם לשון.

אַ ליימונג מיינט געוועהנליך, אַז אַ בלוט־קאַנאַל (אַן'אָדער) האָט געטראַסקעט און דאָס בלוט האָט זיך אויסגעגאָסען און צושטערט דעם אָדער אַן'אַנדערען טייל פון'ם געהירען. מיט דער צייט קאָן דאָס בלוט ווידער אויפגעזאַפּט ווערען און דער צענטער היילט זיך צובּיסלעך. דער פוס ווערט גיכער בעסער איידער די האַנד און די שפּראַך קאָן ווידער צוריקקומען. דאָס אַלץ נעהמט צייט און עס נויטיגט זיך אַ לענגערע בעהאַנדלונג, כדי פאַר די אברים ווידער צוריקצוברענגען די פעהיגקייט צו אַרבייטען. אָט די מענשען בלייבען ביים געזונטען פערשטאַנד, מחמת דער „פערשטאַנד־צענטער" ליגט ערגעץ אַנדערש אויף דער געהירען־מאַפּע, מעהר אין „שטערן־לאַפּען" און אין אַ טייל פון'ם שלייפען־לאַפּען פון'ם געהירען.

ביי געוויסע קראַנקהייטען, ספּעציעל אין אַ געשלעכטליכער קראַנקהייט מיט אַ שעהמעוודיגען נאָמען, ווערט די געהירען־קאָרע „פערדאָרבען" און אויך די אינטעליגענץ ליידעט דערונטער (פּאַרעסים אָדער סיפיליטישער שגעון), אָדער דער רוקען־מאַרך און ספּעציעל דער טייל, וואָס דינט אַלס צענטראַלע פאַר די נערווען־בינטלעך פון'ם געהירען און וואו זיי האָבען זייערע פערבינדונגען, ווערט פערדאַרבען און צושטערט, און מיר האָבען דאַן אַ מאָדנע בילד פון אומקאָאָרדינירטע בעוועגונגען (אַטאַקסיאַ, טעכים), אַ ליימונג קאָן אויך פּאַסירען, ווען די לעצטע נערווען־דראָטען, וואָס פיהרען צום „רעסיווער", ווערען בעשעדיגט אָדער איבערגעשניטען.

בקיצור, עס זענען דאָ אַלערליי פאָרמען פון „געליימט ווערען" און נישט אַלע קומען פון דעם זעלבען קוואַל, און אויב אימיצער ליידט פון אַ „ליימונג" אָדער שוואַכקייט פון דעם אָדער יענעם אבר, מוז מען צום ערשטען אויסגעפינען וועלכער טייל פון'ם טעלעפאָן־נעץ איז בעשעדיגט געוואָרען; אויב דאָס איינער פון די פיל צענטראַל־סטאַציעס אָדער גאָר עפּעס אַ דראָט איז איבערגעשניטען. ערשט דעמאָלט ווייסט מען ווי צו פערריכטען דעם אַזוי קאָמפּליצירטען נערווען־טעלעפאָן, אָהן וועלכען מען איז ווי דער העלד אין „הלל" — רגלים להם ולא יהלכו"....

די צאַרישע רעגירונג און די יוד. קאראבקע

די „קאראבקע" איז געווען דער פינאַנציעלער באַזיס פון יודישען קהל'שען לעבען. — מען האט געצאָהלט „קאראבקע" אויף פלייש, זאַלץ, גרויפען, פיש, סמאַלץ, האלץ, היי, און בענש־ליכט. — ווי די „קאראבקע" איז קארופּטירט געווארען פון די טאַקסע־לייט. — ווי די צאַרישע רעגירונג האט זיך געמיהט צו רעפארמירען די „קאַראבקע". — וואס די יודישע פערטרעטער און די רוסישע פינאַנץ־מיניסטארען האבען דעמאלט געזאגט וועגען דעם

פון ש. ראָזענפעלד

.1

ווי יעדער אָנהויב פון אַ געשיכטע, איז אויך דער אָנהויב פון דער קאַראַבקע איינגעהילט אין טונקעל, און עס לאָזט זיך נישט גענוי בעשטימען ווען ער האָט זיך ווירקליך אָנגעהויבען. עס איז אויך נישט פעסטגעשטעלט צו וועלכען צוועק יו־דען האָבען זיך לכתחילה אַליין בעשטייערט, און וואָס זיי זענען אויסען געווען דורכדעם צו דערגריי־כען. זיכער איז אָבער, אַז שוין אינמיטען פון אַכ־צעהנטען יאָהרהונדערט האָט די קאַראַבקע עקזיס־טירט אין רוסלאַנד. נישט אומעטום האָט זי עקזיס־טירט, און אין פערשידענע ערטער האָט זי געהאַט פערשידענע פאָרמען. אָבער אומעטום איז געווען איהר הויפּט־צוועק: פונ'ם קאַראַבקע־געלד אויסצו־צאָהלען פערשידענע חובות, וואָס מלוכה האָט גע־מאָנט פון די יודען, פראצענט פאַר די חובות, און אויף אויסצוהאַלטען, טיילווייז, קהל'שע, רעליגי־יעזע אינסטיטוציעס, און גענומען קאַראַבקע האָט מען נישט בלויז פון פלייש, נאָר אָפט אויך פון אַנ־דערע שפּייזען, און נישט בלויז שפּייזען, מען האָט געצאָהלט קאַראַבקע פון זאַלץ, פון גרויפּען, פון פיש, פון סמאַלץ, פון האָלץ, פון היי א. ד. גל. און אויך פון שבת־יום־טוב'דיגע בענש־ליכט, און נישט אומעטום איז די הויך פונ'ם אָפּצאָהל גלייך געווען. קהל האָט געהאַט צו בעשטימען, ווי הויך דער אָפּצאָהל פון יעדער זאַך זאָל זיין.

איז ווי־לאַנג עס האָט עקזיסטירט קהל און איז געווען זעלבסטשטענדיג אין די יודישע אינעווייניג־סטע אַנגעלעגענהייטען, האָט קהל געבאַלעבאַטעט מיט די קאַראַבקע־סומען, און יודען האָבען פון זיי נוצען געהאַט. אָבער צום סוף פונ'ם ערשטען פערטעל פון 19־טען יאָהרהונדערט, ווערט מלוכה אַביסעל אייפערזיכטיג אויף דער יודישער זעלבסט־שטענדיגקייט, אין געלד־אַנגעלעגענהייטען, כדי יו־דען זאָלען נישט ציהען פון קאַראַבקע־געלד די נוצען, וואָס זיי האָבען געצויגען, ווערט בעשטימט, אַז דאָס גאַנצע קאַראַבקע געלד געהט נאָר אויף אויסצוצאָהלען מלוכה חובות און פראצענט פאַר די חובות, און אויב עס וועט נאָך בלייבען געלד, זאָל מען דערפון בעצאָהלען די פּאָדאַטקעס פאַר אָרימע, געשטאָרבענע און פערפאַלענע. אויב עס וועט נאָך אַלץ בלייבען געלד, זאָל מען עס מעגען פערווענ־דען אויף צו צאָהלען די פּאָדאַטקעס, וואָס די מיט־גלידער פון יעדער בעשטימטער קהלה האָבען צו צאָהלען.

אָבער די השגחה האָט געוואָלט אַנדערש, אַז דאָס קאַראַבקע־געלד וועט ווערען אויסגעגעבען בלויז אויף די אָנגע־וויזענע הוצאות, ווערט איבערגעגעבען צו דער גובערניע־פערוואַלטונג. אַזוי אַרום, האָט מלוכה איינגעשלונגען כמעט די גאַנצע הכנסה פון דער קאַראַבקע און יודען האָבען נישט געהאַט פון וואָס צו בעמען אויף קהל'שע הוצאות.

לויט'ן געזעץ, איז כדי גרינגער צו מאַכען דעם קאָנטראָל איבער די קאַראַבקע־געלדער, האָט מען אָפּגעגעבען די קאַראַבקע אין אַרענדע — איין מאָל אין פיר יאָהר — צו דעם, וואָס האָט געגעבען פאַר איהר מעהר, ד. ה., לויט דער צאָהל יודישע איינוואוינער, אין אַ שטאָט אָדער שטעטעל, האָט מען אָפּגעשאַצט, וויפיל פלייש עס וועט אין דער צייט אויפגעגעסען ווערען, און וויפיל קאַראַבקע־געלד עס וועט איינברענגען, אַזוי הויך האָט מען געשטעלט דעם פּרייז פון דער קאַראַבקע, ווער עס האָט געגעבען כאָטש נאָר איין רובעל מעהר פון דעם פּרייז, דער איז געוואָרען דיקטאַטאָר פון דער יודישער יאַטקע. און וואו עס איז נאָר מעגליך גע־ווען, איז ער געוואָרען דיקטאַטאָר פונ'ם גאַנצען פלייש־מאַרק — ווייל כדי זיך נישט צו בעדערען מיט די קצבים, האָט ער אַליין געעפענט יאַטקעס און „רעגולירט" דעם פּרייז פון פלייש, לויט זיין איינזעהען, דאָס געלד פאַר דער קאַראַבקע האָט דער „בעל־טאַקסע", — ווי מ'האָט איהם גערופען, — אַריינגעטראָגען אין קאַזנאַטשייסטווע. און ערשט פון דאָרט האָט מען די יודען אַרויסגעגעבען (אָפט פאַר גרויסען כאַבאַר) אויף זייערע בעדערפנישען לויט דער סמעטע, וואָס די שטאָט־דומע האָט צו־נויפגעשטעלט און די גובערניע־פערוואַלטונג האָט בעשטעטיגט, וואָס עס איז געווען מעהר געלד, איז געבליבען אין די הענט פון דער רעגירונג און זי האָט געטון דערמיט לויט איהר איינזעהען.

אָבער ווייל יודען האָבען תמיד און אומעטום געהאַט מעהר קהל'שע אינסטיטוציעס, און, ממילא, מעהר בעדערפנישען, ווי עס איז דער רוסישער אַדמיניסטראַציע ניחא געווען, דערפאַר איז אַ הויך די אָפיציעלע „טאַרגעס" אויף קאַראַבקע, וואָס זענען פאָרגעקומען אין „גובערנסקע פּראַוולעניע" פאָרגעקומען „טאַרגעס" אויך מיט יודען פאַר זיך, וואו דער בעל־טאַקסע האָט זיך פערפליכטעט אַריינ־צוטראַגען עקסטראַ סומען, לויט דער סמעטע פון קהל, פאַר נישט־אָפיציעל אַנערקענטע קהל'שע בע־דערפנישען. און אַזוינע בעדערפנישען זענען אַלעמאָל געווען. וואָרים אַפילו שכירות פאַר די רבנים האָט מען אָפיציעל נישט געטאָרט צאָהלען פון קאַראַבקע! — אָבער נישט אַלעמאָל איז דער בעל־טאַקסע געווען אַנשטענדיג און געהאַלטען זיין שטילען אָפּמאַך מיט קהל. איז וואו עס איז מעגליך געווען האָט קהל אַליין „גענומען די קאַראַבקע" און האָט געהאַט די הכנסה פאַר זיך, און דאָרט וואו דאָס איז נישט מעגליך געווען, איז די הכנסה פון קאַראַבקע דער־הויפּט געגאַנגען פאַר'ן טייוועל — פאַר מלוכה מיט איהר שליח, דער בעל־טאַקסע. און שטאָט אָדער שטעטעל האָט געשלעפּט דעם יאָך, אונטערגעיאָגט פון פּאָליציי, וואָס איז געווען פערקויפט צום פלייש־דיקטאַטאָר פון שטאָט, און אַמאָל אַפילו פון גובערניע. (ז. „זכרון יעקב", פון יעקב הלוי ליפשיץ, חלק שני, זייטען: 185–188).

.2

סוף־כל סוף איז די רעגירונג געוואויר געוואָ־רען פון דער טאָפּעל־ווירטשאַפט. די רעגירונג האָט זיך איבערצייגט, אַז נישט קוקענדיג אויף די געזעצען און נישט קוקענדיג אויף דער השגחה, האָט קהל געצאָהלט, פון קאַראַבקע־געלד, שכירות צו רבנים: האָט אויפגעהאַלטען קלויזען, בתי־מדרשים, חדרים, „ביקור־חולים'ס", בעדער, מקוואות, שוחטים, דעם פעלדשער, רפואות פאַר'ן ביקור חולים און אַלמנות און יתומים א. ד. גל. און אַפילו די אַנדערע פערפליכטונגען, וואָס זענען גע־לעגען אויף יודען: ווי פערריכטען די וועגען, דינגען אַ הויז פאַר פּאָליציי און דערגלייכען — אַלץ האָט מען געדעקט מיט קאַראַבקע־געלד, דאָס האָט דער רעגירונג בעוויזען, אַז די עקזיסטירענ־דיגע געזעצען וועגען קאַראַבקע שטימען נישט מיט די בעדערפנישען פון דער יודישער בעפעלקע־רונג, און מ'מוז זיי פערבעסערען. אָבער אין וואָס פאַר אַ ריכטונג?

אין די 40־ער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונ־דערט האָט אין פּעטערבורג געאַרבייט אַ קאָמיסיע, וואָס האָט געדאַרפט אויסאַרבייטען פּלענער, „ווי צו רעפאָרמירען דעם יודישען שטייגער לעבען". אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַרבייט האָט זיך די רעגירונג פערנומען מיט שטודירען אַלע פראַגען, וואָס זענען בוגע קאַראַבקע אויך. און שוין אין אָנהויב פון דער פאָרשונג האָט זיך געלאָזט מערקען די ריכ־טונג, אין וועלכער די אויספאָרשונג וועט געהען.

וואָרום ביז דער צייט האָט מען מצד דער רעגירונג גערעדט פון קאראבקע ווי פון אַ פּריוואַ־טיגער בעשטייערונג. נישט אומעטום, ווי געזאָגט, האָט זי עקזיסטירט, און אַלע כללים און געזעצען, וואָס זענען געשאַפען געוואָרען אַרום דער קאראבקע, זענען גילטיג געווען — אַזוי איז בפירוש געשטאַנען געשריבען — „נאָר פאַר די ערטער, וואו זי עקזיס־טירט". אָבער איצט, אַז עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען איינגאַנצען „איבעראַנדערשען דעם יודישען שטייגער־לעבען", האָט די רעגירונג בעשלאָסען: אָפּצושאַפען דעם פּריוואַטען כאַראַקטער פון דער קאראבקע, און זי זאָל ווערען אַ פליכט פאַר אַלע יודישע קהלות אומעטום. עס האָט געהייסען, אַז מ'האָט דערביי אין זינען די טובה פון מלוכה — זי זאָל דורך דער קאַראַבקע גרינגער קאָנען איינמאָה־נען פון די יודען דעם קאָפּ־שטייער, וואָס זי האָט געמאָהנט, און אויך די טובה פון די יודען — כדי „זיי גרינגער מאַכען דאָס צאָהלען דעם שטייער". דאָס איז אָבער געווען היפּאָקריטסטווע, וואָרום אין אמת'ן איז די רעגירונג אויסען געווען נאָר איינס: זיך צו פערזיכערען, אַז זי וועט האָבען פון וואַנען אויסצוזויגען די פּאָדאַטקעס.

דאָס לעבען האָט אָבער דיקטירט זיינס און האָט געצוואונגען דער רעגירונג צוצוגעבען, אַז „די קאַ־ראַבקע דאַרף דינען נישט בלויז לטובת דער רעגי־רונג, נאָר אויך לטובת די יודען, צו פערשאַפען זיי די מיטלען, וואָס זיי האָבען נויטיג צום בעפרידיגען זייערע אייגענע, אינעווייניגסטע בעדערפנישען.

אָבער קודם כל האָט די רעגירונג געוואָלט ווי־סען, וואָס זאָגען די אַדמיניסטראַטאָרען אויף די ערטער וועגען דעם נייעם געדאַנק. די צענטראַלע מאַכט האָט אָנגעפרעגט זייערע מיינונגען און זיי האָבען געענטפערט, אָבער פערשידען געענטפערט.

זענען איינע געווען דערפאַר, אַז מ'זאָל די קאַ־ראַבקע איינגאַנצען בטל מאַכען — ווייל זי איז אַ שווערער עול פאַר דער יודישער בעפעלקערונג און פערשאַפט פיל אַרבייט דער אַדמיניסטראַציע. אַנ־דערע זענען געווען פאַר דער ווייטערער עקזיס־טענץ פון דער קאראבקע, ווייל איינמאָהנען פון יו־דען דעם גאַנצען שטייער איז אַן אוממעגליכע זאַך, און צווייטענס, האָבען דאָך יודען טאַקע נויטיג אַן אַלגעמיינעם קוואַל, כדי אויפצוהאַלטען זייערע צדקה־חברות און דעקען די חובות, וואָס קהל איז שולדיג.

אָבער אויך אין מיניסטעריום זענען געווען פער־שידענע מיינונגען וועגען דער פראַגע: דער פינאַנץ־מיניסטער וואָלט גערן פטור געוואָרען פונ'ם גאַנ־צען עוסק'ען זיך מיט דער קאראבקע, דאָס וואָלט בעפרייט די רעגירונגס־בעאַמטע פון אַן איבעריגען עול און אויך די יודען. פון פערשידענע דולעניישען.

(ווייטער זעה 15־טע זייט)

טאַטע, דו ווערסט אַ מענש!...

דערצעהלט פון אַ לאָדזער סוחר, וואָס האָט מאַרשירט דעם 1־טען מאַי צוזאַמען מיט'ן פּראָלעטאַריאַט

פון י. אַבערזשאַנעק

ווער איך בין? ווי איך הייס? וואו איך וואוין? — נישט וויכטיג. גענוג, אַז איך בין אַ געוועזענער לאָדזער סוחר, אַ געוועזענער פּאַטענט־בעזיצער, אַ געוועזענער וועקסעל־שרייבער, און דערפון קענט איהר שוין אַליין פערשטעהען, אַז איך בין איצט אַ קבצן, אַן אביון, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען...

אָבער נישט דאָס בין איך אויסען אייך צו דערצעהלען, וועמען אַרט עס, אַז איך בין אַ קבצן? וועלכער מיליאָנער אין פּוילען איז היינט נישט קיין קבצן? נו, אי, ס'זענען נאָך דאָ עטליכע יודען, וואָס „פּייפען" נאָך? — חוזק! דאָס בעווייזט, אַז זיי בעקומען נאָך אַ גמילת־חסד — קבצנים זענען ברוך־השם אַלע לאָדזער סוחרים...

נישט וועגען מיין קבצנישקייט וויל איך אייך דערצעהלען נאָר וועגען דעם, אַז איך האָב הייר־יאָהר דעם 1־טען מאַי צום ערשטען מאָל אין מיין לעבען מאַרשירט אונטער דער רויטער פאָהן, אונ־טער אַ רויטער פאָהן צוזאַמען מיט'ן אַלוועלטליכען קבצנטום...

ווי אַזוי קום איך, דער געוועזענער לאָדזער מאַנופאַקטוריסט, אַ „בורזשואַי", אַן עקספּלואַטאַטאָר אַ ביוראָקראַט, צו מאַרשירען אונטער דער רויטער פאָהן? ווי אַזוי קום איך צום פּראָלעטאַריאַט? טאָ זייט זשע מוחל און הערט מיך אויס:

ווי איהר ווייסט, בין איך אַ טאַטע פון בנים און בנות, און די היינטיגע בנים און בנות קענט איהר דאָך — ס'געפעלט זיי נישט די איצטיגע אָר־דנונג, די איצטיגע וועלט — אַנדערע וועלטען ווילען זיי בויען. אומוואַרפען דאָס אַלטע און בויען נייע. — אַזעלכע זענען מיינע בנים.

וואָלטען זיי צווישען זיך געלעבט בשלום, וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה, איז אָבער אַן אומגליק, וואָס זיי קענען זיך נישט פערשטענדיגען וועגען דעם סדר פון איבערבויען. יעדער האָט אַן אַנדערען „סדר" און אַן אַנדערען „שלחן ערוך", יעדער האָט אַן אַנ־דערען „משיח". יעדער זוכט זיין משיח אויף אַנ־אַנדערען וועג...

האָב איך פון זיי געהאַט געבראָכענע צרות. טאָג און נאַכט, האָט מען זיך אַרומגעריסען, אַרומגעקריגט, דער האָט אויף יענעם געשריגען: „דו געלער אינטערנאַציאָנאַל", האָט ער איהם געענטפערט: „רויטער אינדיק". דעם דריטען האָבען זיי גערופען „ירושלים־יודעל", האָט ער געענטפערט: „משרתים פון דער בורזשואַזיע".

דעם ערגסטען סוף האָב איך געהאַט: טאַמער האָב איך געפּרובט שלום צו מאַכען, האָבען זיי גע־מאַכט געוואַלדען, טאַטע, דו האָסט נישט קיין יאָרט אין דער פראַגע.

— פאַרוואָס האָב איך נישט קיין וואָרט, איך בין דאָך אַ טאַטע? — האָב איך זיי געפרעגט.

— ווייל דו ביזט אַ בורזשואַי, אַן עקספּלואַטאַטאָר, אַ בלוט־זויגער, די טרינקסט מענשליך בלוט. די באָדסט דיך אין אַרבייטער־שווייס — פערשטאַ־בען?!. אַפילו דער קליינער הערשעלע, וואָס קען נאָך רעכט נישט רעדען, אַז איך האָב צו איהם גע־זאָגט: הערשעלע, פאַרוואָס דאַווענסטו נישט, האָט ער מיר געענטפערט:

— איך בין אַ פריידענקער, דער טאַטעשי איז אַ ביוראָקראַט, אַ בלוטזויגער — היינט דאַווענט מען שוין נישט...

האָב איך מיר אָפּגעווישט די ליפּען, און גע־מאַכט אַ שוויג — אפשר זענען זיי גערעכט!..

דערפאַר, אַז ס'איז געקומען דער ערשטער מאַי, האָבען זיי אַלע שלום געשלאָסען, ערב דעם ערשטען מאַי, האָבען זיי זיך אַלע געפוצט, געגרייט צום גרויסען יום־טוב. פאַרטאָג איז אין דער שטוב געוואָרען אַ געפּילדער, אַ טאַראַראַם, ווי זיי וואָלטען זיך געאיילט צום ערשטען מנין. יעדער האָט געזוכט און געגנישטערט. איינער האָט צוריסען מיין ווייב'ס אַ רויטע זיידענע בלוזקע. אַ צווייטער האָט צעפּליקט אַ רויטע פאַטשיילע. איינע האָט זיך געמאַכט אַ רויטען קראַוואַט, די צווייטע אַ „קאָקאַרדע", אַפילו דער קליינער הערשעלע האָט זיך מקדים געווען און געיאָגט די ברידער: דרייך שוין, דרייך, די חברים דרייען שוין אויף דער „זבּיורקע"...

אַ גאַנצען ליבען טאָג, האָב איך זיי נישט גע־זעהען אויף די אויגען, ערשט ביינאַכט זענען זיי אַהיימגעקומען מידע, פון קאָפּ ביז פיס איינגעטינקט אין שטויב. איינער אָהן היטעל, אַ צווייטער מיט איין שיך, אַ דריטער מיט איין נאָגאַוויצע, הונגעריגע ווי די וועלף, שלעפעריגע, קוים זיי האָבען זיך געהאַלטען אויף די פיס, און אוועקגעפאַלען ווי טויטע.

אַזוי איז געווען יעדען ערשטען מאַי, יעדעס יאָהר האָב איך מיט זיי איינגעטענהט: צו וואָס טויג דאָס אייך? אָהן אייך וועט מען זיך נישט בע־געהען? איהר פעהלט צום מנין? און אַז איהר וועט שוין שרייען „נידער", וועט משיח קומען? פאָלגט מיך, קינדערלעך, שלאָגט אייך אַרויס די נאַ־רישקייטען פון די קעפּ, קלערט בעסער וועגען אַ תכלית. וואָס איז דאָס פאַרע גאַנג, געהען איבער די גאַסען, און שרייען: „פּרעטש" און „ניעך זשיע"?...

איך האָב גערעדט, און זיי האָבען געטון ס'־זייעריגע. איך האָב גערעדט ווי אַ „בר דעת", און זיי האָבען געשריגען „פּרעטש" און „ניעך זשיע".

הייר־יאָהר, אַז איך האָב געזעהען, אַז די חברה גרייטען זיך מקבל־פּנים צו זיין דעם ערשטען מאַי, האָב איך צוזאַמענגענומען דעם גאַנצען קלאַפּערגע־צייג מיט'ן קליינעם הערשעלע בראָש, און האָב צו זיי אַזוי געזאָגט:

הערט זיך איין, קינדער, ביז איצט האָב איך אָנגעווענדעט אַלע מיטלען, אייך אָפּצווענדען פון אייערע דרכים, איך האָב געהערט שרייען „פּרעטש" און „ניעך זשיע" און ווייס נישט דעם פשט דערפון. איצט וואָלט איך געוואָלט וויסען, וואָס איז דאָס אַזוינס? וואָס איז דאָס אַזוינס דער ערשטער מאַי, און וואָס ווילט איהר מיט אייער „פּרעטש" מחדש זיין?

דאָ האָבען זיך אַלע אַוועקגעזעצט ביים טיש דער עלטסטער האָט אַ קלאַפּ געטון מיט אַ גופּעל אין אַ טעלער אַריין, דאָס האָט ער געגעבען אַ צייכען, ס'זאָל זיין שטיל, און ער האָט מיר גענומען ערקלערען:

— חבר טאַטע — האָט ער אָנגעהויבען — די אַלטע וועלט שטאַרבט אָפּ, און אַ נייע ווערט גע־בוירען. מיר ווילען אַ סוף מאַכען צו דעם פערשאָל־טענעם קאַפּיטאַל. ס'זאָל נישט זיין קיין רייכער און קיין אָרימאַן — אַלע זאָלען זיין גלייך. איינער זאָל נישט לעבען פון צווייטענס פּראַצע. מיר פערלאַנגען ברויט און אַרבייט, און אַן 8־שעה'דיגען אַרבייטס־טאָג — דעם איצטיגען גהינום, ווילען מיר אין אַ גן־עדן פערוואַנדלען — האָט דער חבר טאַטע פערשטאַנען?..

— קינדערלעך! — האָב איך אַ געשריי געטון, איהר זענט דאָך כשר גערעכט! איך וויל רעדן עפּעס אַנדערש? מ'זעהט דאָך, אַז די וועלט שטאַרבט אָפּ. איהר קעמפט מיט'ן קאַפּיטאַל? ווי האָט איהר היינט קאַפּיטאַליסטען? אַ שאַד אייער טרחה — ס'איז שוין נישטאָ מיט וועמען צו קעמפען... איהר פערלאַנגט ברויט און אַרבייט, און וואָס פערלאַנג איך דען מעהר? אַלע זאָלען זיין גלייך, ווילט איהר? אַלע זענען שוין גלייך — גלייכע קבצנים — קינ־דערלעך, האָב איך אַ געשריי געטון, — איך געה מיט אייך!

און דעם הייר־יאָהריגען 1־טען מאַי, האָב איך מיר אויסגעפּוצט די שטיוועל, פערקעמט די באָרד, אָנגעטון די שבת'דיגע קאַפּאָטע, און צוזאַמען מיט דער חברה אַרויס אין גאַס. איך האָב מיך געשטעלט אין דער רייהע, נעבען מיר איז געגאַנגען מיין עלטסטער זוהן מיט אַ פאָהן, אויף וועלכען ס'איז געווען אויפגעשריבען: „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פעראייניגט אייך", מיר האָט מען געגעבען אין דער האַנד אַריין אַ דראַנג אַ פלאַקאַט מיט אַן אויפ־שריפט: „מיר פאָדערען ברויט און אַרבייט" — און איך האָב מאַרשירט, אַלע האָבען געשריגען „פּרעטש" און איך האָב מיטגעשריגען „פּרעטש". האָט מען געשריגען „ניעך זשיע", האָב איך מיטגעשריגען „ניעך זשיע" — אַזוי האָב איך צום ערשטען מאָל אין מיין לעבען, דעם הייר־יאָהריגען 1־טען מאַי מאַרשירט אונטער דער רויטער פאָהן, צוזאַמען מיט'ן אַלוועלטליכען פּראָלעטאַריאַט.

אַז איך בין צוזאַמען מיט מיין חברה אַהיימגע־קומען, אַ מידער, אַ הונגעריגער, אַ פון קאָפּ ביז פיס פערשטויבטער, האָבען מיינע זיהן צו מיר גע־זאָגט:

— טאַטע, דו ווערסט אַ מענש!..

—=):O:(=— —

מאַי וועט בעסער זיין

מ'שמועסט, אַז אין מאַי וועט זיין בעסער מיט געלד.

— ווי אַזוי וועט זיין בעסער מיט געלד?

— ווייל אָהן געלד וועט זיין ערגער!

זאָל לעבען!

אויף דער דעמאָנסטראַציע פון 1־טען מאַי, האָט איינער אויסגעשריגען:

זאָל לעבען דער פּראָלעטאַריאַט!

איינער פון די דורכגעהער האָט געענטפערט.

— זאָל לעבען? אָבער מיט וואָס זאָל ער לעבען?

דער ריכטיגער מאַן
אויפ'ן ריכטיגען אָרט

אין אַ היגער פילאַנטראָפּישער אינסטיטוציע, האָט זיך געווענדעט אַ יונגערמאַן וועגען אַ פּאָסטען אַלס סעקרעטאַר.

— האָט איהר די נויטיגע קוואַליפיקאַציעס?— האָט איהם געפרעגט דער פּרעזעס.

— צו פרעגע? 5 יאָהר בין איך געזעסען אויף איין אָרט.

— פאַרוואָס זענט איהר אַוועקגעגאַנגען?

— איך בין דען אַליין אַוועקגעגאַנגען? ס'איז געווען אַן אַמנעסטיע, האָט מען מיך רעדוצירט, און איך האָב געמוזט אַהיים געהען —

דער יונגערמאַן האָט בעקומען דעם פּאָסטען.

אַזוי זאָגט ער

דינסט: מאַדאַם, אין דער קיך איז דאָ אַ שטומער, ער בעט אַ נדבה.

מאַדאַם: איז ער ווירקליך אַ שטומער?

דינסט: ער זאָגט אַזוי!...

אַזוי רעדט מען אין באַלוט

פּאָטער (צום 5־יעהריגען משה'לע): זעהסט משה'לע, כ'האָב מיר געקויפט אויפ'ן שאַכער־מאַרק אַ פּאָר צייגענע הויזען.

משה'לע (קוקט אויף דער לינקער זייט): זייער שיין, זייער שיין.

פּאָטער: נאַרעלע, וואָס קוקסט דו אויף דער לינקער זייט, און זאָגסט: זייער שיין?

משה'לע: וואָס גייט מיך אָן די רעכטע זייט? אַז פאַר מיר וועט מען דאָך די הויזען איבערדרעהען אויף דער לינקער זייט!...

ער שליסט דעם בילאַנס

אַ פאַבריקאַנט זיצט ביים שרייב־טיש און שטעלט צוזאַמען דעם בילאַנס:

פון פערטיגע סחורה — 40.000 זל. גאַרן — 25000 זל.

אומבעוועגליכע גיטער — 60.000 זל. פאַבריק און מאַשינען — 150.000 זל.

פלוצלונג לויפט אַריין דער וואָכמאַן: בעל־הבית, די גאַנצע פאַבריק שטעהט אין פלאַמען!

— הם... אויב אַזוי — פון אַסעקוראַציע — 150,000 זל....

שוין איינמאַל אַנ'אַפּעטיט!...

ר ו ס ל אַ נ ד (צו יאַפּאַן): דו קליינער וועוורק, ווי איך זעה, קומט צו דיר דער אַפּעטיט מיט'ן עסען...

וואָס זאָלען מיר שפּילען, מ'זאָל דעם קריזיס נישט פיהלען?
פון אַרטיסט נ ת ן ר ײ כ ע נ ב ע ר ג

דאָס הונד'ל שטעלען? —
וועט דער פּרעסע נישט געפעלען.
די פּערסישע כלה? —
ערגער פון אַלע!
אַ קרבן פון אַ שוועסטער?
אַ דעפיציט דער גרעסטער.
קאַווקאַזער ליבע?
זיסע ליבע?
חלומות פון ליבע?
פּאַלעסטינער ליבע?
אומגליקליכע ליבע? —
וועט זיין די קאַסע אַ טריבע.
אַרגענטינער פּאָטער? —
וויל מען פון אונז ווערען פּטור.
ביינאַכט אויפ'ן אַלטען מאַרק? —
וועט מען אונז ברעכען דעם קאַרק.
דער הייליגער פלאַם?
פאַר'ן עולם ווי סם.
דער פריילעכער ציגיינער? —
קומט נישט קיינער.
דער פּרייז פון לעבען? —
וועט גאָרנישט געבען.
איינע פון יענע? —
וויל מען אונז נישט קענען...
רייזעל פון יאַפּאַן? —
קיין פּרנסה נישט פערהאַן,
אַ האַרץ וואָס בענקט? —
שוין לאַנג אויסגעקרענקט!
די ליבע אין מאַי? —
איז דער קאַסיר פריי.
פון יענער וועלט? —
גיט נישט קיין געלט.
דער אייביגער נאַר? —
וואָס וועלען מיר האָבען דערפאַר
בלינדער פאַיאַץ? —
וועט מען אונז הערען ווי די קאַץ...

כדי צו פערמיידען די געפאַהר —
זאָל דער עולם אַליין בעשטימען דעם הײַ־ רעפּערטואַר.
נאָר אַזוי ווי דערמיט
אינטערעסירט זיך קיינער —
לייגען מיר דערווייל
אויף דער פּאָליצע די ציינער!

אַ לאָדזער רעגולאַציע
אונטערגעהערטער שמועס אויף נאַוואָמיעסקאַ גאַס

אויף נאַוואָמיעסקאַ גאַס, שטעלט אַ ייד אָפּ אַ פּראָווינצער סוחר, און עס ענטוויקעלט זיך אַ שמועס:

ייד: זאָגט מיר, פּאַניע כאַפּער, וואָס וועט זיין מיט מיין חוב? ס'איז דאָך נישט צייט צו בעצאָהלען?

סוחר: איך האָב דאָך נישט קיין געלד!

ייד: כ'וועל אייך מאַכען אַ פאָרשלאַג: אפשר וואָלט איהר מיר צוריקגעגעבען די סחורה?

סוחר: גוט, כ'בין מסכים, אָבער נאָר פאַר קאַסע....

ווי אַזוי לאָדזער יודען שווערען זיך

כ'זאָל אַזוי קיינמאָל דעם קאָמאָרניק נישט זעהען.

— כ'זאָל אַזוי דערלעבען צו זעהען דעם סוף פון קריזיס.

— כ'זאָל אַזוי בעהיט ווערען פון אַנ'עקס־מיסיע.

— כ'זאָל אַזוי נאָך אַמאָל זעהען אַ זלאָטי פאַר מיינע אויגען.

— כ'זאָל אַזוי בעשערימט ווערען פאַר ליציטאַציע.

— הלוואַי זאָל איך אַזוי בעקומען אַ „נאַדזור".

— כ'זאָל אַזוי דערלעבען צו זעהען מיין טייל אין ווישניאָווע גורא.

דער קונדס

הומאָר ● סאַטירע ●

● צוזאַמענגעשטעלט פון אב—נעק

ביילאַגע צום נייעם פאָלקסבלאַט נומער 105 פרייטאָג, דעם 6 מאַי 1932

דער פויער האָט נאָר כוח צו ציהען...

דאַטשניקעס: ווער וועט עס קענען צו דעם גליק דערגרייכען?

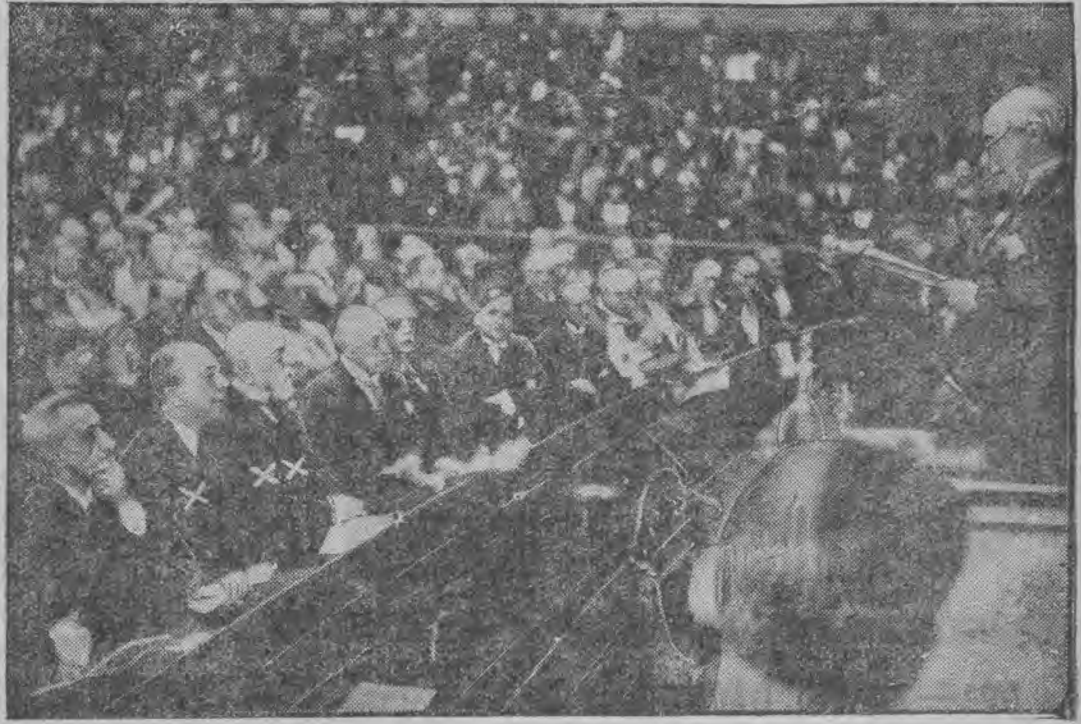

אויבען רעכטס: געטהע־אקאדעמיע אויף דער פארי־זער אוניווערזיטעט (XX) פרעזידענט דומער (X) דייטשער באטשאפטער פאן העש.

אינדערזייט רעכטס: העריא, פיהרער פון די ראדי־קאל־סאציאליסטען, וועלכע זענען איצט די שטארק־סטע פארטיי אין פראנקרייך.

אונטען רעכטס: די שטאט נעבען לאס אנדזשעלעס, וואו עס וועט היי־יאהר פארקומען די אלימפיאדע.

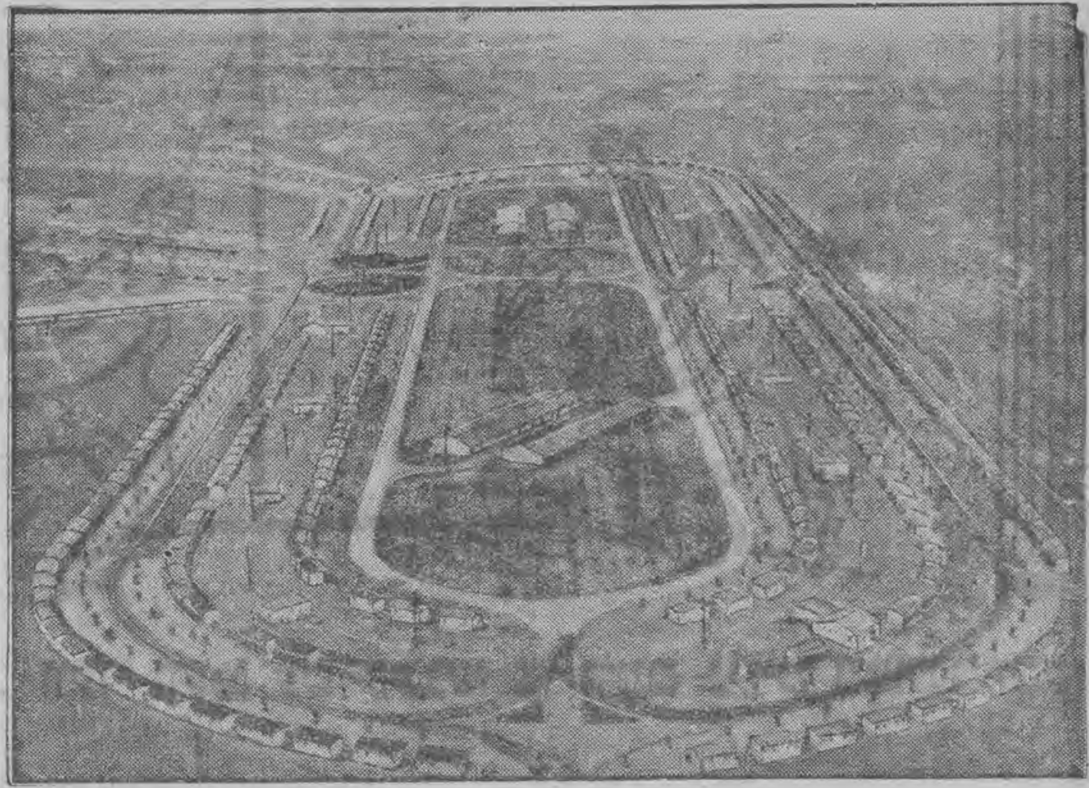

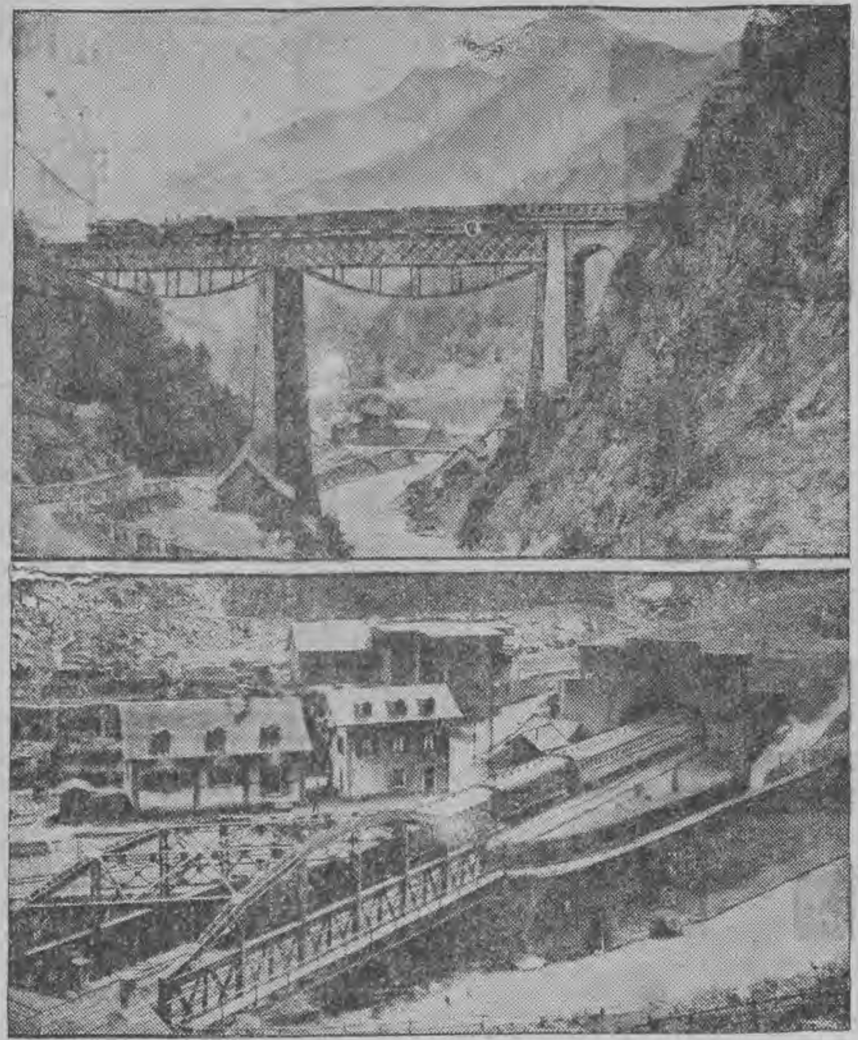

עס איז געווארען פופציג יאהר זינט ס'איז אויסגעבויט געווארען דער דאזיגער טונעל דורך דער סען גאטאר־באר"ג אין די לאפען. אויבען — דער וויארוקט פון טונעל, אונטען — דער אריינפאהר אין טונעל.

גערהארדט הויפטמאן זאל בעקומען דעם געטהע־פרייז פאר'ן יאהר 1932.

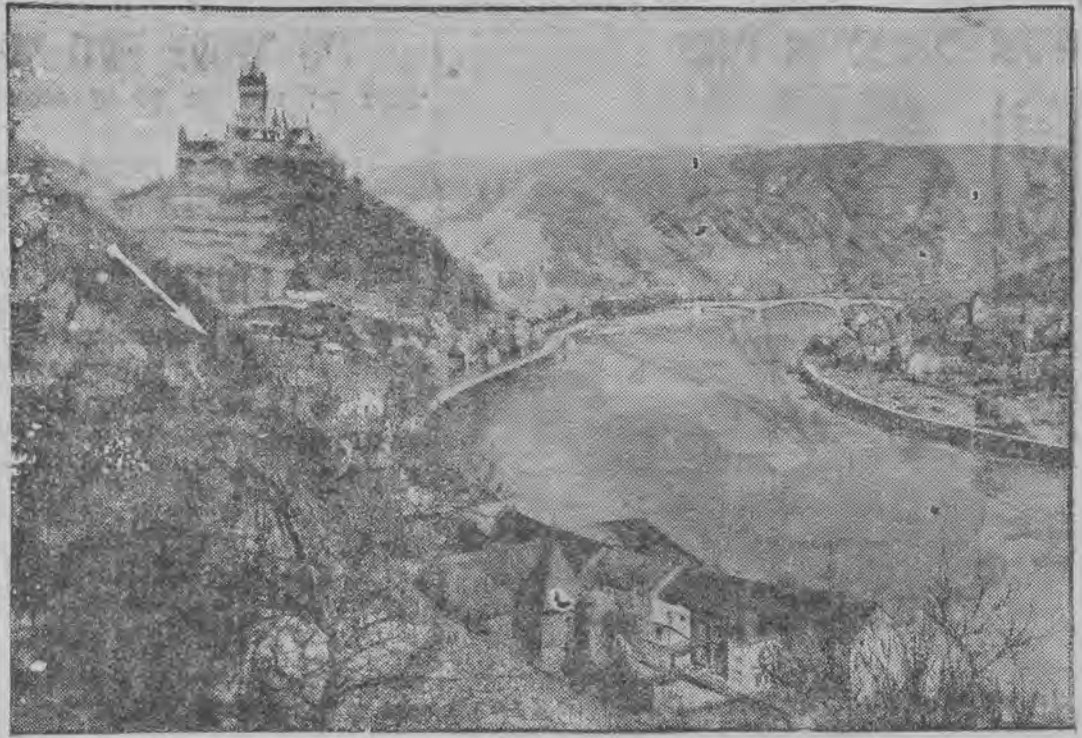

אויבען לינקס: א בליק אויפ'ן שטעטעל קאכעם, (דייטשלאנד), וואס איז פערשיט געווארען דורך א בארג־רוטש.

אינדערזייט לינקס: דער בעריהמטער באנקיר מארגאן. די לעצטע טראנזאקציעס ויינע זענען רעוידירט געווארען דורך דער אמעריקאנישער רעגירונג, וויל זיי האבען געטראגען א פאליטישען כאראקטער.

אונטען לינקס: פאלקספייערונג לכבוד געטהע'ן אין די הארצבערג אין בילד: 1) געטהע אין בעגלייטונג פון די מכשפות קומט אן אויף דער וואלפורגיס־באכט' 2) וואלפורגיס־באכט (לויט „פאוסט”).

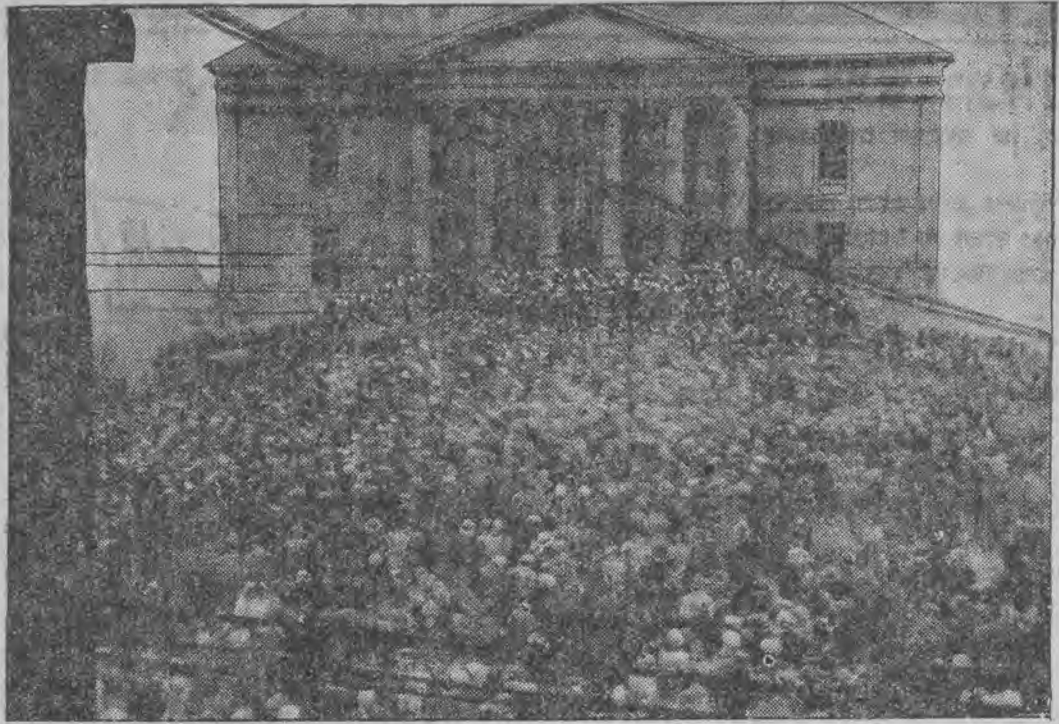

די בעריהמטע פילם־אַרטיסטקע גרעטאַ גאַרבאָ זאָל חתונה האָבען מיט'ן שוועדישען שריפטשטעלער סערענסען.

אינדערמיט: אין דייטשלאַנד איז מען צוגעטרעטען צו בויען אַ רייהע נייע שיפען, וואָס דאָס וועט געבען בעשעפטיגונג 10 טויזענד אַרבייטער.

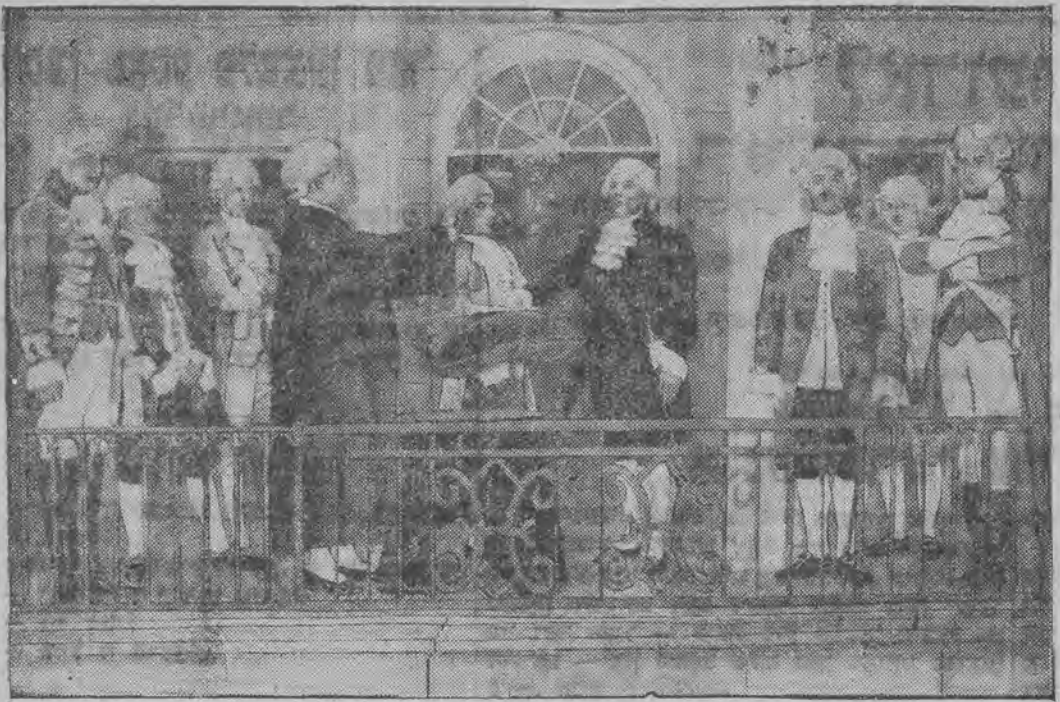

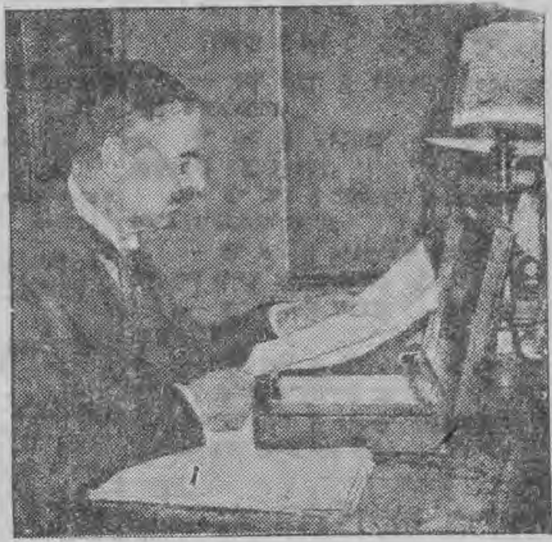

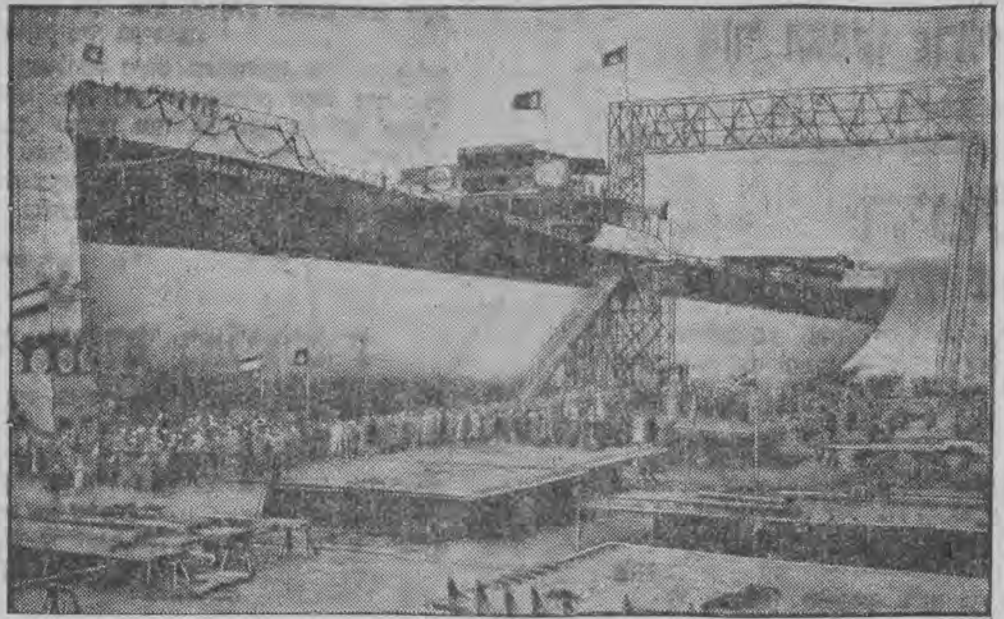

אויבען רעכטס: א בילד פון די ריזען־דעמאָנסטראַציעס אין גיו – פאַונדלענד.

אינדערזייט רעכטס: דער ענגלישער פינאַנץ־מיניסטער בעוויל טשעמבערלען האַלט זיין בודזשעט־רעדע פאַר'ן פאַרלאַמענט.

אונטען רעכטס: אויפ'ן פליה־פלאַץ טעמפעלהאָף אין בערלין פאַשעט זיך אַ סטאַדע שאָף כדי אָפּצורייניגען דעם פלאַץ פון גראָז, וואָס שטערט דער בעוועגונג פון די אַעראָפּלאַנען.

אויבען לינקס: באַל פון דער אַמעריקאַנישער קאָלאָניע אין בערלין לכבוד דעם 200־טען געבורטסטאָג פון דזשאָרדזש וואַשינגטאָן.

אין דער זייט לינקס: דער פרעמיער פון פרייסען בראַון (אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט).

אונטען די איינריכטונג פון אַעראָפּלאַן אויפ'ן ריזען דאַמפער „איירראָפּאַ“.

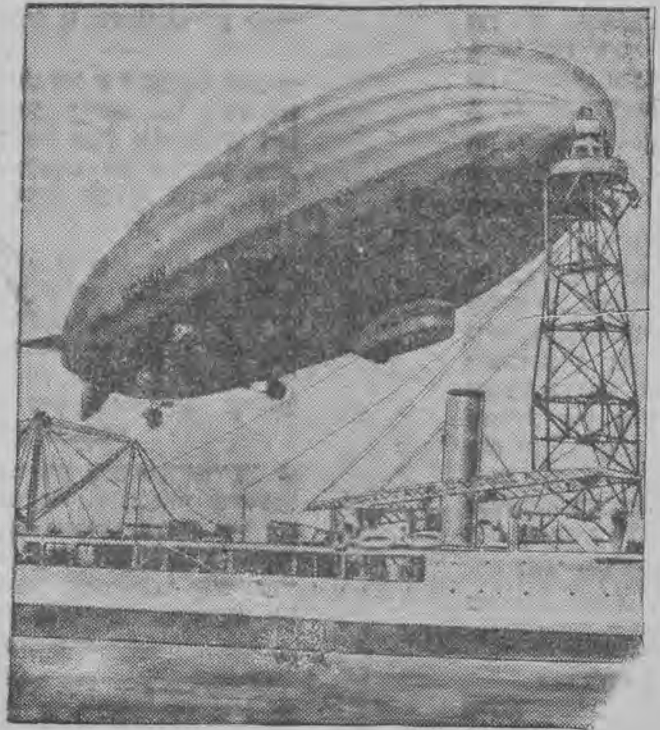

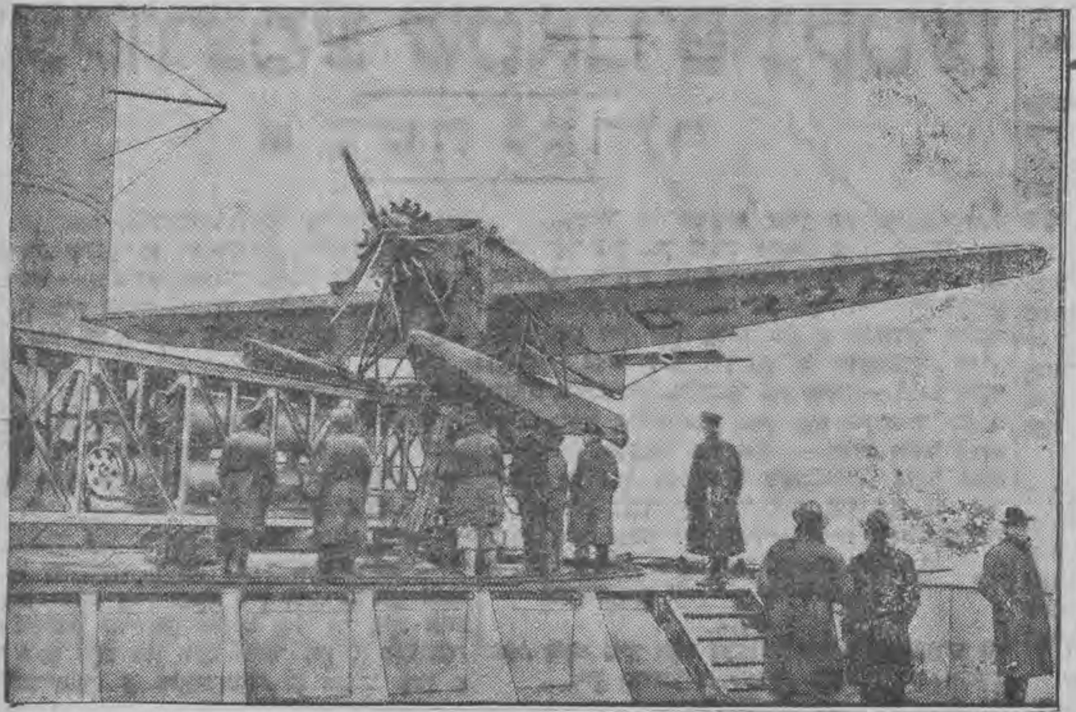

אונטען: בעריהמטע לופטשיף „לאָס אַנדזשעלעס“ ווערט געשטעלט אויסער דינסט צוליב שפּאָרזאַמקייט.

מ'קען טאַקע פּלאַצען פאַר געלעכטער

חולה ביים דאָקטאָר

חולה (צום דאָקטאָר): פּאַניע דאָקטאָזשע, ס'האָט מיר עפּעס אינעווייניג געפּלאַצט.

דאָקטאָר: פון וואָס ?

חולה: פון געלעכטער, כ'האָב געלייענט אין דער צייטונג אַ פערזיכערונג פון דער סאַנאַציע, אַז אַ ליאַדע טאָג וועט זיך די לאַגע אין פּוילען פערבעסערן.

אַ קרומע שבועה

— זאָג מיר, מענדעל, ליבסטו טאַקע די פּאַניע דאָרע ?

כ'שווער ביי איהרע אויגען, ווי די שטערן.

— דאָס איז אַ קרומע שבועה.

— ווי אַזוי?

— ווייל זי שיקעלט.

א היינטוועלטיגער בעטלער

אונטערגעהערט פאַר דער אלט-שטעטישער שוהל

בעטלער (צו אַ פרוי): האָט רחמנות, גיט אַ נדבה.

פרוי: כ'האָב נישט קיין גראָשען קליינגעלד ביי זיך.

בעטלער: ס'מאַכט נישט אויס. איהר קאָנט די נדבה איבערווייזען אויף מיין טשעק-קאָנטאָ אין דער פּ. קּ. אָ. אויף מיין נומער.

ס'מאכט זיך פריילעך

דאַכט זיך, אַז אין פּוילען ווערט פרעהליך, וואָרום די פּרייזען אויף לעבענסמיטלען הויבען שוין אָן טאַנצען.

די לאַדזער ספּירה

דיאַלאָג איז סוחרים-פעראיין

— וואָס הערט זיך עפּעס ביי אייך ? ווי זעהען אויס די געשעפטען?

— ביי מיר איז ספירה.

— דהיינו ?

— וואָס אַ טאָג ווייטער צייל איך אַלץ מעהר (פּאָדאַטקעס). צום ציילען ווערט וואָס אַמאָל וועניגער (געלד) און דערביי טאָר מען נישט אויסזאָגען (ווי מ'האַלט אין דער וועלט).

חבר ווישניאַק.

ביטערע צייטען

א געשפּרעך צווישען בלאַטע

ערשטער: אַ ביטערע צייט געקומען אויף דער לקח-בראַנזשע. נעכטען האָב איך ביים ראַדאָגאָשטשער טראַמוויי בעאַרבייט אַ וויטשטאַק, כ'האָב שוין געהאַט פערדינט דעם זייגער, כאַפּט מקה יענער ביי דער האַנד — ס'איז מיין פעטער איצעק פון זשורעק — און כ'האָב איהם נאָך געמוזט באָרגען 2 זל. אויף די הוצאות.

צווייטער: איך האָב די נאַכט געאַרבייט אין אַ באַנק. קוים מיט צרות אויפגעעפענט די קאַסע, האָט דער אידיאָט, דער דירעקטאָר דאָרט געהאַט העגנגען אַ פּאָר שמוציגע גאַטקעס.

דריטער: 12 ביידעם האָב איך די היינטיגע נאַכט בעזוכט, און קוים געפונען איין צוריסען טאַשענטיכעל.

פערטער: איך האָב געהאַט נאָך אַ גרעסערע מפּלה: כ'בין אַריין דוה"ק אַ פענסטער אין אַ וואוינונג אויף פּראָנט פעטריקאָווער גאַס. פּלוצלונג זעה איך, אַ פּאַצעט זיצט אויף דער פּאָדלאָגע אין אַ שלאָפראָק. האָב איך געוואָלט מאַכען פיס, האָט דער יאָלדאַק מיך גערופען:

— אַנטלויפט נישט, יונגערמאַן, איך בין אַליין ס'נודזשעט מיך, דער קאָמאָרניק האָט מיר אַלץ צוגענומען, האָבען מיר גענומען שפּילען שטאָס, האָט ער פערשפּילט 5 זל. האָט ער מיר אויף דער סומע אויסגעשטעלט אַ וועקסעל אויף 1940.

— ביטערע צייטען אין דער לקח-בראַנזשע.

לשון הרע

פליאַטקעס פערשפּרייט פון דער „קונדס"-כאַליאַסטרע

די דעפּוטאַטען פיכנאַ, באַטשאַן, צישאַק א. אַנד. שאַפען אַ נייע נאַציאָנאַל - סאָציאַליסטישע פאַרטיי לויט'ן מוסטער פון די איטאַליענישע פאַשיסטען און דייטשע היטלעריסטען, אויף דער אָרגאַניזיר-פערזאַמלונג, האָט מען נישט געקענט קומען צו קיין הסכם וועגען דער קאָליר פון די העמדלעך, וואָס די פאַרטיי-מיטגלידער דאַרפען טראָגען, ס'זאָל זיין צוגעפּאַסט צו דער צייט.

ס'איז בעשלאָסען געוואָרען צו געהען אָהן העמדער.

פאַרוואָס וויל פּרעמיער פּריסטאָר אָפּטרעטען זיין אַמט באַרטלען ?

ווייל ער זאָגט, אַז אַ מכה איז גוט ביי יענעם אונטערן אָרעם.

בעקוועמע שטאַנדפּונקטען

פון משה נאַדיר

ניין, הער קלויבעמיס, אייער שרייבען געפעלט מיר נישט. קיינער פון די יודישע שרייבער געפעלען מיר נישט — מיט דעם אויסנאַהם פון די, וואָס האַלטען פון מיין אומגעהויערען טאַלאַנט. און די געפעלען מיר אויך נאָר אַלס מענשען, נישט אַלס שרייבער.

ניין, נישט אַפילו דער בעריהמטער הומאָריסט, װעמענס נאָמען איהר דערמאָהנט. ער שרייבט נישט אַזוי ווי איך — טויג ער נישט. מען מוז שרייבען אַזוי ווי איך, אָדער גאָרנישט. בעסער מאַכט נישט אויס, נאָר דאָס איז באַטירליך אומעגליך.

...איך קאָן אייך קיין עצות נישט געבען ווי אַזוי צו שרייבען. ווי אַזוי איהר וועט נישט שרייבען וועט דאָס אַלץ נישט זיין גוט. סיידען איהר וועט נעהמען שרייבען פּונקט אַזוי ווי איך. אויב איהר וועט דאָס טון וועט איהר זיין אַ פעלשער, אַ באָכקרימער, אַ פּלאַגיאַטאָר, אַ מעשׂה אָהן אַ פונק אָריגינאַליטעט. און אייער שרייבעריי וועט טויגען אויף תשעה-ניינציג כפּרות.

...איהר פערשטעהט שוין פון מיינע קלוגע רייד, אַז איך בין נישט מחויב אייך אָנצעווייזען פאַרוואָס אייערע הומאָריסטישע ווערק זענען נישט גוט. זיי זענען נישט גוט דערפאַר, ווייל זיי טאָרען נישט גוט זיין, איך אַליין בין אַ שוואַכער הומאָריסט — מוזט איהר זיין נאָך אַ שוואַכערער. איהר טאָרט נישט זיין גרעסער פון מיר — אויב איהר ווילט נישט אַרויסרופען מיין האַס און איהר טאָרט נישט זיין קלענער פון מיר — אויב איהר ווילט נישט, אַז איך זאָל אייך פעראַכטען. איהר מוזט דערום זיין גענוי אַזוי ווי איך, און דאַן, ווי געזאָגט, וועט איהר זיין איבעריג. ווייל משה-נאַדיר איז אַ לוקסוס, נישט קיין נויטווענדיגקייט.

פערשטאַנען ?

• • •

פאַל, וואָס איך האָב נעכטען געזאָגט אַנדערש ווי ....ניין, פריינד ב. לעפיף, ס'איז נישט וויכטיג צו זיין מיט די שניידער-אַרבייטער. מען מעג זיי גאַנץ אָפען זאָגען, אַז זייער איינפלוס אויף דער יודישער ליטעראַטור איז אַ שעדליכער אַ פערדאָרבענער.

מען קאָן גאַנץ שעהן זיין אַ ליטעראַט, אַ מיטאַרבייטער אין אַ יודישער צייטונג און נישט זיין קיין אַרבייטער-פריינד ביי פאַך. מיר לאָזען דאָס איבער צ ודי מעהר סוחרים און ביר-שענקערס. מען דאַרף נישט קיין תירוץ דערויף, אויסגע[illegible]טער פריינד ב. לעפיף!

איך האָב נישט ליב די אַרבייטער, דערפאַר, ווייל זיי קויפען ווייניג ביכער און גיבען נישט אָפּ געניג כבוד אונזערע ברידער די ליטעראַטען. זיי אַרבייטען בעבעך שווער? נו, זאָלען זיי נישט אַרבייטען שווער, אויב זיי האָבען אַ ברירה. און אויב זיי האָבען נישט קיין ברירה, טאָ, צו־וואָס מאַכען פון דער נויט, אַ טוגענד ?

ניין, איך בין נישט קיין אַרבייטער-פריינד. צו זיין אַנ'אַרבייטער-פריינד איז פּונקט אַזוי אָריגינעל ווי צו זיין אַ יוד. אַנ'אָריגינעלער גוי — ווייל זיין אַ יוד — נישט. אַ שווינקערל, אַ האַרצלאָזער שופט, — ווייל זיין אַנ'ערשטער אַרבייטער-ליבהאָבער. דעם אמת'ן אַרבייטער-פרימאַדאָן, איז דאָס מיאוס און איבערדריסיג.

ניין, איך בין נישט קיין [illegible]פּעסיאָנעלער פריינד פון די ברידער אַרבייטער. איך וויל זיי נישט אויפקלערען. לאָזען זיי פאַרטזעצען זייער גאַנג אין דער פינסטער. אין דער פינסטער טרעפט מען גיכער צום ליכט — צום צאַרטען בלאָהען ליכט פון גלויבען, (מערקט די פּאָעזיע), וואָס דאָס איז אַ סך אַנגענעהמער ווי די אויגען-אויפרייסענדע און נשמה-בלינדמאַכענדע ליכט פון די רויטע שמאַטעס, וואָס זאָגען אָן ס'אָנקומען פון גרעסערע שיסלען באָרשט.

ניין, איך בין נישט קיין אַרבייטער-פריינד ביי פאַך. מיין האַס צו קאַפּיטאַל געהט בלויז אויף אַזוי ווייט, אויף וויפיל דאָס שמוציגע קאַפּיטאַל וויל נישט אַריבערגעהען אויף מיין זייט. מיין ערשטע ליבהאָבערין, איז נישט געווען די דאַמע מיט'ן פּאַקעל אין דער אויפגעהויבענער האַנד נאָר כערקעהרט. מיין ערשטער ראָמאַן איז נישט געווען מיט דער פּראָלעטאַרישער אידעע, נאָר מיט עטליכע טויזענד בלאָנדע רענדלעך, וועלכע זענען געגאַנגען האַנד-און-האַנד מיט אַנ'אונפּראָלעטאַרישע פּיאַנאָ-שפּילענדיג מיידעל.

ניין, איך בין נישט קיין אַרבייטער-פריינד ביי פאַך, הער ב. לעפיף !

• • •

...ראוונדערט זיך נישט, ליב פריילין מ. פאַהייבט.

[illegible] איז ביי מיר אזא געוואוינהייט.

וואָרום מוז דען אַ מענש זיין צוגעבונדען און פערשקלאַפּט צו זיין וואָרט?

איך בין אַ ראַדיקאַלער מענש און אַ פריידענקער — דין איך צו קיין געטער נישט. ווייל איך נישט דינען אַפילו צו מיין וואָרט. און וואָס פאַר אַ שייכות האָט דען מיין וואָרט צו מיר ? אין דען דאָס אַרויסגעאָטעמטע ביסעל ווינד אַ זאַך, וועלכע שטעהט העכער פון מיר זעלבסט און מיט וואָס איך מוז זיך רעכענען?

...כ'האָב אייך נעכטען געזאָגט, אַז איך האָב אייך ליב? — נו, זאָג איך איצט אַנדערש. זאָג איך איצט, אַז איהר געהט מיך נישט אָן. היינט איז דאָך נישט נעכטען, ליב פריילין! נעכטען איז געווען אַ רעגענדיגער טאָג און מיר איז געווען אומעטיג — האָב איך מיט אייך געשפּילט אַ ליבע, אייך געקושט, אייך א. אז. וו. היינט איז שעהן און אויסגעלייטערט אין דרויסען און איך האָב געלד אין קעשענע — קאָן איך זיך מיט פּשוט'ן ווייז פער'שיכור'ען. דאַרף איך אייערע אויגען נישט. זענט איהר מיר איבערדריסיג.

ניין, פריילין מ. פּאַפּאַל. דאָס איז נישט מיין לעצט וואָרט. קאָן זיין, אַז שפּע[illegible] מיט אַ [illegible] וועל איך דענקען אַנדערש

—=):O:(=—

זייערע ראָזונגען

אזוי האבען ארבייטסלאזע דעפוטאטען דעמאנסטרירט דעם 1-טען מאי

היטלער און יודען

א געשפּרעך צווישען א היטלעריסט מיט א יוד אויף דער באהן

היטלעריסט (צום יוד): אָ, האַ, זאָל נאָר אונזער אַדאָלף קומען צו דער מאַכט אין דייטשלאַנד !

[illegible]

היטלעריסט: ס'ערשטע וואָלט מען אין די שטייער-אָפּטיילונגען אַרויסגעהאָנגען בעקאַנטמאַכונגען :

„פאַר יודען איז דער איינגאַנג פערבאָטען".

מענשען און חיות

דער לאָדזער „פילאָזאָף" חיים וואָד[illegible] זאָגט אַזוי :

די מענשען שטעהען דאָך פיל העכער פון חיות, וואָרום קיין רעדעווודיגען הונד האָט מען נאָך נישט געזעהען. אָבער מענשען, וואָס בילען אויף זייערע נאָהענטע, זענען מיליאָנען אויף דער וועלט.

איי דונאי, דונאַי!

וואָס זאָגסטו צום דורכפאַל פון דער דונאַי פעדעראַציע ?

ס'איז גאָר קיין חידוש נישט. וואָסערע געשעפטען געהט היינט נישט פּלייטה ? זיי זענען נאָך געגאַנגען פּליטה, איידער ס'געשעפט איז געעפענט געוואָרען.

אויך א פערגעניגען!

דער שעף און דער בוכהאַלטער

שעף: פּאַניע קלעקסמאַ[illegible], איהר האָט זיך שוין היינט ווידער פערשפּעטיגט.

בוכהאַלטער: איך האָב היינט בעגראָבען מיין שוויגער.

שעף: איך מאַך אייך אויפמערקזאַם, אַז אין דער צוקונפט, זאָלט איהר אייערע שוויגערס בעגראָבען נאָך די ביוראָ-שעה'ן — [illegible] אַרבייטספליכט, און שפּעטער פּערגעניגען....

א לאַדזער זשורנאַליסט

וואס קאן גאַנצע 7 מלאכות

— איך קען אַ לאָדזער זשורנאַליסט, וואָס קאָן 7 מלאכות.

עך איז אַ שוסטער — ער איז ביים ווייב אונטערן פּאַנטאָפעל.

— ער איז אַ זעלנער — געהט, אַזוי ווי זיין ווייב מושטירט איהם.

— ער איז אַ זייגער־מאַכער — ער געהט, אַזוי ווי זיין ווייב ציהט איהם אָן.

— ער איז אַ זינגער — ער זינגט פון ווייבס נאָטען-בוך.

— ער איז אַ לעהרער — ער שרייבט, אַזוי ווי זיין ווייב דיקטירט איהם.

— ער איז אַ גוטער טענצער — ער טאַנצט אַזוי ווי זיין ווייב שפּילט.

די ענגלישע קרענק

פרוי (צום דאָקטאָר): פּאַניע דאָקטאָזשע, בעהאָרכט מיין טאָכטער, זי בעקלאָגט זיך [illegible]ק אויף די פיס. איך האָב מורא, צי זי האָט נישט חלילה בעקומען די ענגלישע קרענק.

דאָקטאָר: אין די יאָהרען די ענגלישע קרענק? פון וואַנען קומט צו אייך אזא געדאַנק?

פרוי: ווייל זי האָט אַ חתן אַנ'ענגלענדער.

דאס בעסטע בילד

אונטערגעהערט אויף מיטלער'ס בי דער-אויסשטעלונג

פון דער גאַנצער מאַלעריי, געפעלט מיר זאָגאַר בעסטען איין בילד, פון וועלכען אַלע טראַכטען און אַלע ווילען עס האָבען.

— וואָסערע בילד איז דאָס !?

— קאָשטשושקאָס בילד אויף די 100 זלאָטע שיינען.

זעלטענע פעהיגקייטען

זאָג מיר. וועלכע זענען ביים היינטיגען טאָג די בעסטע פעהיגקייטען?

— צאָהלונגס-פעהיגקייטען.

איך קום קיין בריסק לערנען תורה

דער סעריע: „מיינע קינדער־יאהרען"

פון פרץ הירשביין

א מענשעלע איז אנגעקומען קיין בריסק; א מענשעלע מיט'ן נאמען פרץ ליפעס; איהם געהט אין עלפטען יאהר. געקומען קיין בריסק לערנען תורה. אנגעקומען אין א דראבינאסטען וואגען, צווישען צוויי רויטע קעלבער און צוויי שטעטעלשע ווייבער, אייגעוויקעלטע אין שווארצע פאטשיילעס, כאטש ס'איז שוין געווען ווארים. מיין ברודער קלמן איז געזעסען ביי דער זייט, די פיס אראפגעהאנגען פון די דראבענעס, און דער פוהרמאן, אנ'אומבעקאנטער, גאר נישט קיין קלעשטשעלער, וואס האט געפאכעט מיט א רימענער בייטש איבער די רוקענס פון די צוויי פערשוויצטע פערד.

געלע זאמדען ארום דער שטאט בריסק. ברייטע, זאמדיגע, גאסען מיט נידעריגע שטיבער פון ביידע זייטען גאס, און א סך יודען מיט לאנגע קאפאטעס, מיט קליינע און גרויסע דענקער־היטעלעך אויפ'ן קאפ. א בריית־צושאטענע שטאט אויף די געלע זאמדען. די זון ווארימט. געווען ארום האלבען טאג, ווען מ'איז אריבערגעפאהרען א סך אייזענבאהן־רעלסען, נישט ווייט פון א גרויסען וואקזאל. אין וועג בעגעגענט נאך פוהרען; לאנגע, נידריגע וועגענער; הויכע, טיפע וועגענער; רויטע פערד, שווארצע און ווייסע פערד, — אונזער געשפאן אינאייבעם מיט זיי. אזוי גאס־איין, גאס־אויס. אויפ'ן וועג פרעגט מען: וואו איז אזא און אזא גאס? וואו איז אזא און אזא שטוב, וואו עס וואוינט הערשל דער באנדער און זיין ווייב פרישקע?

כאטש אזא ברייטע שטאט בריסק, גאר אהן א סוף גאסען און געסלעך — פונדעסטוועגען, אז מען פרעגט א יודען, ענטפערט ער. אנ'אנדער יוד דערקענט, אז דאס פאהרט א יונגעל קיין בריסק לערנען תורה. מיינע פיאה'לעך דערצעהלען עס; מיין שמאל פנימ'ל זאגט־אויס דעם סוד.

אנגעקומען צו דער שוועסטער פרישקען. אנ'אלט שטיבעל, וואס האט נאך א בוידים־שטיבעל. אויפ'ן בוידים־שטיבעל לעבט מיין שוועסטער פרישקע. זי האט דורכ'ן פענסטערל דערקענט — געסט זענען אנגעקומען! איז זי אראפגעלאפען בעגעגענען. זי קושט ווי א שוועסטער אין ביידע באקען; סיי מיך און סיי פרץ'ן. מיין שוועסטער'ס מאן, הערשל באנדער, איז טאקע א באנדער, וואס שלאגט אן רייפען אויף פעסלעך. דרויסען פאר'ן שטוב ליגען אנגעווארפען א סך רייפען און א סך פעסלעך. א נידעריגער יוד מיט א ברייטער, געלער באָרד און ברייטע, האריטע הענד — דאס איז מיין שוואגער הערשל באנדער. איהם האב איך נאך קיינמאל נישט געזעהן. צוויי יונגלעך קליינע — זיי זעה איך אויך צום ערשטען מאל.

מען קוקט איינער דעם אנדער'ן אן און מען רעדט צוביסלעך:

— ווי איז דאס געווען דער וועג? — פרעגט מיין שוועסטערס מאן.

— א גאנץ גוטער וועג געווען — דערצעהלט פאמעלעך קלמן. — דאנקען־גאט, א גוטער וועג געווען. מעהר נישט. אין וועג אויפ'ן שאסיי, ביינאכט איז דאס געווען, איז דער וואגען אראפ פון וועג. דער וואגען געפאלען מיט די רעדער ארויף און פרץ און די קעלבער, אונטערן וואגען; יא, זענען אריינגעפאלען אין נאסען גראבען אריין...

דערקענט טאקע מיין שוועסטער פרישקע, אז פרץ איז אין בלאטע אויסגעשמירט. מען לאכט און מען דאנקט גאט פאר'ן נס. מען וואלט בעדארפט גומל בענשען; חלילה, געקאנט זיין א גרויס אומגליק.

אט אזוי בין איך שוין ביי מיין שוועסטער אין בריסק. באלד הויבט מען אן צו רעדען פון מלמד.

— יא, א גרויסער מלמד — זאגט די שוועסטער, — גערעדט מיט איהם. וועט נעהמען צוועלף רובעל א זמן. א מלמד, וואס שמ'ט, מע וועט איבערבייסען וועט מען קאנען אריבערגעהן צו איהם, וואוינט די אנדער גאס.

די שוועסטער פרישקע איז א רעדעוודיגע. זי איז אביסעל נישט געראטען אין אונזערע. זי איז קאסאקע, נידעריג געוואקסען. נאר ווען זי רעדט דוכט מיר דער טאטע רעדט. צי טאקע קלמן אדער בנימין־חיים רעדען.

— דא וועסטו שלאפען, פרץ — זאגט די שוועסטער, אנווייזענדיג מיר א סאפקע אונטער דער אויסגעבויגענער וואנד פון בוידים־שטיבעל. — עס וועט איהם, חלילה, גארנישט פעהלען; כ'וועל איהם האלטען טייער ווי אנ'אייגען קינד. צו עסען וועט איהם נישט פעהלען; זאל ער נאר זיין געזונד און וועלען לערנען.

דער שוואגער הערשל, ער האלט די אויגען צו דער ערד און הערט וואס פרישקע רעדט. טוט פלוצלונג א שמייכעל אין דער געלער בארד אריין און פרעגט:

— טאקע נישטא שוין פאר איהם קיין מלמדים אין קלעשטשעל?

— געלויבט איז דער אויבערשטער, נישטא קיין מלמד פאר איהם אין קלעשטשעל — זאגט קלמן, אויך מיט די אויגען צו דער ערד.

בריסקער בייגעל זענען אנדערש ווי קלעשטשעלער. קלעשטשעלער זענען דינע, גלאטע, מיט גרויסע לעכער. בריסקער בייגעל זענען גראבע, געדרעהטע פון עטליכע פלעכטעלעך. מיט אזעלכע בייגעל האט מיר די שוועסטער מכבד געווען. בריסק באקט נאך געשמאקע פלעצעל מיט אנגעפראקטע ציבעלע פון אויבען — אויך מיט פלעצעל האט מיר די שוועסטער מכבד געווען.

נישט געווען קיין איבעריגע צייט צו בעטראכטען מיין שוועסטערס שטוב. נישט געווען פון וואס אנדערש צו רעדען ווי פון מיין תורה־לערנען. חלילה, א טאג פערשפעטיגען, וואלט געווען א גרויסע עוולה. איז מען טאקע באלד נאכ'ן איבערכאפען און א קאפעלע אויסרוהען, זאלבעדריט — די שוועסטער, קלמן און איך — אוועק צום גרויסען מלמד, וואס וועט מיט מיר לערנען תורה — באשר אין קלעשטשעל זענען שוין די מלמדים צו קליין.

אבער פאר־וואס געדענק איך אלערליי געשעהענישען, וואס זענען פערלאפען אין מיינע קינדערשע יאהרען נאך דעמאלט, ווען איך בין געווען א ברעקעלע ביי דער ערד, ווען מיינע קינדערשע טריט האבען געמאסטען די ווייטקייטען ארום אונזער מיהל, און אזא גרויסע געשעהעניש אין מיין לעבען, ווי פאהרען קיין בריסק לערנען, בעת איך בין שוין געווען אנ'עלף־יאהרעדיגער יוד, אזוי פיל גמרא געהאט אין קאפ, און אזויפיל תורה שוין אויסגעוויקט, און צום ערשטען מאל געקומען אין אזא גרויסער שטאט ווי בריסק, כדי צו לערנען תורה ביי א בריסקער מלמד — נעהם איך גאר און פערגעס ווי מיין מלמד האט געהייסען און אויסגעזעהען; פערגעס דעם חדר און די תלמידים; פערגעס אפילו די מסכת, וואס איך האב ביים בריסקער מלמד געלערנט?

איז דאס מסתמא דערפאר, וואס נישט דער בריסקער מלמד איז געווען אין מיין לעבען די געשעהעניש, נאר בריסק אליין. נישט אזוי דאס קומען קיין בריסק, ווי דאס אוועקפאהרען פון מיין היים אין ליפעס מיהל, וואו איך בין געבוירען געווארען, אונטער־געוואקסען און אינאייבעם מיט די ווינפערלעך און מאלינע־בוימעלעך געווען איינגעפלאנצט אין דעם נאסען, שווארצען, מיט מאך־בעדעקטען גרונד....

עפעס געדענק איך, אז די תלמידים זענען געווען א סך גרעסער פון מיר. דער רבי — אנ'אומרוהיגער און נישט מיט קיין קלארען דיבור, וואס איז אומגעגאנגען א צוטראגענער איבער'ן חדר. ארום חדר זענען געווען שמאלע און ברייטע, נישט־געברוקירטע, זאמדיגע גאסען, געדיכט־בעוואוינטע מיט יודען.

איך געדענק דווקא די ארימע, אפגעריסענע בריסקער ווייבער און פערהונגערטע, אפגעריסענע, פערשמייעטע, בריסקער קינדערלעך. ביי מיר לעבט אין דמיון דער מענשען־געשריי, וואס דאס לעבען גופא האט געהאט אין די זאמדיגע גאסען; געדענק די שווערע לאסט־וועגענער, יודישע בעלי־העגלות און א סך זעק־משא אויף די וועגענער, און א לאנגע בייטש, וואס קנאקט שטענדיג איבער די רוקענס פון פערמאטערטע פערד, וועלכע שלעפען די לאסט־וועגענער דורך בריסקער זאמדען.

נאך אינדערהיים האט מען דערצעהלט פון א גרויסען טייך, מוכאוויץ, וואס אין בריסק. א טייך, וואס אויף איהם זענען קיין מיהלען נישטא, באשר דער שטראם איז א צושטארקער — ער וואלט א מיהל ווי א שפענדעל אוועקגעטראגען. אויף איהם טרייבט מען פליטען; גאנצע וועלדער צונויפגעבונדענע טרייבט מען אויף זיין שטראם אין ווייטע לענדער.

איך האב אויך געוואוסט, אז אין בריסק איז פאראהן א גרויסער רב, אפשר דער גרעסטער אויף גאר דער וועלט — ר' יוסף־בער איז זיין נאמען. און אין בריסק זענען פאראהן אזוי פיל בתי־מדרשים, וואו אזוי פיל, אזוי פיל ישיבה־בחורים לערנען. אין בריסק רופט מען זיי נישט ישיבה־בחורים — נאר ארים־בחורים....

בין איך דעריבער אליין, שטילערהייט אוועק אהין, וואו עס געהט זיין וועג דער גרויסער טייך מוכאוויץ. גרינג געווען צו געפינען דעם וועג, ווייל בריסק טרינקט וואסער פון טייך; וואסער־פיהרער פיהרען ס'וואסער פונאנדער אין גרויסע, בייכיגע פעסער און פערקויפען עס עמערווייז צו די בריסקער הייזער. פונוואנען די וואסער־פיהרער זענען אנגעקומען — אהין בין איך פערטייעטערהייט, מיט א קלאפענדיג הארץ געגאנגען. די ערשטע וואך מיינע אין בריסק איז דאס געווען, אנהויב זומער פארנאכט איז דאס געווען.

האט דער גרויסער טייך מוכאוויץ מיט זיינע נידעריגע ברעגען, געמאכט, איך זאל דערשפירען פריהער א היץ און דער נאכדעם א פרעסטעל אין אלע מיינע גלידער. ס'גרויסע וואסער האט מיט א ברייט־געעפענטער וואסער־אויג א קוק געטון אויף מיר. אזא שטרענגער קוק איז דאס געווען; אזא ברוגז'ער קוק איז דאס געווען. און תיכף איז מיר געקומען פאר'ן רעיון מיין אייגענער טייך, וואס שטענדיג, שטענדיג האב איך פון איהם געטרונקען און מיין פנים, מיין גאנץ לייב געוואשען.

שטעהען דא און דארטען בוימער ביי די ברעגען פון מוכאוויץ. מען זעהט, די בוימער האבען פחד פאר'ן שטראם, די בוימער ביים ברעג זעהען ווי אויפ'ן מוכאוויץ שווימען גאנצע וועלדער געבונדענע פליטען. א דובאוויק קירעוועט דעם פליט. קירעוועט איהם מיט א לאנגען רודער און שווימט פערביי די בוימער וואס וואקסען ביים ברעג.

איך זיץ ביים ברעג, די פיס אונטער זיך און הער ווי מיין אייגענער טייך רעדט צו מיר:

„געגומען און מיך איבערגעלאזט איצטער, ווען אזוי שעהן איז נעבען מיינע ברעגען, טשערעמכע בליהט; די ווערבע גרינט; די טונקעלשטאמיגע אלשענעס האבען שוין אויף די צווייגען פעטע, רונדע בלעטלעך... אט באלד וואלסטו שוין געקאנט נעהמען א בלעטעל, אנידערלייגען אויפ'ן פויסטערעלע, א פאטש טון מיט דער אנדער האנד אין בלעטעל און אויסשיסען"....

קוקענדיג צום ברוגז'ן מוכאוויץ, הער איך דעם טלאפא־טלאפא, דעם פרעהליכען קלאפען פון אונזער מיהל. זינגעוודיג רוישט דאס וואסער אינטער די וואסער־רעדער. קוואק־קוואק־קוואק! — שרייען די קאטשקעס אויפ'ן סטאוו.... די קוקופקע מאכט קו־קו, קו, קו־קו,... דער פארנאכט ענטפערט אפ פון אנ'אנדער זייט. פון די קארטשעס הינטערן מיהל ענטפערט דער פארנאכט: קו־קו, קו, קו־קו.—

נישט ווייט פון ארט, וואו איך זיץ קומען־אן איינס נאכ'ן אנדערן די וואסער־פיהרער, פאהרען אריין אין מוכאוויץ אריין. דאס וואסער ביי די פערד ביז צום בויך. ביז איבער די רעדער, דאס וואסער. די פערד פאכען מיט די ווידלען און שפריצען מיט וואסער. די וואסער־פיהרער שטעהען אויף די וואגנס, שעפען דאס וואסער פון טייך מיט אנ'עמער־שעפ אויף א לאנגען שטעקען, גיסען עס אין פאס אריין. זיי שעפען דאס וואסער ביי די פערד אונטער די פיס. אומרייך־וואסער גיסען זיי אין די פעסער אריין.

וואס מיר גמרא? וואו מיר תנ"ך? וואו מיר א בריסקער מלמד? ווען מיר בייזע חברים? און וואס איז גמרא, אויב דאס הארץ גלוסט נאר צו די בעהעלטענישען הינטער א בוים, אויף וועלכען א האלצפיקער פיקט און זוכט ווערימלעך אונטער דער קארע? אויב דאס הארץ בעדארף נאר א בעהעלטעניש הינטער א בוים, אויף וועלכען דער סאלאווי בעזינגט דעם פארנאכט? איך בין געגאנגען צו משה־מרדכי'ן, צו מאטעסען און צו זלמן שרייבער. ביי זיי האב איך געלערנט — וואס איך האב געלערנט. אינאיינעם מיט'ן לערנען האב איך געטראטען דעם שטעג פון שטעטעל אהיים. אינ־

(ווייטער זעה 11־טע זייט)

דער „טורי זהב"

ביאגראפישע נאטיץ

פון הרב דוד יאדמאן

אין זעכצעהנטען יאהרהונדערט איז געווען א תקופה פון די גרעסטע תלמודיסטען, אנ'עפאכע פון „תורה והוראה" בפולין.

צווישען די גרעסטע יודישע גאונים און פוסקים האט זיך אויך ענטוויקעלט דער „טורי זהב", מפורש אויף ארבעה שלחן ערוך'ס.

ר' דוד הלוי איז געבוירען געווארען צו זיין רייכען, פילאנטראפישען פאטער הרב הקצין ר' שמואל הלוי אין לאדמער (וולאדימיר) וואהלינסקי, דער איידעם פון בעוואוסטען פאפולערסטען גאון ר' בצלאלש, וועלכער האט געגעבען א הסכמה אויף די שאלות ותשובות פון מהרש"ל. אין ספר „שערים" פון גאון און צדיק ר' נתן שפירא ווערט ער דערמאהנט), אין ספר התשובות (סימן ע"ה) ווערט געשילדערט ר' בצלאלש מיטען טיטעל „חכם השלם מופת הדור והדרו" לאדמער רב, אין די צייט פון הרב רשכבה"ג ר' שלום שכנא, לובלינער רב און אויך דעמאלט איז געווען הרב הגאון ר' קלמן מוירמייזא, לעמבערגער רב און ראש ישיבה.

אלס קליין יונגעל האט ר' דוד הלוי זיך אויסגעצייכענט מיט זיין לויטערן, שארפזיניגען און אויסערגעוועהנליכען זכרון.

דער בעוואוסטער גאון ר' יואל סירקס, קראקאווער רב, מחבר ספר „בית חדש" אויף ספר הטור, און שו"ת הב"ח, הערענדיג, אז אין וולאדאמיר געפינט זיך ר' דוד הלוי, האט ער זיך צו איהם געווענדעט מיט פערשידענע שאלות ותשובות און דאס יונגעל, דער עילוי, האט אויף אלעם געענטפערט, האט ר' יואל סירקס גענומען ר' דוד הלוי פאר אנ'איידעם.

אין קראקא האט ער געהאט א וואוינונג איבער די גרויסע שטאט־שוהל. קינדער האבען זיך אבער ביי איהם נישט דערהאלטען, האט ער איינגעפונען, אז די סיבה איז, ווייל ער וואוינט אויף דעם בוידעם פון „מקדש מעט" — די שוהל (טורי זהב לאורח חיים, סוף סימן קנ"א), האט ער זיך באלד ארויסגעצויגען פון דארט.

אין יאהר שע"ח האט ער בענומען דאס רבנות אין פאטליטשא דארט האט ער געלערענט מיט א גרויסע ישיבה, ליידער האט ער דארט געליטען נויט. אין יאהר שע"ט בעזוכט איהם זיין שווער און האט איבערגעלאזט א גרויסע סומע געלד און זיך געזעגענט מיט זיין טאכטער רבקה און מיט זיין איידעם און איהם געווינשען: „דוד איך ווינש דיר הצלחה, זאלסט האבען „שפע ברכה והצלחה", א געזונדען קערפער און א ריזיגע נשמה „גוף בריא ונשמה בריאה", „צלח ורכב", פאל נישט אפ פון מוט, לערן תורה, שטעל אויף ריזיג, גייסטליך מיליטער אשריך וטוב לך. איך וועל דיך שטיצען, ווי ווייט מיינע קרעפטען וועלען טראגען, פערבלייב געזונד און רוהיג".

דער ב"ח איז אוועקגעפאהרען, אבער דער דלות וואקסט פון טאג צו טאג, ר' דוד הלוי מיט זיין פאמיליע הונגערן. וואנדערט ער אויס קיין פוזען און פיהרט אן מיט א גרויסע ישיבה.

אין יאהר ת', כ' אדר, איז זיין שווער דער ב"ח נפטר געווארען, דעמאלט איז ר' דוד הלוי אויסגעוועהלט געווארען אין אסטראה וואהלין אלס רב און ראש־ישיבה, די גרעסטע גאונים זענען ארויס פון זיין ישיבה. 8 יאהר איז ער דארט געווען רב און ראש ישיבה.

אין יאהר ת"ח, ווען דאס יודישע פאלק איז געיאגט און געפלאגט געווארען דורך דעם מערדערישען כמיעלניצקי, האט ר' דוד הלוי צוזאמען מיט זיין פאמיליע געוואנדערט ביז ער איז געקומען קיין לעמבערג אין יאהר תי"ב.

דארט האט מען איהם בעשטימט אלס רב אין דער לעמבערגער סביבה און אלס מנקר אין לעמבערג.

ר' דוד הלוי האט שטרענג אכטונג געגעבען אויף די קצבים, זיי זאלען פערקויפען דאס פלייש, ווי געהעריג און ס'זאל זיין כשר. אין שאכט־הויז, (אין א געוויסען פריהמארגען, ווי די קצבים האבען זיך פערזאמעלט מיט זייערע בהמות אין שאכט־הויז און די שוחטים האבען בודק געווען די חלפים, געשאכטען די בהמות, דערהערט זיך א שטים פון א קצב: ס'איז דא א גרויסע שאלה אויף א בהמה און געהט צו צום מנקר, הרב ר' דוד הלוי, פרעגט איהם צי איז די בהמה כשר, אדער טרפה. ר' דוד הלוי האט בעטראכט די שאלה און זיך בעקלערט א געוויסע ווייל און האט גע'פסק'ענט, אז די בהמה איז כשר למהדרין מן המהדרין, האט זיך דארט געפונען א געוויסער צבועק א מסור און ער איז אריין צום לעמבערגער רב ר' מאיר ז"ק און דערצעהלט, אז ר' דוד הלוי האט מכשיר געווען א בהמה, וואס די איבעריגע מנקרים אסר'ן. האט ר' מאיר ז"ק געשיקט דעם שמש רופען ר' דוד הלוי ער זאל שוין קומען.

ר' דוד הלוי איז אריינגעקומען צום רב, פרעגט איהם דער רב: „ר' דוד, פארוואס האט איהר מכשיר געווען די בהמה"? ענטפערט איהם ר' דוד: רבי! ס'איז ריכטיג. איך האב מכשיר געווען די בהמה, זי איז כשר למהדרין מן המהדרין. „יאנא אכילנא מינה שופרא שופרא דאתי לקמאי", איך וועל עסען פון איהר דאס בעסטע שטיקעל פלייש, אז איך וועל עס האבען. ר' מאיר ז"ק דערהערענדיג די ווערטער פון ר' דוד הלוי, זאגט ער צום שמש. נעהם דעם מנקר און שליס איהם איין אין דער „קוהנע", אין שוהל־הויף. יעדער, וואס וועט געהן אין שוהל אריין, זאל איהם קוקען אין זיין פנים, וועט ער וויסען, אז די בהמה איז כשר.

ווי ר' דוד הלוי איז געווען איינגעשלאסען אין דער „קוהנע", האט ער דערזעהען, ווי א קליין יונגעל געהט אריין צום רב, ר' מאיר ז"ק פרעגען א שאלה אויף א הין. מיט עטליכע מינוט שפעטער, איז דאס יונגעל ארויס פון רב מיט דער הין אין דער האנד. רופט ער צו דאס יונגעל: „וואס האט דיר דער רב גע'פסק'ענט?" ווייז מיר די הין, איך וועל זי דיר באלד צוריקגעבען. דער רב האט גע'פסק'ענט טרפה, ענטפערט דאס יונגעל. זאגט ר' דוד הלוי צום יונגעל: „געה צוריק צום רב און זאג, אז דוד מנקר האט געזאגט, ער זאל גוט מעיין זיין, ער האט גארנישט מעיין געווען. דעריבער האט ער טרפה גע'פסק'ענט אויף די הין. דאס יונגעל האט געהארכט דעם מנקר, ר' דוד הלוי און [illegible] צוריקגעגאנגען צום רב און דערצעהלט, וואס ר' דוד מנקר האט געזאגט. דער רב דערהערענדיג די ווערטער, האט ער גוט מעיין געווען און מכשיר געווען די הין.

דער רב האט זיך בעזונען און בעקלערט, אז ר' דוד איז נישט קיין פשוט'ער מענש, איז ער באלד ארויס פון זיין בית־דין־שטוב און האט אליין אויפגעשלאסען די „קוהנע" און איהם איינגעלאדענט צו זיך אין זיין וואוינונג און געבעטען מוחל זיין.

אין יאהר תי"ד איז ר' מאיר ז"ק נפטר געווארען אין לעמבערג, איז ר' דוד הלוי אויפגענומען געווארען אין לעמבערג אלס רב און ראש־ישיבה.

לעמבערג איז געווען דעמאלט א צענטער פון תורה. דארט איז ר' דוד הלוי געווען רייך, זיין הויז איז געווען אפען. אויף זיינע לאדענר איז געווען אנ'אויפשריפט: „כל דכפין ייתו ויכול".

אין לעמבערג האט ער ארויסגעגעבען זיינע ספרים טורי זהב און אנדערע ספרים, וואס זיי זענען בעליבט ביי דער לומדישער וועלט; ער איז נפטר געווארען כ"ג שבט, שנת תכ"ז אין לעמבערג.

—=[:o:]=—

געבענשט זאל זיין יענער טאג...

(פון דער סעריע: „מענשען פון א גאַנץ יאָהר")

פון יוסף זעלקאָוויטש

די אַקאַציע־בוימער, וועלכע האָבען מיט זייער ברייטער צעצווייגטקייט בעשאָטענט דעם מקוה־הויף, האָבען שוין אָפּגעבליהט און זייערע ריחות האָבען זיך אויסגעמישט מיט די ריחות פון הויכ־זומער, וועלכער האָט זיך אויסגעלייגט איבערן שטאָט ווי אַן'אַלט־בעזעסענער תושב און העט ווייט הינטער דער שטאָט האָט ער צוהאַנגען זיינע בעבעכעס־אוצרות.

די פעלדער האָבען אויפגעווירען מיט שלאַנקע זאַנגען, בלאָנד־בעבערדעלט, מעוברת'ע מיט פרישען ברויט, די לאָנקעס האָט ער אויסגעפּוצט, ווי אויף אַ פּויערישער חתונה, אין פערשידענפאַרביגע בגדים. און אַליין האָט זיך דער זומער אַוועקגעזעצט ערגעץ אין דער הויך, אַ פערגניגטער, אַ צושמייכעלטער. און כדי אַנדערע זאָלען אויך לאַכען, פלעגט ער זיי כסדר קיצלען מיט דין־שפּיציגע שטראַלען...

פלעגט דעם זומער אַמאָל מיאוס ווערען פון זיצען און גאָרנישט טון, פלעגט ער אַ שטיף טון און צובלאָזען אַ לייכט ווינטעל הינטער די בעפאַרבטע בגדים פון די לאָנקעס, ווי אַ יונגער שייגעץ מאַכט זיך אַמאָל אַ וויץ מיט אַ יונגער שיקסע... דעמאָלט פלעגען די סטאַטעטשנע זאַנגען אַראָפּלאָזען די שווער־בעבערדעלטע קעפּ, ווי נישט וועלענדיג אָנקוקען די לאָנקע אין איהר באַקעטקייט און דער הימעל פלעגט אָנכמורען דעם שטערען זיינעם און פערגיסען אַ פּאָר הייסע טרעהרען־טראָפּען, איבער דער אויסגעשעהמטקייט פון דעם אַלטען זומער, וועמען עס ליגט נאָך אין קאָפּ אַזעלכע נאַרישקייטען ווי אַרונטערבלאָזען אונטער בעפאַרבטע לאָנקע־קליידלעך....

אין שטאָט אָבער האָט זיך דער זומער געהאַלטען אין „מדריגה", נישט אַרומגעשטיפּט מעשה קונדס, נאָר געלעגען אויף די דעכער, געהיצט און געבריהט, אַרויסרופענדיג מיט זיין היצען און ברייען פערשטינקענעם שווייס אויף די גופים פון אויסגעכאָליעטע און אָנגעפרעסענע ווייבער און צוגעקלעבט צו זייערע לייבער די אויסגעשניטענע יצר־הרע־העמדער.

אין אַזעלכענע טעג פלעגט ר' לייזער און זיסע זיין ווייב נישט אַרויסשטעקען די קעפּ פון דער יאַטקע; נאָר זיצען דאָרט, ווי די הינט אין זייערע בודעס, זיצען און געניצען, געניצען און גאָרנישט טון, נאָר פון צייט צו צייט, האָט זיך ביי איינעם פון זיי צופרייכט דער שווערער גוף און דאָס צושמאַלצטע האַרץ האָט זיך אָנגעהויבען צו וואַרפען אויף און אָפּ, ווי אַ פויגעל מיט אונטערגעהאַקטע פליגלען.

די מעשה פון משה'ן מיט'ן קרימאַלאָווערס פערדעל האָט זיך ביסלעכווייז פערגעסען און משה קישקע, האָט זיך געהייסען פון ר' לייזער'ן געבען אַ פרישען דריי־רובעלדיגען, וועלכער האָט איהם צוגעגעבען קוראַזש נאָכאַמאָל אַריינצוגעהן צום רב.

דער רב איז געזעסען אַ צעווירענער מיט אָפּגעבעם כאַלאַט און אָפּענעם, צעכראַשטשעטען, האַרציגען האַרץ איבער אַן'אָפענע גמרא. לערנען האָט זיך איהם נישט געגלוסט, איז ער ממילא געווען צופרידען, וואָס ס'איז אַריינגעקומען אַ מענש, עלעהיי כאָטש אַ וואָרט מיט וועמען אויסצורייידען.

— בין איך, הייסט עס, ווידער געקומען, ווייסט דאָך, מן הסתם, דער רבי, וועגן וואָס אַזאַ ייִד, ווי איך קום צום רב, אַז האַנדלען, האַנדעל איך נישט, האָב איך קיין דין־תורה'ס נישט, קיין שאלות צו פרעגען האָב איך אויך ברוך־השם נישט — קומט ממילא אַזאַ ייִד ווי איך וועגען אַ שידוך זאַך.

— קודם־כל, זעץ זיך ר' משה און זאָג, וואָס הערט מען עפּעס אין שטאָט?

— גאָרנישט הערט מען אין שטאָט, אין שטאָט האָט מען אויפגעהערט רעדען. נו, ער קומט דאָך נישט אין שטאָט אַריין, משה'ן, מיין איך, ער לערנט דאָך אין דער היים....

— נו, אדרבה, זאָג מיר ר' משה, צי דאָס איז נישט געווען קיין שכל'דיגער אויפטו? — דער משה איז דאָך באמת אַ וואויל קינד, אַ שטיל קינד און איהם אַליין וואָלט דאָך קיינמאָל נישט געקומען אפילו אויפ'ן רעיון אָפּצוטון אַזאַ מין מעשה, אלא, וואָס דען? — די חברים האָבען איהם אָנגערעדט. איז דאָך ממילא געווען די גלייכסטע זאַך אַוועקצונעהמען איהם פון די חברים, הע?!

— אַוודאי, וואָס דערצעהלט דער רב, זאָל לעבען, אַ מעשה? — מיר ווייסען דאָך, וואו ס'איז תורה, דאָרט איז חכמה.

נאָך דעם דערמאָהנטען שמועס וועט אונז קלאָר ווערען דער אומשטאַנד, פאַרוואָס האָט מען משה'ן לעצטענס אויפגעהערט צו זעהען, נישט אין בית־המדרש, נישט אַפילו אין מקוה, וועלכע האָט אין די הייסע זומער־טעג ברייט און גאַסטפריינדליך אויפגעעפענט איהרע טיהרען און אַקייגענגעטראָגען אַ דערקוויקעניש יעדען צוהיצטען און פערשוויסטען לייב און וואו טאַקע די בית־המדרש בחורים פלעגען פערברענגען דעם רוב פון זייערע היציגע טעג. — משה איז צווישען זיי נישט געווען און ווי עס איז צודריגגען פון דעם אקאָרשט וואָס דערמאָהנטען שמועס, איז עס געשעהען על פי הדבור — ווייל דער רב האָט אַזוי גע'עצה'ט, און ר' לייזער, ווילענדיג ווערען דורכאויס דעם רב'ס מחותן, האָט איהם געמוזט פאָלגען און משה'ן משלח זיין מחוץ למחנה.

אַן'אַנדער מאָל וואָלט זיך, אפשר משה מיט אַלע כוחות און מיט דער גאַנצער בן־יחיד'שער עקשנות געוועהרט געגען אַט אַזאַ מין פערשיקונג, בשום אופן, וואָלט ער זיך נישט געוואָלט אָפּזאָגען פון דער חברותא פון פאַלעקן, פון ליפּמאַנען און אַנדערע, נאָר נאָך יענער נאַכט, ווען ער האָט זיך אַזוי צופּעליג, אַזוי אומסגעראַכט בעגעגענט מיט ברכה'ן, אַזוי האַרציג און אַזוי נאָהענט, האָט ער דעם רב'ס עצה נישט בעטראַכט, ווי עפּעס אַ גזירה, ווי אַן'אָפּקומעניש פאַר אַ חטא, וועלכען ער האָט קיינמאָל פאַר קיין חטא נישט בעטראַכט, נאָר, ווי פאַר עפּעס אַ בעזונדערען זכות. צו וועלכען לאַוו כל אָדם זוכה — צו זיין אָפּגעזונדערט פון אַלע און פון אַלעמען, צו בלייבען אַליין מיט זיך, לאָזען זיך טראָגען אויף די פליגלען פון יענער גרויסער געשעהעניש, וועלכער ער האָט ביז איצט נישט בעוויזען געגנבֿ תופס צו זיין, צו בענעהמען און געהעריג צו בעטראַכטען....

ר' לייזערס שלאָפצימער האָט זיך געגרעניצט מיט אַ צימער, וועלכען עס האָבען פערנומען די קצבים „חברה", וואו טאַקע ר' לייזער איז געווען גבאי און ראש־המדברים. אַ גאַנצע וואָך האָט זיך די „חברה" נישט גע'חברה'ט און דאָס צימער איז דעריבער געשטאַנען ליידיג, האָט ר' לייזער משה'ן דאָרט אַהין משלח געווען.

— כ'האָב דיר קיין בייז וואָרט נישט גערעד'ט פאַר די גאַנצע מעשה, אַזוי האָט ער איהם צו פערשטעהן געגעבען, ווייל איך ווייס, אַז צו דעם אַלעם האָבען דיך דיינע חברים אָנגערעדט, ווייל איך דעריבער איינמאָל פאַר אַלעמאָל, אַז דו זאָלסט זיי אָפּזאָגען די חברותא און דיין געביין זאָל מיר נישט קומען אין בית־המדרש אַריין, ווילסטו לערנען — האָסטו דאָ אַ שטוב, קענסט דיר אַריינבעהמען דיינע ספרים און קיינער וועט דיר נישט שטערען, סיידען דו ווילסט נישט לערנען מעהר, האָב איך צו דיר קיין שום עצה נישט, וועסטו מוזען פערדינען אויף דיין ברויט, צי אַלס העקער אין דער יאַטקע, צי אַנדערשוואו — דאָס איז מיר שוין אַלעס איינס.

זיסע איז פון דעם פאָרשלאַג געווען גאָר שטאַרק צופרידען, עלעהיי דאָס קינד, וועט זיצען אין אַ קיהלע שטוב און וועט נישט דאַרפען, אין אַזעלכענע היצען עטליכע מאָל אין טאָג צו געהן אַהין און צוריק. און ברכה'ן האָט זי אָנגעזאָגט:

— זעה, ברכה, אַז עס זאָל איהם אין קעהל נישט טרוקענען, תורה־לערנען, ברכה, איז ערגער ווי האָלץ־האַקען, די תורה שוואַכט אָפּ, ציהט אַרויס דעם מאַרך פון די ביינער — גיב איהם דעריבער אַלעמאָל עפּעס אין מויל אַריין, איז אַ פרישער טרונק, איז אַן'עפּעלע, אַ באַרנעלע...

זענען טאַקע די שופלעדער פון ר' לייזערס שאַנק געווען אָנגעפילט מיט כל־המיני האַרצדערכאַפּעניש: מיט פירות, מיט איינגעמאַכטסער און ברכה האָט זיך אינגאַנצען געווידמעט דער אויספיהרונג פון זיסעס פערלאַנג, זי האָט איהם געהאַלטען אין איין פלעגען.

— משה, עס אַן'עפּעלע, משה עס אַ באַרנעלע און משה פלעגט עסען פון איהרע הענד, ווי אַמאָל עס האָט דער ערשטער מענש געגעסען אַ זונדיגען עפּעל פון די פערפיהרערישע הענד פון דער נאַריש־נאַשערישער חוה, און ווי עס האָט שפּעטער געגעסען דער זונדיגער ראַפּינירטער אמנון פון די ריינע, נאַאיווע הענד פון תמר'ען...

משה, וועלכער, ווי מיר ווייסען, האָט זיך איי־ביג געלאָזט מיטשלעפּען אין ווירוואַר פון זיינע משונה'דיגע רעיונות און הפקר'דיגע פאַנטאַזיע, האָט זיך איצט, נאָכדעם, ווי ער איז געוואָרען אַ פּרוש פון די איבריגע חברים און אַ מתבודד אין אַ ליידיגען צימער, שוין אינגאַנצען נישט געקענט קאָנטראָלירען, און ער האָט דעריבער אינגאַנצען אָפּגעלאָזט די לייצעס פון זיין מאָדנער פאַנטאַזיע:

אין דער ליידיגקייט, שטילקייט און קיהלקייט פון זיין התבודדות־שטיבעל. האָט ער גאַנץ גענוי געזעהען דעם אדם־קדמאי, דעם גאָר ערשטען מענש, אַ פוילען, אַ בעוואַקסענעם מיט האָר אויפ'ן גאַנצען קערפּער, וועלכער האָט זיך אויסגעכאָליעט אין די הויכע גן־עדן־גראָזען און צו איהם, האָט זיך מחמת לאַנגווייליגקייט, געלאַשטשעט די יונגע, שיינע און גראַציעזע חוה.

אָדם איז געווען אַ שרעקליך פוילער, די זאַפטיגע גראָזען האָבען קיהל און קיצלדיג געגלעט זיין האָריגען קערפּער און דעריבער האָט זיך איהם כסדר געוואָלט דרימלען און ער האָט נישט געהאַט קיין חוש פאַר דער שעהנקייט פון דער גראַציעזער חוה'ן און נישט קיין פערשטענדניש פאַר חוה'ס איינזאַמקייט....

חוה האָט זיך דעריבער געמוזט זוכען אַן'אַנדערע געזעלשאַפט און זי האָט אויסגעפינען דעם שלאַנג... איז אָבער חוה געווען צו סובטעל, אַז עס זאָל איהר סוף כל סוף נישט פער'מיאוס'ט ווערען דער קריכענדיגער, עקעלדיגער שרץ מיט זיינע ווערעמדיגע ריידעלעך. און אגב איז איהר געגאַנגען אין דער אַמביציע וואָס זי אַ פרוי אַ יונגע און אַ שיינע זאָל נישט זיין בכוח צו קאָקעטירען אַ מאַנספערשוין, אַזאַ מיאוס'ן און האָריגען נפש, האָט זי זיך מיישב געווען און האָט אָנגעהויבען צו פאָלגען דעם אַלטען שפּריכוואָרט, אַז דעם מאַנס ליבע קומט פון זיין מאָגען, און זי האָט איהם אָנגעהויבען אונטערצוטראָגען פערשידענע האַרצדערכאַפּענישען, דאָ אַ זאַפטיגען פּאָמעראַנץ, אַ מילגרוים, אַ ווייניגען עפּעל, ביז... ביז זי האָט איהם אונטערגעטראָגען דעם זונדיגען עפּעל און אדם האָט געגעסען די פוילע, פערשלאָפענע אויגען און איז געוואויר געוואָרען, אַז דער גאַנצער גן־עדן איז אפשר גאָר קיין גן־עדן נישט, אַז עפּעס בעסערס און ליבערס פון גן־עדן איז אפשר גאָר דער גרויסער חטא.... דאָס שטרעבען, דאָס בעגעהרען צו דער זינד.... צו טון עפּעס אין לעבען, וועלען קומען צו עפּעס — און דעריבער, איז זעהר מעגליך, האָט ער זיך נישט געשטעלט אַ קייגען גאָט, בעת יענער האָט איהם פערייאָגט פון גן־עדן — מוחל טובות, דאָס לעבען און שטרעבען, איז בעסער, ליבער, ווי דער פוילער אויסכאָליען זיך אין גן־עדן און גאָרנישט טון, גאָרנישט וועלען...

אָט אַזוי האָט זיך משה'ן די פאַנטאַזיע צער־שפּילט און אָט אַזוי איז עס געקומען דערצו, וואָס ער האָט אָנגעהויבען לערנען פאַלשען פשט אין דער תורה. בנוגע אָבער ברכה'ס הענד, האָט ער זיך קיינמאָל נישט פערטראַכט, וואָסערע זיי זע־נען, צי זענען דאָס קאָקעטישע חוה־הענד, פערפיהרערישע, צי גאָר נאַאיווע תמר־הענד, וועלכע פאָלגען נאָר אויס, וואָס מען האָט זיי געהייסען? ער האָט פון די הענד גערן גענומען, וואָס זיי האָבען איהם אונטערגעטראָגען און אין די גע־דאַנקען האָט ער געבענשט יענעם גליקליכען טאָג, אין וועלכען עס איז אָנגעקומען דער קרימאַלאָווער — דער גורם צו זיין התבודדות און צו זיין אַזוי געוואַלדיג געגאַרטער התקרבות מיט ברכה'ן.

—:o:—

דיער אויסגעלאסענקייט אין דער מלחמה

דאס בוך הייסט „שרפות פלאַקערן איבער פוילען" און בעשרייבט די שוידערליכקייטען פון די אָקופּאַציאָנס־אַרמעען. — מען צווינגט מעדלעך צו טאַנצען נאַקעט אַרום פייער, אין וועלכען מען האָט זיי שפּעטער פערברענט. — די טראַגעדיע פון צוויי פערפּייניגטע פוילישע מעדלעך. — אַנדערע גרויזאַמקייטען.

פון ד. טשארני

אַ קליינער אָבער קינסטלעריש־ראַפּינירטער בוך פונ'ם דייטשען פראָנט־סאָלדאַט קאָנראַד זייפערט, איז מיט אַ קורצער צייט צוריק דערשינען אין דעם האַמבורגער „פּאַקעלרייטער"־פערלאַג.

דאָס בוך הייסט „שרפות פלאַקערען איבער פוילען", און פאָרלויפיג איז עס איבערזעצט געוואָרען נישט מעהר ווי אין דער פוילישער שפּראַך, כאָטש דאָס דאָזיגע בוך פערדינט בפירוש איבערזעצט צו ווערען אין מעהרערע אַנדערע שפּראַכען, אויך אין יודיש, אַדער אפשר קודם כל אין יודיש, ווייל אין דעם אויבענדערמאָנטען בוך ווערט געשילדערט דער ערשטער אַריינמאַרש פון די דייטשע חיילות אין פוילען.

אָט דער דאָזיגער מזרח־פראָנט, וועלכען קאָנראַד זייפערט האָט אונז איצטער אונטערגעטראָגען איז פאַר אונז יודען בעזונדערס אינטערעסאַנט, ווייל מיר געפינען אין איהם אַזעלכע קרעפטיג־גרויזאַמע און אָפטמאָל שוין צו רעאַליסטישע שילדערונגען פון יודישען עלענד און יודישער נויט, וועלכע איך האָב ביז איצט נאָך נישט געהאַט בעגעגענט נישט אין אונזערע פּנקסים פאַר יענע יאָהרען, ווי אויך נישט אין אונזער אייגענער קריגס־ליטעראַטור.

„עס איז גאָרנישט צום בעשרייבען דעם עלענד און דעם צער פון די געמאַטערטע, פערהונגערטע מענשען און חיות, — דערצעהלט אונז דער מחבר. — דאָס זענען נישט געווען קיין איינצעלנע מענשען, וואָס פלעגען פויזען אונז אַנטקעגען אויף די זייטיגע וועגען און אומקומען, נאָר דאָס איז געווען אַ דורכאויסיגער שטראָם פון עלענד, וואו דער גורל פונ'ם יחיד שפּילט שוין קיין שום ראָליע נישט. דאָס איז געווען אַ דורכאויסיגער פיינליכער וועה־געשריי פון אַ גאַנצער אומה, וואָס איז אויסגעגאַנגען אין בלוט, פּעסט, הונגער און שרעק, דער דאָזיגער פאָלקס־אומגליק האָט אונז געהאַט בעלאַגערט טאָג און נאַכט.

„דער געשטאַנג פון די שוואַרץ־געוואָרענע אויפגעשוואָלענע מתים, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט ביים „צד" פון שליאַך, האָט פאַרבעסערט די לופט. דער אויר פון די פערדישע פגרים האָט זיך געהאַט איינגעפרעסען אין אונזערע קליידער, אין אונזערע קעפּ, העלזער און איינגעווייד און נישט געלאָזט אונז אָטעמען, נישט געלאָזט אונז קומען צו זיך.

„מוטערס מיט זויג־קינדער אויף די הענט, מחנות שרייענדיגע קינדער, זקנים אין לאַנגע זשופּיצעס מיט צעגרייזעלטע פאות, היגקענדיגע, קראַנקע, הוסטענדיגע, האַלב־טויטע, ווייבער מיט אויפגעשוואָלענע בייכער, יונגעלייט מיט פּעק און פּעקלעך אויף די פּלייצעס, פוהרלעך פער־פּאַקטע מיט'ן לעצטען אַרויסגעראַטעוועטען האָב און גוטס האָבען גע־האַלטען אין איין פּילדערען, שרייען, יאָמערען, בעטלען און זיפצען, ווי די וועלט וואָלט שוין טאַקע געהאַלטען ביים סאַמע אונטערגאַנג".

אָט אַזוי שילדערט אונז דער מחבר די ערשטע בעגעגעניש פון דער דייטשער אַרמעע אין פוילען מיט די יודישע פּליטים, וואָס זענען געלאָפען (ריכטיגער געזאָגט — געפּויזעט) זיי אַנטקעגען.

דאָך אָבער האָבען די דייטשע סאָלדאַטען פער־שטאַנען ווי אויסצונוצען אויך אַפילו דעם דאָזיגען הפקר'דיגען מענשען־קנויל, וואָס האָט ווי אַ וויאַרט טענלאַנגער וואָרים געפּויזעט דורך אַלע גריבער און בלאָטעס.

„דאָרט ביי די פּליטים" — דערצעהלט אונז דער מחבר — זענען געווען זעהר אַ סך יונגע מיידלעך, וואָס זענען גרייט געווען פאַר אַ האַלבען ברויט צו מאַכען דיר אַלץ וואָס דו ווילסט.

„זעהר אָפט פלעגען קו..ען צו אונז די טאַטעס מיט זייערע האַלב־דערוואַקסענע טעכטער און פאַר אַ האַלבען לאַבען ברויט זיי איבערלאָזען ביי אונז אויף אַ גאַנצע נאַכט. דער פּרייז פאַר אַ מיידעל האָט באַלד אָנגעהויבען זינקען פון אַ האַלבען לאַבען ברויט אויף אַ פערטעל און נאָך ווייניגער, דאָס מיידעל גופא פלעגט פונ'ם בעקומע'עם שטיק ברויט גאָרנישט בעקומען. ס'איז שוין געווען מסתמא אַ שטילער אָפּמאַך צווישען טאַטען און טאָכטער, אַז דאָס ברויט, וואָס דער טאַטע בעקומט, מוז ער גלייך אָפּטראָגען צו דער מאַמען מיט די קינדער און זי אַליין וועט שוין שטילען דעם הונגער ביי די כלומרשט ליב־געוואָרענע סאָלדאַטען גופא".

אַזוי־אַרום האָבען זיך דאַמאָלסט אויף די שליאַכען פון פוילען געהאַט צונויפגעפּאָרט (ריכטיגער געזאָגט: צוזאַמענגעשטויסען) צווייערליי הונגערס: דער פיזישער הונגער נאָך אַ שטיקעל ברויט ביי די בעזשענצעס און דער עראָטישער הונגער נאָך אַ פרוי ביי די סאָלדאַטען.

ס'כאַפּט אָן אַ גרויל לייענענדיג די שילדערונג געגען פון אַט דער אויסער־געוועהנליכער בעגעגעניש (אָדער צוזאַמענשטויס) פונ'ם צווייפאַכען הונגער.

אָט האָט איהר דאָ נאָר איין סצענע, וואָס איך כאַפּ אַרויס פון די צעהנדליגער אַנדערע עהנליכע סצענעס.

אַ גרופּע דייטשע סאָלדאַטען, וואָס האָט זיך געהאַט אָפּגעשטעלט אויף נאַכטלעגער ביי אַן'אַפּ געברענטער ברוין האָט געפּאַקט פיר מיידלעך: צוויי פוילישע און צוויי יודישע.

האָט מען די פיר אומגליקליכע מיידלעך אויס־געשטעלט ביים פונאַנדערגעלייגטען שייטער־הויפען זיי זאָלען דערוואַרמען זייערע הונגעריגע און דער־פראָרענע לייבער.

אַרום זיי האָבען זיך, ווי אַ וואַנט, אויסגע־שטעלט די סאָלדאַטען. צוערשט האָבען זיי נישט געהאַט געוואוסט, די סאָלדאַטען, ווי אַזוי צו פער־טיילען זיך מיט די מיידלעך אָהן סקאַנדאַלען.

באַלד אָבער האָבען זיך אַ פּאָר אומגעדול־דיגע געכאַפּט, אַז ס'איז שוין צייט „אָנצוהויבען"..

האָט מען פון די פיר קרבנות אַרונטערגערי־סען אַלע קליידער און זיי אַריינגעוואָרפען אין'ן פייער אַריין.

ווען די פיר מיידלעך זענען שטעהן געבליבען מוטער־נאַקעט ביים פייער — האָט מען זיי צו־ערשט געצוואונגען טאַנצען. נאַקעטע מיידלעך ביי אַ פייער מוזען טאַנצען! האָבען זיי געטאַנצט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען די ווילדע אָרגיע פון אַ ראָטע צעיושעטע סאָלדאַטען איבער די פיר אומגליקליכע מיידלעך.

ווען די מיידלעך פלעגען שוין ווערען גאָר אינגאַנצען אָפּהענטיג און אָהנמעכטיג — פלעגען די נאָך נישט „געזעטיגטע" סאָלדאַטען אָנכאַפּען די פערפּייניגטע און פער'חלש'טע מיידלעך פאַר די קעפּ און די פיס און זיי אָנהויבען „דער־וואַרעמען" אויפ'ן פייער אַזוי לאַנג, ביז יענע פלע־גען ווידער אָנהויבען ווייזען סמנים פון לעבען און די אָרגיע פלעגט זיך ערשט דאַן אָנהויבען אויף דאָס ניי.

מעהר נישט, אייגער אַ פּראָפעסאָר פון קע־ניגסבערג, וואָס האָט עס געהאַט אַלץ צוגעזעהען — האָט זיך שוין נישט געקאָנט מעהר איינהאַל־טען און ער האָט אויסגעשריגען צום צעיושעטען עולם:

„ברידער־לעך מייגע, זעהט נאָר, זעהט, וואָס

(ווייטער זעה 15־טע זייט)

פון יודישען הומאר־אוצר

פון דער איבערגעבליבענער זאמלונג פון אונזער פערשטארבענעם מיטארבייטער **שר של אש**

אנ'עהרליכער

מ'האט געפרעגט ביי א כעלמער:

— אויב דו וואלסט געפינען א מיליאן דאלאר צי וואלסט צוריק אפגעגעבען דעם, ווער עס האט דאס פערלארען?

— אויב דאס געלד וואלט געווען ראטשילדס — האט ער געענטפערט, וואלט איך טאקע צוריק נישט אפגעגעבען, נאר אויב דאס וואלט געווען דעם שמש'ס פון בית המדרש, וואלט איך אוודאי צוריק אפגעגעבען.

נישט אומזיסט משוגע

א יוד איז, נישט פאר קיינעם געדאכט משוגע געווארען, האט מען איהם געבראכט אין משוגעים־הויז האט ער א גאנצע וואך געגעסען, וואס מ'האט איהם נאר געגעבען, ווען ס'איז געקומען שבת, האט ער אנגעזאגט, אז ער וועט נאר נעמען צו עסען שבתדיגע מאכלים.

— איך בין א יוד ווי אלע יודען פון דער וועלט — האט ער געטענה'ט.

האט דער דאקטאר געהייסען ברענגען פאר איהם שבת'דיגע עסען, ווע זער האט אפגעגעסען, האט ער גענומען און פערזיכערט א פאפיראס, האט איהם דער דאקטאר געפרעגט: ווי פערשטייט זיך דאס? עסען האסטו געוואלט נאר שבת'דיגעס און אום שבת פערזיכסטו א פאפיראס?

— נישט אומזיסט בין איך משוגע — האט ער געענטפערט...

ער איז אויך מקיים פסק

פאהרענדיג אין וואגאן, איז צוגעגאנגען א יוד צו נא רעטליכע יודען, וואס זענען געזעסען אין א ווינקעלע פון א וואגאן און האט צו זיי אזוי געזאגט:

יודען, איך וועל אייך פרעגען א רעטעניש, און אויב איהר וועט נישט טרעפען, מוזט איהר יעדערער בעצאהלען קנס א זלאטע,

— גוט האבען אלע געענטפערט.

— ווי אזוי קאכט מען צוויי פיש אין דריי טעפלעך, באופן, אז די פיש זאלען בלייבען גאנץ, נישט צו שניטען.

קיינער האט נישט געוואוסט, וואס צו ענטפערן און יעדערער האט איהם געגעבען צו איין זלאטי

— איצט — האט זיך איינער פון זיי אנגערופען — זאג דו ווי אזוי קאן דאס זיין.

— איך ווייס אויך נישט — האט דער יוד געענטפערט — און איך בין אויך מקיים פסק און איך גיב אויך א זלאטע...

איך קום קיין בריסק לערנען תורה

(ענדע פון דער 9־טער זייט)

איינעם מיט'ן טרעטען דעם שטעג האב איך פערשטאנען דעם ווינט, וואס האט געבלאזען צווישען די בוימער. מיט די בוימער בייביידע זייטען וועג בין איך געוואקסען. פריהער געפויזעט אויף אלע פיר. שפעטער — אויפגעשטאנען און אוועקגעגאנגען. גאר שעהן איז געווען דער וועג איבער אונזער בריק ביים מיהל, וואס האט אריבערגעפיהרט צו א שמאלען גראבען מיט קילבליכע וואסער, וואס איז אנגעקומען פון א פערבארגענער קרעניצע. גוט געווען צו ווארפען שטיינדלעך אין יענעם גראבען, שרעקען די קליינע פישעלעך, וואס זענען פון טייך געקומען אין גרובען אריין.

דער גרויסער מוכאוויץ רעדט אויך צו מיר. זיין שפראך פערשטעה איך נישט. דער גרויסער בריסקער טייך קוקט צו מיר פרעמד, ווי די מענשען די גרויס־שטאט'שע, וואס איך זעה זיי אומשמאטיען אין די זאמדיגע, נישט־געברוקירטע גאסען.

אין דער שטיל בין איך אוועק צו דער גרויסער בריסקער שוהל און ביי מבהה דארט געזעהען דעם גרעסטען רב אויף דער וועלט — דעם רב ר' יוסף־בער... האט אזא גרויסען קאפ און ברייטען שטערן. האט שווארץ־גרויע האר מיט אנ'אויף־צווייען צו־שפיצטע, נישט קיין גרויסע בארד. און האט צוויי שווארצע אויגען, וואס ברענען און לעכערען דורך, ווען זיי ווארפען אויף אימיצען א בליק. ער איז אומגעגאנגען אויף־און־אפ אין דער פארנאכטיגער שוהל, די הענד אויף הינטען פערלייגט און גע־קוקט אויף אראפ. איז ער גאר נאהענט צוגעקומען צו מיר און אויף מיר א קוק געטון — איז מיר קאלט געווארען. פארוואס לעכערען אזוי דורך זייבע אויגען? קוקט עס אזוי שארף ארויס פון זייבע אויגען די תורה?

דער טאטע וויל, איך זאל זיין א רב. און ווי קאן איך, עס זיין א רב ווי ר' יוסף־בער? צי בין איך דען מיט עפעס אין איהם געראטען? איז ער דען אמאל געווען אזא קלייבער יונגעל ווי איך? איז ער טאקע געוואקסען אין בריסק? אין דער דאזיגער זאמדיגער שטאט צווישען אזויפיל ארימע און הונגעריגע? צווישען אזויפיל שוואכע מענשען אזעלכע?

פון די בתי־מדרשים ארום שוהל שאלען ארויס קולות. יונגע בחורים ביי דער גמרא. אוי, זינגען זיי! זייערע געזאנגען נישטערען א פריהער און אלע ווינקעלעך פון בית־המדרש איידער זיי קומען ארויס דרויסען דורך די אפענע טיר און פענסטער. זייער געזאנג צונעהמט מיך. טרערען קוועלען מיר אין די אויגען. זיי לערנען אליין. א יעדער פון זיין אייגענער גמרא. א יעדער ביי זיין שטענדער און זיין ספר. האבען נישט קיין מלמדים, האבען נישט קיין חברים, כאטש ווי זיי — א, ווען איך קאן זיין! כאטש ווי זיי. ווען איך קאן האבען אליין מיין שטענדער, מיין גמרא און מיין ווינקעל ערגיץ אין א בית־המדרש....

אזוי צו זיין בעדארף איך ווערען א ישיבה־בחור. בעדארף איך אנהויבען עסען טעג. אנהויבען שלאפען אויף א הארטער באנק. נישט עסען ביי א שוועסטער, נישט שלאפען ביי א שוועסטער, ווי שטעהט עס אין פרק אבות? „פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן" — ברויט מיט זאלץ זאלסטו עסען, וואסער מיט א מאס זאלסטו טרינקען און אויף דער ערד זאלסטו שלא־פען — דעמאלט וועסטו קאנען לערנען תורה. דעמאלט וועסטו ראוי זיין צו קאנען לערנען תורה.

בריסק און ליפעס מיהל, צווישען בריסק און ליפעס מיהל איז א ווייטקייט אזא, וואס איך קאן נישט בענעהמען. קומען־אויף טעג און פערגעהען. געהט־אויף די זון און פערגעהט, און א קוקופקע מאכט קו־קו, קו, קו־קו און הערט צום ווידער־קול וואס ענטפערט איהר אפ פון ערגיצען.... וואס טו איך אין בריסק? איך בענק, אהיים? איך ווייס אליין נישט וואהין איך בענק. ארויס פון מיין היימישער וועלט ביי ליפעס מיהל און נישט געקומען צו אנ'אנדער וועלט — כאטש אין בריסק בין איך.

און וויל מיין גאנץ לעבען איז הפנים איבער־געבליבען ביי ליפעס מיהל, דעריבער געדענק איך איצטער נישט, נישט מיין בריסקער רבין, נישט מיי־נע חברים אין חדר און נישט די תורה, וואס איך האב דעמאלט אין בריסק געלערנט.

מעהר נישט איין זאך געדענק איך, וואס איך האב דערגאנגען דעמאלט אין בריסק: כ'האב בע־וויזען צו קייען גלאז, אמת'ע גלאז.

און געווען איז דאס דעמאלט, ווען איך בין געשטאנען דערביי, געקוקט ווי יונגלעך בעוויזען קונצען: איינער קאן שטעהן אויפ'ן קאפ; דער אנדערער קאן צורייסען א גראב שטריקעל מיט די הענד; איינער קאן אנבעהמען א מויל נאפט, אנ־צינדען א פאפיר און א שפריץ טון מיט'ן מויל נאפט אויפ'ן אנגעצונדענעם פאפיר — אזש דאס פייער זאל א בליץ טון מיט א פלאם; און א פערטער קאן געהן אויף שטאלצען, וואס ער האט אליין גע־מאכט.

נעהם איך און טו א זאג:

— איך קאן בעווייזען א קונץ. איך וועל צוקייען גלאז און נישט מאכען קיין בלוט אין מויל....

און טאקע באלד האב איך אויפגעהויבען א שטיקעל גלאז, וואס איז געלעגען אויף דער ערד; גלאז פון א צובראכען פלעשעל. האב עס ארייב־געלייגט אין מויל און מיט מיינע שארפע ציין צוגראמזשעט. די קינדער האבען געגאפט, פער־קרימט די פנימ'ער קוקענדיג ווי איך גראמזשע גלאז. און איך — גארנישט! אויסגעשפיגען די שטיקלעך צוקייעטע גלאז און גארנישט! קיין טראפען בלוט נישט אויסגעשפיגען.

— ווי קאנסטו עס? — גאפען די קינדער.

— איך בין א מילנער, אזוי מאלען די שטיי־נער ביי אונז אין מיהל....

אזוי ענטפער איך און ס'פלאמען מיינע באק־קען.

אהיים האט עס מיך געצויגען; אהיים האב איך גאר אהן א שיעור געבענקט.

סוף זומער האט מען מיך געבראכט צו דער באהן, צום גרדיסען בריסקער וואקזאל; אריינגע־זעצט אין וואגאן און געהייסען ארונטערקריכען אונטער דער באנק, דער קאנדוקטאר זאל מיך נישט כאפען. מיט א העמד און א פאטשיילע איינגעבי־דען בין איך געקומען צוריק אהיים.

געווען סוף־זומער, ווען די הינער, די הענער האבען שוין געקוקט צו די שפיצען בוימער, געפלוי־גען אויף די בוימער נעכטיגען. באשר אין שטעטעל האט מען שוין געבלאזען שופר.

ר. איזראעל

דאס בופעט־מיידעל

א סענסאציאנעל־עראטישער ראמאן פון דער לאדזער ווירקליכקייט

(11

קיצור פון ראמאן

דוד פראנקענשטיין איז פערמשפט געווארען צום טויט דורך הענגען...

מאנקע איז געווען א בופעט־מיידעל ביים שענקער, פריידמאן, זי איז געזעסען הינטער'ן בו־פעט און געטראכט וועגען פראנקענשטיינס פראצעס. זי איז דארט געווען, אויסגעהערט די ער־קלערונגען פון אלע עדות, און איז ווייטער גע־ווען איבערצייגט אז פראנקענשטיין איז אונשול־דיג.

פאר דער שענק האט זיך אפגעשטעלט א פראכטפולער אויטא, וועלכער איז עפעס קאליע געווארען, דער שאפער האט פעררריכט דעם אויטא און דער בעזיצער, אנ'עלטערער עלעגאנטער הער איז דערווייל אריינגעגאנגען אין דער שענק, כדי נישט צו שטעהן אונטער דעם קאל־טען הערבסט־רעגען. דער דאזיגער „דזשענטעל־מען" האט זיך אייבגעקוקט אויף מאנקען. דאן איז ער צוגעגאנגען צו איהר און געוואלט פערפיהרען מיט איהר אנ'אינטימען געשפרעך. מאנקע האט איהם געגעבען א געהעריגען אפשניט, און דער דזשענטעלמען איז אוועק.

אין שענק איז אריינגעקומען דער „געשטור־פעלטער ברוך" איינער פון די אונטערוועלט, וועל־כער האט געפיהרט א געשפרעך מיט מאנקען, וועלכע איז אמאל געווען א פראסטיטוטקע, און היינט האט זי בעוואלט עהרליך ווערען און אנ־גענומען א שטעל ביי פריידמאנען אלס בופעט־מיידעל.

דאס געשפרעך צווישען מאנקען און ברוך איז ארויפגעפיהרט געווארען אויפ'ן פראצעס פון פראנקענשטייבען. ברוך האט זעהר פיל גע־וואוסט וועגען דעם גאנצען ענין, און ווען ער האט געוואלט דערפון רעדען האט זיך פלוצלונג דערהערט א שאס, און ברוך איז געפאלען א טוי־טער. דאס מערקווירדיגסטע דערביי איז געווען, וואס קיינער האט נישט געזעהען ווער ס'האט גע־שאסען און פונוואנען די קויל איז געקומען.

אין דער „מלינה פון משה יאט" האבען זיך געפונען „בעריש מויז" אנ'אלטער גנב, און די פראסטיטוטקע ארא, אלע האבען גערעדט וועגען די אלטע גוטע צייטען, און וועגען די איצטיגע צייט, ווען יונגע שניעקעס, שילער און גלאט באלעבאטישע קינדער ארגאניזירען פערברעכערי־שע באנדעס און ווילען ארויסשטויסען די „אל־טע" פון דער אונטערוועלט.

אין דער „מלינה" איז אריינגעקומען „ליאווו־קע קאביעטשאזש". דאס איז געווען אנ'אנפיה־רער פון א יונגער באנדע.. באלד איז געקומען צו א צוזאמענשטויס צווישען „בעריש מויז" דעם פארשטעהער פון די „אלטע" און „ליאוקע קא־ביעטשאזש" אלס פארשטעהער פון די „יונגע". ליאווקע איז געקומען כדי צו בעצאהלען „משה יאט" אז ב ייאיהם זאל פארקומען א פערזאמ־לונג פון זיין באנדע, די פערזאמלונג איז אין אוועבד פארגעקומען.

ליאווקע האט געגעבען זייבע חברים פער־שידענע אנווייזונגען וואס זיי האבען ווייטער צו טון, באלעק האט בעקומען פון ליאווקען א פער־ארדנונג אז ער זאל ווייטער שאנטאזשירען די פרוי פראנקענשטיין, דער „געלער העניעק" ווי־דער. אז ער זאל שאנטאזשירען די רייכע חסידי־שע טאכטער אלא פייערמאן.

דערווייל זענען געמאכט געווארען אלע פאר בערייטונגען אויסצופיהרען די עקזעקוציע אי־בער'ן פערמשפטען דוד פראנקענשטיין, דער מלוכה־פרעזידענט האט נישט בעריקזיכטיגט די ביטע וועגען בעגנעדיגונג.

מאנקע האט נישט געקענט רוהען, זי האט געוואוסט אז פראנקענשטיין איז אומשולדיג פער־משפט געווארען, און אז זי קען איהם ראטעווען. זי איז דעריבער אוועק צו דער פרוי פראנקענ־שטיין, אין דער וואוינונג און איהר געוואלט אי־בערגעבען אלץ וואס זי ווייסט וועגען דעם. דארט האט מאנקע אבער, צו איהר גרעסטער איבערא־שונג געטראפען דעם אלטען „דזשענטעלמען", וועלכער איז מיט א טאג פריהער געווען ביי איהר אין שענק. מאנקע האט דער פרוי פראנקענשטיין געוואלט אלץ דערצעהלען, אבער צו איהר גרע־סטער איבערראשונג האט דער עלעגאנטער הער וועלכען די פרוי פון פערמשפטען האט אנגערו־פען בערגער, ערקלערט אז מאנקע איז משוגע און מ'דארף איהרע ווערטער נישט נעהמען אין אכט, זי איז דעריבער אוועק, פראנקענשטיין'ען האט מען אויפגעהאנגען די זעלבע נאכט.

ס'איז געווען פרייטאג־צו־נאכט אין דער וואו־נונג פון לייב פייערמאן, די פרוי אסתר פייערמאן האט געפרובט ווידקען אויף דער טאכטער אז זי זאל זיך נישט חבר'ען מיט דעם געלען סטודענט העניעק, און זאל א כלה ווערען פאר דעם ארענט־ליכען יונגערמאן אלטמאן. אלא האט דערפון נישט געוואלט הערען, איהר איז געפעלען גע־ווארען העניעק, וועלכער איז געווען א פאצעט, פון קאפ ביז פיס, האט געקענט טאנצען און פלירטעווען.

דערווייל איז געקומען העניעק, וועלכען אלא האט געהאט איינגעלאדען אויף שבתדיגע פיש. לייב פייערמאן איז געווען צוליב דעם שרעקליך אין כעס. אין מיטען עסען האט א פאסלאניעץ אריינגעבראכט א בריף, אלא האט איבערגע־לייענט דעם בריף און איז בלאס געווארען.

(המשך פון ראמאן)

לייב פייערמאן האט דאס בעמערקט, ער האט אוועקגעשטעלט דאס עסען און האט געזאגט:

— שרה'לע, וואס איז דאס פארא בריף, פון וועמען איז דער דאזיגער בריף?

— ניין, ס'איז גארנישט פון מיינס א פריינדין, א קאלעזשאנקע.

— איך וויל וויסען פון וועמען דער בריף איז און וואס איז דאס פארא בריף. האט פייערמאן גע־זאגט מיט א העכערען טאן.

אלא האט געשוויגען, זי איז געווען אזוי איבער ראשט פון דעם אינהאלט אז זי האט נישט געוואוסט וואס צו ענטפערען.

— אבער וואס געהט דאס אן דעם טאטעשי, האט זי געפרעגט, דאס איז מיינס א פריוואט־בריף.

— און אז א פריוואט בריף איז וואס? האט פייערמאן ווייטער געשריגען, וויל דער טאטע דעם דאזיגען פריוואט־בריף לייענען.

— אלא, האט העניעק זיך אריינגעמישט, דער פאטער דיינער איז גערעכט, דו דארפסט דעם בריף איהם ווייזען, אויב ער פערלאנגט דאס אזוי שטארק. פערשטעהט זיך, אז ס'איז נישט אזוי אנגענעהם צו לייענען פרעמדע קארעספאנדענץ, אבער ווען ער פערלאנגט דאס אזוי קאטעגאריש...

— און איך קען נישט און וויל נישט, האט אלא אנגעהויבען צו וויינען, אי דוויל נישט און וועל נישט ווייזען.

ביי די דאזיגע ווערטער האט זי געוואלט דעם בריף צורייסען, לייב פייערמאן איז צוגעלאפען צו זיין טאכטער. מיט'ן גאנצען כוח האט ער איהר צו־געדריקט די האנד אזוי, אז זי האט געמוזט ארויס־לאזען דעם בריף. לייב האט אויפגעהויבען דאס בייגעלע פאפיר און איבערגעלייענט דעם אינהאלט, וואס איז געווען געשריבען אויף פויליש אויף א שרייב־מאשין.

— אזוי איז אסתר, אז מ'גיט נאך קינדער די שמד אליין, מיר אליין זענען דערין שולדיג. נישט קיינער ווי מיר אליין, יעדע שטראף איז א פערדיבטע.

— וואס איז געשעהען, האט העניעק געפרעגט מיט א מינע, ווי ער וואלט גארנישט פערשטאנען.

— גארנישט איז געשעהן פאניע סטודענט, האט פייערמאן שטארק אויפגערעגט געזאגט, גארנישט איז דערווייל געשעהן דערפאר וועט אבער געשעהן.

— אלא, האט העניעק זיך געווענדעט צו דעם מיידעל, זאג מיר וואס פאר'א בריף איז דאס, ער האט זי אנגענומען פאר די הענד און געקוקט אויף איהר מיט ליבע און מיטלייד

— טייערער העניק, מ'שאנטאזשירט מיך אויף א שרעקליכען אופן, איך ווייס נישט יווער, אבער די לעצטע צייט האב איך בכלל געפיהלט ווי איך בין ארומגענומען מיט א באנדע שאנטאזשיסטען, וועלכע טשעפען זיך צו מיר אויף יעדען שריט און טריט

— היינט איז שבת, האט פייערמאן, ענדליך, א קלאפ געגעבען אין טיש אריין, היינט וועלען מיר וועגען דעם נישט רעדען

— אבער דאס זענען דאך וויכטיגערע זאכען ווי שבת האט העניעק געפרובט אינטערווענירען

— דאס איז מיין זאך, האט פייערמאן ער־קלערט, ארייבלעגענדיג דעם בריף אין טאש.

אלא האט זיך אוועקגעזעצט שווייגענדיג, איצט האט זי געוואוסט מוז זי זוכען שוין נאר ביי איהר פאטער, ווייל אנדערשוואו קען זי איהם נישט גע־פינען, און פון זיך אליין איז איהר געקומען אין די געדאנקען אריין, אז ווען זי וואלט זיך נישט דער־ווייטערט פון אלטמאנען, מעג ער אפילו האבען זייבע חסרונות, וואלט דערצו נישט געקומען.

לייב האט נאר געמאכט דעם אנשטעל, אז ער איז רוהיג, אין אמתען האט אלץ אין איהם געקאכט, ער האט אין די געדאנקען נאכאמאל איבערגעלייענט דעם אינהאלט פונ'ם בריף, דעם שרעקליכען אינ־האלט פון בריף.

„אלא, מיר ווייסען גענוי, וואוהין דו געהסט יעדען אווענד, מיר ווייסען אז דו קומסט צו דער „מוהמע" גוטשע, וואו ס'קומען זיך צונויף יונגע מענשען פון ביידע געשלעכטען, מיר ווייסען אויך וועגען אלע אויסגעלאסענע ארגיעס וואס שפילען זיך דארט אפ און אין וועלכע דו נעהמסט אנ'אקטיווען אנטייל. מיר האבען איין אויסוועג. דיין פאטער איז גענוג רייך, אז ער זאל קענען בעצאהלען פאר שוויי־גען און נישט לאזען קאמפראמיטירען זיין איינציגע טאכטער, מיר דיקטירען נישט טו ווי דו פערשטעהסט ארויסצוקומען פון איהם א גרעסערע סומע געלד און אונז איבערגעבען, אנדערש וועט ווערען ערגער"

פייערמאן האט געוואלט ווייזען, אז ער איז רוהיג, אבער ער האט נישט געקענט איינזיצען, ער האט זיך אויפגעהויבען פון ארט און זיך גע־דרעהט אהין און צוריק איבער'ן צימער, ענדליך האט ער אויסגערופען.

— וואס זאגסט דו צו דעם, שרה'לע רעד, זאג עפעס, זאג אז ס'איז ליגען, אז ס'איז א בלבול, א נידערטרעכטיגער בלבול, זאג אז יעדעסווארט וואס דא ווערט געשריבען איז כזוב ושקר, פארוואס רעדסט דו גארנישט.

אלא האט געשוויגען און געוויינט. זיך נישט אנגערופען מיט קיין איין ווארט.

— איז דאס אלץ אמת? איז דאך נישטא קיין עצה, ווי צו געבען די חברה געלד, אבער דיך צו שיקען צו אלדע שווארצע יאהר און מיין און דער מאמענס גראהע קעפ לאזען בעדעקען מיט שאנד און שפאט. אויב אזוי, זאלסט דו אויך גלייך רעדען, איך וויל עס שוין וויסען

— אפשר וואלט דער פאן העני'עק ענטשולדיגט און איצט אוועקגעגאנגען, אפשר ושעניערט זיך אלא, האט די פרוי פייערמאן מיט איהר געוועהנליכער גוטמוטיגקייט געזאגט

— אויב אלא פערלאנגט דאס, בישע זעהר האב איך גארנישט דאגעגען, האט העניעק געזוכט ווי זיך ארויסצודרעהען פון אנ'ענטפער

— יא, געה העני'עק, וועסט קומען מארגען, איך וועל משוגע ווערען, איך וועל זיך דאס לעבען נעהמען, האט זי פלוצלונג אויסגעבראכען מיט א היסטעריש געוויין.

(פארטזעצונג קומט).

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג
6
ד
ניסן תרצ"ב

מאי
זון-אויפגאַנג 3.57
זון-אונטערגאַנג 7.09
ליכט-צינדען: 6.59

פּאַבאָר פון יאָהרגאַנג 1911
וועלכע פּאָבאָראָוועס דאַרפען זיך היינט שטעלען צו די פּאָבאָר-קאָמיסיעס

היינט, דעם 6. מאַי ד. י. אין דריטען טאָג דאַרפען זיך שטעלען:

פאַר דער פּאָבאָר-קאָמיסיע נומער 1 (נאַרוטאָוויטשא 75) די פּאָבאָראָוועס פון יאָהרגאַנג 1911, וועלכע וואוינען אויפ'ן שטח פון 2-טען פּאָל. קאָמיסאַריאַט, וועמענס נעמען ס'הייבען זיך אָן מיט די ליטערעס:

O R S Sch Ś U W Z Ź Ż

פאַר דער קאָמיסיע נומ. 2 (אָגראָדאָווא 34) די פּאָבאָראָוועס פון יאָהרגאַנג 1911, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 1. פּאָליציי-קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען אויף די אותיות:

S Sz Sch Ś

פאַר דער קאָמיסיע נומ. 3 (קאָשטשושקי 21) די פּאָבאָראָוועס פון 1910, קאַטעגאָריע B, וואָס וואוינען אויפ'ן שטח פון 7-טען פּאָליציי-קאָמיסאַריאַט, וועמענס נעמען ס'הויבען זיך אָן מיט די ליטערעס:

A B C D E F G H Ch I J K L Ł

צו די פּאָבאָר-קאָמיסיעס דאַרפען די פּאָבאָראָוועס מיטנעמען די פּעסער, אָדער פּערזענליכע דאָקומענטען אַרויסגעגעבען פון די פּאָליציי-קאָמיסאַריאַטען, פּראָלאָנגאַציע און רעגיסטראַציע-קאַרטען, וואָס זענען אויסגעשטעלט געוואָרען פון לאָדזער מאַגיסטראַט, און בעשייניגונגען וועגען פאַך און בילדונג.

די פליכט פון צושטעלען פּערזענליכע דאָקומענטען, איז אויך חל אויף די פּאָבאָראָוועס פון קאַטעגאָריע ב. וועלכע האָבען די דאַזיגע בעשייניגונגען צוגעשטעלט צו די פּאָבאָר-קאָמיסיע אין די פריהעריגע יאָהרען.

איז קאמף פאר'ן קאלעקטיווען אפמאר
פערזאמלונג פון פאבריקס-דעלעגאטען — צוויי צוזאמענפאהרען פון טעקסטילארבעטער

(2) צהערנעכטען 8 אין אָוועגד איז אין לאָקאַל פון א. ק. ז. ז. (נאַרוטאָוויטשא 50) פאָרגעקומען א פערזאַמלונג פון פאַבריקס-דעלעגאַטען, געווידמעט דער פראגע פון דעם געקינדיגטען קאָלעקטיווען אפמאַך און וועגען אָננעהמען אַן'ענטשפּרעכענדע שטעלונג.

דער דעפּ. שטשערקאָווסקי האָט צ. א. דערקלערט, אז אויפ'ן צוזאַמענפאָהר פון די טעקסטילאָוועס אין לאָדז וואָלט מען געדאַרפט פון צווישען די פאַבריקס-דעלעגאַטען אויסקלויבען א דעלעגאַט.

עס האָט זיך ענטוויקעלט א שטורמישע דיסקוסיע, בעת וועלכער דער רוב דעלעגאַטען האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאר'ן ערקלערען תיכף א שטרייק, און בעשטימען תיכף א שטרייק-קאָמיסיע.

דאָס וואָרט האָט ווידער גענומען דער דעפּ. שטשערקאָווסקי, וועלכער האָט קריטיקירט די דאָזיגע שטעלונג. און געגעבען צו פערשטעהן, אז דער פעראיין, אלס אזא קאָן נישט צולאָזען צו בילדען „אַנאָנימע שטרייק-קאָמיסיעס", ווי עס איז געווען בעת'ן לעצטען טראַמוויי-שטרייק. לויט זיין מיינונג קומט אויס, אז איצט סוף זומער-סעזאָן איז נישט קיין זמן פאר א שטרייק, און ענטשפּרעכענדער פיל איז די צייט פון ווינטער-סעזאָן, ד. ה. אָנהויב אויגוסט.

מחמת די סתירה'דיגע מיינונגען איז קיין בעשלוס נישט אָנגענומען געוואָרען.

(א) נעכטען אינדערפריה איז פאָרגעקומען דער אויסעראָרדענטליכער אלפּוילישער צוזאַמענפאָר פון קלאַסען-פעראַנד, אין וועלכען עס האָבען אָנטייל-גענומען 65 דעלעגאַטען פון 17 אָפּטיילונגען. דעם צוזאַמענפאָהר האָט געעפענט דעפּ. שטשערקאָווסקי. אין נאָמען פון דער צענטראַל-קאָמיסיע האָט גערעדט דער דעפּ. קוואַפּינסקי, וועלכער האָט אין זיין רעדע אָנגעוויזען אויף די פּרובען פון די קאַפּיטאַליסטען צו לינדערען דעם קריזיס דורכ'ן רעדוצירען די הונגער-לוינען און מקצר זיין די סאָציאַלע פערזיכערונגען. א רעפעראַט וועגען דער געשאַפענער סיטואַציע האָט אויך געהאַלטען דער דעפּ. שטשערקאָווסקי. עס האָט זיך ענטוויקעלט א לענגערע דיסקוסיע. אין וועלכער עס האָבען זיך בעטייליגט כמעט אַלע דעלעגאַטען, און פון וועלכער מ'האָט זיך דערוואוסט, אז אין דער ביעלסקער איגדוסטריע גייט מען פון 9 ד. ה. רייסען די אַרבייטער-לוינען אויף 10—15 פּראָצ. אין דער ביאַליסטאָקער אינדוסטריע האַלט עס ביי רייסען 50 פּראָצענט, און בעלכאַטאָוו האָט מען שוין געריסען 35—50 פּראָצענט. אָבער די אַרבייטער פּראָטעסטירען: זיי אַרבייטען נישט. אין לאָדז האַלט מען אין דער פירמע „עיטינגאָן" ביים רעדוצירען 10 פּראָצענט.

נאָך דער דיסקוסיע איז אָנגענומען געוואָרען פאָלגענדע רעזאָלוציע: „דער אויסעראָרדענטליכער אַלפּוילישער צוזאַמענפאָהר פון טעקסטיל-אַרבייטער און אַרבייטערינס, וואָס איז פאָרגעקומען דעם 5 מאַי ה. י. שטעלט פעסט, נאָכ'ן בעקענען זיך מיט דער איצטיגער סיטואַציע, אז די קאַפּיטאַליסטען בעמיהען זיך דעם איצטיגען קריזיס צו פערטיפען, דורכ'ן רייסען די הונגער-לוינען פון די אַרבייטער. די פּאָליטיק פון די פאַבריקאַנטען, וואָס שטרעבט צו לינדערען דעם קריזיס דורך דער ראַציאָנאַליזירונג פון דער אינדוסטריע און דעם בעגרעניצען פון די סאָציאַלע געזעצען, וועט ברענגען צו דער פערטיפונג פון דער שווערער סיטואַציע פון די טעקסטילאָוועס. ווייטער שטעלט דער צוזאַמענפאָהר פעסט, אז די רעגירונגס-פאַקטאָרען האָבען לעת עתה גאָרנישט געטון, כדי אויסצומיידען דעם אַטענטאַט אויף די אַרבייטער-לוינען. דער צוזאַמענפאָהר שטעלט אויך פעסט, אז דאָס אַרבייטען אָהן אַן'אָפּמאַך איז שעדליך פאר די אַרבייטער-מאַסען. מחמת דעם פאָדערט אויף דער אַלגעמיינער צוזאַמענפאָהר די הויפּט-פערוואַלטונג צום קאַמף וועגען שליסען א קאָלעקטיווען אָפּמאַך אויף די ביז-איצטיגע יסודות סיי אין דער אָרגאַניזירטער סיי אין דער נישט-אָרגאַניזירטער אינדוסטריע, אויסנוצענדיג דערביי אַלע פערהאַנענע מיטלען און נישט אויסמיידענדיג אפילו אַן'אַלגעמיינעם שטרייק פון די טעקסטילאָוועס. ווייטער איז אָנגענומען געוואָרען א פּראָטעסט-רעזאָלוציע געגען דעם אַטענטאַט אויף די סאָציאַלע פערזיכערונגען א. א. וו.

(א) נעכטען, אין 10 אינדערפריה, איז פאָרגעקומען א דעלעגאַטען-צוזאַמענפאָהר פון „פּראַצא", צו וועלכען עס זענען געקומען 60 דעלעגאַטען, פון זאַוויערטשע, סאָסנאָוויעץ, קאָנסטאַנטין, זגערזש, אָזאָרקאָוו, זעליעוו, פּאַביאַניץ, פּיעטריקאָוו, זשירארדאוו, רודא-פּאַביאַניץ, און לאָדזער דעלעגאַטען. דעם פאָרזיץ האָט געפיהרט דעפּ. וואַשקעוויטש. גערעדט געוואָרען איז דער עיקר וועגען דעם, אז דער קאָלעקטיווער אָפּמאַך דאַרף אונטערגעשריבען ווערען אויף די ביז־איצטיגע בעדינגונגען.

א גאַנצע רייה רעדנער האָבען זיך אַרויסגעזאָגט דערפאַר, אז דער קאַמף פאר'ן קאָלעקטיווען אָפּמאַך דאַרף געפיהרט ווערען דורך אַלע טעקסטיל-פעראיינען, וועלכע וועלען פון צווישען זיך אויסוועהלען א צווישענפעראיינס-קאָמיסיע.

אין דער אָנגענומענער רעזאָלוציע זאָגט זיך דער צוזאַמענפאָהר אַרויס פאר דער נויטיגקייט פון בילדען אַזא קאָמיסיע, און פאַר'ן צוזאַמענרופען א בשותפות'דיגע קאָנפערענץ. חוץ מזה שטימט די רעזאָלוציע פון „פּראַצא" מיט דער רעזאָלוציע פון קלאַסען-פעראיין.

רעגיסטראַציע פון אַרבייטסלאָזע

(—) דער אונטערשטיצונגס-אַמט ביים מאַגיסטראַט איז מודיע, אז די רעגיסטראַציע אויף שטיצע פאר אַרבייטסלאָזע פאר'ן חודש מאַי וועט פאָרקומען לויט פאָלגענדען סדר:

מאָנטאָג, דעם 9-טען מאַי די אותיות:

A B C D E F

דינסטאָג, דעם 10-טען מאַי:

G H I J

מיטוואָך, דעם 11-טען מאַי:

K L Ł

דאָנערשטאָג, דעם 12-טען מאַי:

M N O P

פרייטאָג, דעם 13-טען מאַי:

R S T U

שבת, דעם 14-טען מאַי:

W Z Ź

געבוירען א קינד אויפן קאַלי־שער וואגזאל

(2) די זדונסקער-וואָליער איינוואוינערין, די 29-יאָהריגע חיה ראָזענבערג האָט נעכטען אין וואַרט-זאַל פון 3-טען קלאַס פון קאַלישער וואגזאַל פלוצים בעקומען געבורט-ווייען.

מ'האָט אַרויסגערופען פּאָגאָטאָוויע, וועלכע האָט די געווינערין מיט דער ניי-געבוירענער מיידעל אָפּגעפיהרט אין דער וועכנערין-קליניק אויף דער נאַרוטאָוויטשא-גאַס.

אויטא איבערגעפאהרען אַן אַרבייטער

(2) נעכטען איז אַן'אויטאָ אויף בזשעזשינער גאַס איבערגעפאָהרען דעם 53-יאָהריגען אַרבייטער קאַצפער קאַלמא, וועלכער איז שטאַרק צושעדיגט געוואָרען.

מ'האָט איהם אַריבערגעטראָגען אין דער נאָהענטסטער לעטשניצע פון דער קראַנקען-קאַסע, און אַרויסגערופען פּאָגאָטאָוויע.

דעם שולדיגען שאָפער איז צוגעשטעלט געוואָרען א פּראָטאָקאָל.

DOKTOR

H. WOŁKOWYSKI

צעגעלניאַנאַ 4, טעל. 90=216

ספּעציאַל-אַרצט פאר הויט- און וועגערישע קראַנקהייטען, מענער - שוועכע. אַלע אַרט אַנאַליזען, עלעקטראָטעראַפּיע, בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ-שטראַהלען.

נעמט אָן פון 8—2 און פון 5—9 אָוועגד.

בעזונדער וואַרטע-צימער פאר פרויען.

ביירגער!

די ציהונג פון דער 24-טער מלוכה לאָטעריע האָבען מיר פערענדיגט מיט דער פּרעמיע פון

175.000.— זל. וועלכע איז געפאַלען אויף אונזער לאָס № 72423!

מיר ווענדען זיך יעצט צו אייך מיט די 25-טע מלוכה-לאָטעריע!

גרויסע שאַנסען רייך צו ווערען !!! א קאָלאָסאַלע צאָהל פון גרויסע און מיטעלע געווינסטען !!!

יעדער, וועלכער בעגעהרט גליק און וואָהלשטאַנד, דאַרף אונבעדינגט קויפען אונזער לאָס!

ס. יאַטקא

פּיעטריקאָווער 22
פּיעטריקאָווער 66
פּאַביאַניץ, פּל. דאַמבר. 3.

נוצט אויס די געלעגענהייט! !!! די צייט איז קורץ!

יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון לאדזער קאמי־וואיאזשארען

(2) נעכטען און צהערנעכטען איז אין אייגענעם לאָקאַל פאָרגעקומען די יעהרליכע אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון לאָדזער קאָמיוואָיאַזשאָרען-פעראיין.

די פערזאַמלונג האָט געדויערט 2 טאָג, ווייל ס'איז געווען א סך ענינים צו ערלעדיגען.

נאָכ'ן אויסהערען דעם בעריכט, לויט וועלכען עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרען, אז דער פעראיין האָט אין דעם פאַראַיאָהריגען ביודזשעט געהאַט א דעפיציט פון 3000 זלאָטעס. איז אָנגענומען געוואָרען דער נייער ביודזשעט, וואָס שטייגט איבער דעם פריהערדיגען מיט 3 טויזענד זל.

דערביי זענען אָנגענומען געוואָרען א רייה בעשלוסען פון וויכטיגער קולטורעלער און הילפס-בעדייטונג.

לסוף איז געוועהלט געוואָרען א נייע פערוואַלטונג, אין וועלכער עס גייען אַריין די ה"ה בראַמבערג, סענדאָווסקי, שינבאַרג, גאָלדבערג, לעווענטאַן, דובסאָן, יאַנאָווסקי, קלעצקי, ראַבינזאָן און אַרקין.

אין דער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע זענען אַריין: גערסאָן, ויידעמאַן, קריטשעווסקי, ראַפּאַפּאָרט און קאַפּטשאָווסקי.

קליינהענדלער פון גייער'ס־ראיאן ווערען דערשטיקט פון די גרויסע שטייערן
דעלעגאציע וועט אינטערווענירען ביי דער פינאנץ־מאכט

אין קליינהענדלער-פעראיין, נייע זאַרזשעווסקא 3, איז פאָרגעקומען א פערזאַמלונג, אויף וועלכער ס'איז בעטראַכט געוואָרען די לאַגע פון די קליינהענדלער אין גייער'ס ראַיאָן.

די פערזאַמלטע האָבען זיך בעקלאָגט אויף דעם גרויסען אומזאַץ-שטייער וואָס איז איצט אַרויפגעלעגט געוואָרען פון 9-טען און 10-טען שטייער-אַמט. אין דער צייט, ווען די קליינהענדלער לעבען אין דחקות און נויט.

ס'איז געוועהלט געוואָרען א דעלעגאַציע, וואָס וועט אינטערווענירען ביי דער פינאַנץ-מאַכט, אויפצוהאַלטען די עקזעקוציעס, ביז די רעקורסען וועלען בעטראַכט ווערען פון דער אַפּעלאַציע-קאָמיסיע.

זאל פילהארמאניע

מאָרגען, שבת, דעם 7-טען מאַי ד. י., האַלב 11 אינדערפריה

איינמאליגער אויפטריט

פון די בעקאַנטע און בעליבטע אַרטיסטען

אידא קאמינסקא און ז. טורקאוו

אין דער וועלט-בעריהמטער שפּאַנענדער דראַמע

דאס געשריי פון געוויסן

דראַמע אין 3 אַקטען פון לודוויק ווערנע.

בילעטען צום פּרייז פון 75 גר. ביז 2.50 שוין באַקומען אין פילהאַרמאָניע-קאַסע

אַרעסטירט 2 סאַכאַרין-שמוגלער

(2) אויפ׳ן שאָסעי, וואָס פיהרט קיין לאָדז איז לעם דעם דאָרף וואָלא קאָמאָצקאַ פערהאַלטען געוואָרען אַנ׳אויטאָ, מיט וועלכען עס זענען געפאָהרען די דייטשע בירגער אַנטאָן באַהן און אַלעקסאַנדער רוסעק.

נאָך אַ גענויער רעוויזיע, האָט מען אין אויטאָ געפונען געשמוגעלטען סאַכאַרין אינ׳ם ווערט פון העכער 15 טויזענד זלאָטעס.

די שמוגלער צוזאַמען מיט׳ן סאַכאַרין האָט מען אַרײַנגעבראַכט קיין לאָדז.

די שמוגלער — זיצען, דער סאַכאַרין איז קאָנפיסקירט.

מחמת אומגליקליכע ליבע

זיך פער׳סמ׳ט אויפ׳ן בית-עולם

(2) די 29-יאָהריגע דינסטמיידעל סטאַניסלאַווא ראָמאַנסקאַ איז געווען ראָמאַנטיש געשטימט, און אַזוי-ווי ס׳איז איהר שלעכט געגאַנגען, האָט זי נעכטען אויסגעטרונקען אַ גרויסע דאָזע סובלימאַט אויפ׳ן קאַטוילישען צמענטאַזש אין מאַניע.

מ׳האָט זי אָפגעפיהרט אין ראַדאָגאָשטשער שפיטאָל.

אויספלוגען

די יודישע געזעלשאַפט פאַר לאַנד-קענטשאַפט אָרגאַניזירט פאָלגענדע אויספלוגען: מאָרגען, שבת טריקאָטאַזש-און זאָקען-אָפטיילונג פון פירמע עיטינגאָן. זאַמעלפונקט 9.45 שענקעוויטשאַ 82|84.

זונטאָג, ד. 8 ד. ח. איין טאָגיגער טוריסטישער אויספלוג מיט פאָלגענדען מאַרשרוט: לאַגעווניק, סמאַרדזעוו און זגערזש. זאַמעלפונקט 8.30 פריה נעבען דער סטאַציע פון די צופאָהר-טראַמוואַיען אויפ׳ן באַלוטער מאַרק.

14–16 מאַי — קעלץ און שוויענטאָקושישער בערג.

די קינדער-פאָרשטעלונג פון די באָראָכאָוו-שולען

די קינדער-פאָרשטעלונגען, וועלכע ס׳אָרדענען איין יאָהר-יעהרליך די באָראָכאָוו-שולען האָבען זיך שוין קונה שם געווען מיט דער רייכקייט פון פראָגראַם.

די היי-יעהריגע פאָרשטעלונג, וועלכע קומט פאָר שבת, דעם 14-טען מאַי אין דעם מאָדערן-איבערגעבויטען טעאַטער „סקאַלא“ וועט ספעציעל שיין אויספאַלען א דאַנק די מאָדערנע אײַנגעאָרדענטע ליכט-אינסטאַלאַציע, וועלכע וועט געבען די מעגליכקייט צו באַלייכטען מיט רייכע ליכט-עפעקטען די אַרויסטריטען פון די יונגע אַרטיסטען.

דאָס פראָגראַם זעהט פאָר א יודישע פלאַסטישע אינסצעניזאַציע אין 2 בילדער אונטער׳ן נאָמען „אַמאָל, אַמאָל“... אַ פוילישע קינדער-אָפערע מיט באַלעט און א גאַנצע רייה פלאַסטישע אינסצעניזאַציעס פון אויסדערוועהלטע ווערק פון באַקאַנטע יודישע און פוילישע דיכטער (טובים, קולבאַק, פעפער א. א.)

אַלע אויפפיהרונגען זענען רייך אילוסטרירט מיט שיינע מוזיק, פלאַסטיק און טענץ.

אַזוי דער אינהאַלט פון די זאַכען, וואָס זאָלען אויפגעפיהרט ווערען ווי די רעזשיסערישע קאָנצעפציע, וועלכע איז פראָיעקטירט פון דער געניטער פלאַסטיק-לעהרערין, פרל. זינע קרוש, איז צוגעפאַסט אויך פאַר דערוואַקסענע.

א חוץ די דערמאָנטע סצענישע אויפפיהרונגען וועלען אויך אַרויסטרעטען די 4-יעהריגע קינדער פון שורעק-קינדער-היים אין אַ ריטמיש בילדעל „מיר שפּילען זיך“. ס׳וועלען אויך געוויזען ווערען גימנאַסטישע איבונגען און פיראַמידען אונטער דער ליטונג פון גימנאַסטיק-אינסטרוקטאָר אַבע.

ערשטער קלאַנג-קינא-טעאַטער
SPLENDID
היינט און פאָלג. טעג!
Iwan Mozżuchin
אין דער הויפט-ראָלע פון קאַפיטאַלען קלאַנג-פילם א. נ.
סערזשאַנט X
אין די הויפטראָ.ען:
SUZY VERNON
JEAN ANGELO
אַנהייב 4 אַ זייגער נאָכמ. שבת, זונטאָג און יום-טוב — 12 אַזייגער בייטאָג.

יודיש טעאַטער אין פילהאַרמאָניע
דירעקציע: ד. צעלמייסטער און אַ. בעזמאַן.

ע. זיגלער

גאַסט אין לאָדז !!!

מ. זיגלער

גאַסט אין לאָדז !!!

סעמילאַ פאַסטאַר

די וועלט-בעריהמטע
זיגלער׳ס אָפּערעטען-סטאַר-טרופע

אַלע! אַלע! קומען היינט פרייטאַג האַלב 10 אַוונעד

פרייזען בייטאָג פון 60 גר. ביז 2 זל.

און מאָרגען שבת 4 נאָכמ. און שבת 9 אָוונעד

ע. זילבער

ר. זיגלער

צו בעגריסען די גרויסע און ליבע געסט
אין דער
פייערליכער ערעפנונג פון זומער-סעזאָן אין פילהאַרמאָניע
ס׳וועט געשפילט די גרויסע סענסאַציאָנעלע פּרעמיערע
אין 3 אַקטען מיט אַ עפּילאָג פון זאַלאָטאַרעווסקי
מאַמעס! היט אייערע טעכטער!..

מאַקס האָלם

מיט ערנא זיגלער אין דער הויפט-ראָלע. רעזשי — מ. פאַסטאַר.
„מאַמעס היט אייערע טעכטער“ איבערטרעפט אַלץ, וואָס איהר האָט ביז-איצט געזעהן. „מאַמעס היט אייערע טעכטער“ איז די גרעסטע אטראַקציע אויף דער יודישער ביהנע.
ס׳נעמען אנטייל די בעליבטע טרופע פון פילהאַרמאָניע ווי אויך די געסט פרויען: ערנא זיגלער, ר. זיגלער, ע. זילבער. מענער: מ. זיגלער, מ. פאַסטאַר, נאַרבאַר, מאַקס האָלם.

מ. פאַסטאַר

רעזשיסער: מ. הערשקאָוויטש. דיריגענט: ל. זעלמאַן. טעכנישע ליטונג ק. גוטמאַן.
סופליאָר: אייזענבערג. פרייזען שבת בייטאָג פון 60 גר. ביז 2 זל.

דער 70-יעהריגער יובל פון ב. א. גליקסמאַן

דעם היינטיגען שבת, פייערט דער באַקאַנטער לאָדזער פאַרדינסטפולער עסקן ב. א. גליקסמאַן דעם יובילי פון זיין 70-יעהריגען געבורטסטאָג.

צוזאַמען מיט דעם 70-יעהריגען געבורטסטאָג, פייערט די לאָדזער פילאַנטראָפיע דעם 40-יעהריגען יובל פון זיין פילאַנטראָפישע טעטיגקייט. 40 יאָהר שטעהט דער חשוב׳ער בעל-היובל ווי אַ געטרייער זעלנער אויף דער וואַך פון דער יודישער פילאַנטראָפיע אין לאָדז. נישטאָ איין לאָדזער אינסטיטוציע, וואו ער זאָל נישט זיין איינער פון די מיטבויער און מיטשעפער. די הויפט-ענערגיע און אָפּפערוויליגקייט גיט ער אוועק פאַר די אינסטיטוציעס: „בית מחסה לזקנים“. ביקור-חולים — אוזדראָוויסקאָ, און טויב-שטומען-שולע „עזרת עולמים“. דאָ אין די דערמאָנטע אינסטיטוציעס איז בענדעט גליקסמאַן דער זייל. דער מאָטאָר, וואָס טרייבט דעם לעבנס-פולס פון די אינסטיטוציעס.

די הויפט-מעלה פון ב. א. גליקסמאַן בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט אַ כּוח אַנדערע צו מאַכען געבען. גאַנצע טעג און נעכט טראָגט ער זיך אַרום מיט די שפּענדע-בלאָקלעך אין דער קעשענע, און יעדער געלעגנהייט נוצט ער אויס „אַרויסצורייסען“ אַ שפּענדע פאַר „בית מחסה לזקנים“, „בקור חולים“, „עזרת עולמים“ א. אז. וו. טאָמער זעהט מען ר׳ בענדעט׳ן, ווייסט מען, אַז מ׳דאַרף געהען איבער׳ן טייסטער, דעריבער האָט ר׳ בענדעט גליקסמאַן בעקומען דעם נאָמען „דער גרויסער שנאָרער“.

בענדעט גליקסמאַן איז געבוירען אין יאָהר 1862 אין זגערזש. צו 16 יאָהר איז ער געקומען קיין לאָדז, וואו ער האָט אָנגעפאַנגען זיין קאַריערע אין דער טעקסטיל-אינדוסטריע, אַ דאַנק זיין ענערגיע, עהרליכקייט און סוחרישען חוש, האָט ער בעוויזען, אין משך פון יאָהרען צו שפּילען די ערשטע פידעל אין דער טעקסטיל-בראַנזשע אין לאָדז, אַזוי, אַז ביים היינטיגען טאָג פאַרנעמט ער דעם אויבען-אָן אין דער לאָדזער אינדוסטריע.

וואָס מעהר, עס וואַקסט זיין פאַרמעגען. אַלץ מעהר גיט ער זיך אָפּ מיט דער פילאַנטראָפּישער אַרבייט. זיין הויז ווערט אָפען פאַר הונגעריגע און נצדריקטע — אַ מענש מיט אַנ׳אָפענע האַנד, און עפענט אַנדערע די הענד — דאָס איז ב. א. גליקסמאַן.

איבערנעמענדיג הערמאַן קאָנשטאַט׳ס זקנים-הויז איז דאָרט געווען איינגאַנצען 22 זקנים. אין משך פון דער צייט, איז אַ דאַנק זיין ענערגיע און איבערגעבענהייט, אויסגעבויט געוואָרען אַ הערליכע געביידע, און איצט ווערט אויסגעפערטיגט אַ צווייטע געביידע, אַזוי, אַז איצט וועלען אין „בית מחסה לזקנים“ אויסגעהאַלטען ווערען 240 זקנים און זקנות.

40 יאָהר אַרבייט ב. א. גליקסמאַן אין זקנים-הויז. 14 יאָהר איז ער געווען וויצע-פּרעזעס, און די לעצטע 5 יאָהר איז ער פּרעזעס, וואו ער גיט אָפּ זיין ענערגיע פאַר דער דאָזיגער אינסטיטוציע.

ער איז אויך וויצע-פּרעזעס פון „בקור חולים“, „אוזדראָוויסקאָ“ טויבשטומען-שולע, פאַרוואַלטונגס-מיטגליד אין קימפּעטאָרין-קליניק אויף טאַרגאָווע א. אנד. אינסטיטוציעס.

דער 70-יעהריגער געבורטסטאָג, איז דעריבער פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין אַ יום-טוב פון דער לאָדזער יודישער פילאַנטראָפּיע. די אינסטיטוציעס, וואו דער בעל-היובל איז טעטיג, פייערען איצט דעם יום-טוב, דער „בית מחסה לזקנים“ האָט בעשלאָסען דאָס עס-צימער און דעם נייעם בנין, אָנצורופען אויף דעם נאָמען פון בעל-היובל און זיין פרוי. ס׳איז אויך אַרויסגעשיקט געוואָרען אַנ׳אַדרעס מיט אַ וואַרימען דאַנק פאַר זיין אינטענסיווער אַרבייט לטובת די זקנים.

לאָמיר האָפען, אַז דעם חשובן בעל-היובל ב. א. גליקסמאַן, וועט נאָך בעשערט זיין לאַנגע יאָהרען, צו שטעהן ביי דער אַרבייט לטובת די נויטבעדערפטיגע.

א—ק.

Dr. med. NIEWIAŻSKI
ספּעציאַליסט פאַר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענער-שוואַכע
אנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
נעמט אָן פון 8–11 און פון 5–9 אָוו.
זונטאָג און יום-טוב פון 9–1 פאַרמ.
בעזונדערער וואַרטע-זאַל פאַר פרויען

אַפּטייקען

היינטיגע נאַכט-דיזשורען

(2) היינט ביינאַכט דיזשורירען: מ. קאָסיפערקעוויטש (זגערזשער 54), י. האַרטמאַן (מליינאַרסקאַ 1), י. זונדעלעוויטש (פּעטריקאָווער 25), סאָקאַלעוויטש און שאַט (פּשעיאַזד 19), מ. ליפּיעץ (פּעטריקאָווער 93), ריכטער און לאַבאַדאַ (11 ליסטאָפּאַד 86).

היינט — אַלגעמיינע פאַרזאַמלונג פון די סעזאָן-אַרבייטער

(2) אויף היינט 10 אין דערפריה איז צונויפגערופען געוואָרען אַ מיטינג פון די סעזאָן-אַרבייטער אינ׳ם קינאָ „אַשוויאַטאָווי“, מכּוח דעם, אַז די אַרבייטען זאָלען תיכּף אָנגעהויבען ווערען, אַז עס זאָל געאַרבייט ווערען 6 טאָג אין וואָך, און דער טעגליכער לוין זאָל בעטרעפען 7,75 זל.

נאָכ׳ן מיטינג, וועט אַ ספּעציעל געוועהלטע דעלעגאַציע אוועק אין מאַגיסטראַט, כּדי איבערצוגעבען דעם שטאָט-פּרעזידענט די אָנגענומענע רעזאָלוציעס.

דאָס געשריי פון געוויסען

צום מאָרגענדיגען אויפטריט פון אידא קאַמינסקאַ און ז. טורקאָוו

מאָרגען שבת, 11 אינדערפריה וועט אין פילהאַרמאָניע-זאַל פאָרקומען דער לאַנגדערוואַרטעטער אַרויסטריט פון די בעליבטע אַרטיסטען אין דער פראַנצויזישער דראַמע פון ווערנער „דאָס געשריי פון געוויסען“.

ווערנער שילדערט אין דער 3-אַקטיקער דראַמע מיט אַ אומבעשרייבליכער סובטעליטעט דעם קאָמפּליצירטען און אייביגען געראַנגעל, וועלכער רופט זיך ליבע און אייפערזוכט.

ס׳טרעטען אויף אין דער דראַמע נישט מעהר ווי צוויי פּערזאָן, אייגענטליך 3 פערזאָן, נאָר זעהען זעט מען בלויז צוויי, ווייל מיט דעם דריטען, מיט דעם הער לאַמבערטיע, איז פאַרהאַן בלויז אַ טעלעפאָנישע פאַרבינדונג. אָבער דער הער לאַמבערטיע איז אַזוי בולט געשילדערט אין דיאַלאָג, זי׳ בעזונדערע מאָמענטען פון זיין לעבען, ליבע און פון זיין טראַגישען טויט שטעלט זיך אַזוי קלאָר פאַר די צוהערער, אַז מ׳זעהט איהם און מ׳פיהלט איהם ווי ער וואָלט זיך ווירקליך געפונען אויף דער סצענע.

און נישט בלויז דעם הער לאַמבערטיע זעהען די צוהערער מיט די „אויגען פון דער פאַנטאַזיע“, נאָר דער גאַנצער אונטערסצענישער פּערסאָנאַזש מיט אַלע זייערע איבערלעבענישען אַפּילו די ערטער ווי דאָס אַלץ איז געשעהען שטייט ווי זעבעדיג פאַר דעם פּובליקום, כאָטש אין דער ווירקליכקייט בעווייזען זיי זיך נישט אויף דער סצענע.

אין וואַרשאַ ווערט היינט אין אָוונט טאַקע אויפגעפיהרט די פאָרשטעלונג צום 25 מאָל. כּסדר איז דער זאַל אויסגעפיהלט ביז איין אָרט און דאָס פּובליקום פערפאָלגט דאָס שפּילען פון די בעליבטע אַרטיסטען וואָס אַמאָל מיט אַ גרעסערער שפּאַנונג.

די דראַמע איז רייך מיט אַ סך פאַסצינירענדע מאָמענטען און זי איז אַזוי מייסטערהאַפט געבויט, אַז מ׳קאָן גאַנץ דרייסט זאָגען, אַז אויף די ברעטער פון יודישען טעאַטער איז אַזאַ אינטערעסאַנט און גלייכצייטיג סובטעל ווערק נישט געשפּילט געוואָרען.

זאָלען מיר דעריבער דערוואַרטען, אַז די בערימטע גאַסטראָלערען וועלען אין אונזער שטאָט האָבען דעם פאַרדינטען קבלת פּנים מצד דעם היגען טעאַטער פּובליקום.

קלאַנג-קינא-טעאַטער
Casino
היינט פּרעמיערע!
קלאַנג-פילם פון דער נייעסטער פראַנצויזישער פּראָדוקציע רעאַליזאַציע פון Turzański
דער אומבעקאַנטער זינגער
אומגעוועהנליכע ראָמאַנטישע און ליבעס-פּאַסירונגען. אין דער ראָלע פון זינגער אונטער אַ מאַסקע — LUCIEN MURATORE
מאָדערנסטער פראַנצויזישער טענאָר יורש פון Caruso אין דער ראָלע פון דער אינטריגאַנטער פרוי — SIMONA CERDAN
א. פּראָגראַם: שאָטלענדישע קלאַנג-רעווי.
אַנהויב 4.30, שבת, זונטאָג 12 בייטאָג.
פאַספּאַרטוס, פּרעזקאַרטען אומגילטיג

צו דער דערעפנונג פון „סקאלא"

און אין שייכות מיט די גאסטשפילען פון „קווי פרא קווא"

ענדליך איז, נאך א גרויסער אנשטרענגונג פון פריוואט-איניציאטיוו און ענערגיע פיירליך געעפענט געווארען דער בנין פון „סקאלא"-טעאטער פאר'ן ברייטען עולם לאדזער טעאטער-בעזוכער.

מיר האבען געהאט די געלעגענהייט צו זיין אויף דער ערשטער פארשטעלונג, וואס איז געגעבען געווארען אין דעם דאזיגען בנין, און די ערשטע פרייד און ענטציקונג איז אונז א ביסעל געשטערט געווארען דערמיט, וואס אויף דעם בנין, אויף וועלכען עס איז איצט באמת א ברכה צו מאכען, קאן מען נישט אויסרופען „מה טובו אוהליך יעקב!" נאר אויף דעם איינציגען איבערגעבויטען בנין, אויף וועלכען עס האט רעפלעקטירט מיט רעכט די לאדזער יודישע געזעלשאפטליכקייט, האט מען געמוזט אויסרופען: „מה טובו אוהליך... „קווי-פרא-קווא".

און עס איז דאך באמת א קווי-פרא-קווא, א מין מיספערשטענדעניש, וואס די „סקאלא", די איינציגע האפענונג פון דעם יודישען טעאטער-בעזוכער, איז אויך פאר איהם נישט בעשטימט, און וואס נישט א יודיש טעאטער האט געמאכט אין איהם דאס חנוכת הבית.

דאס שפיל-ארט איז הערליך, דער בנין איז לוקסוס-ארטיג און עלעגאנט אבער וואו שטייט עס געשריבען, אז א יודיש טעאטער דארף דווקא שפילען אין א חזיר-שטאל, אדער אין אנ'אימפראוויזירטען... חזיר-שטאל?!

דאס ארט איז מתחייב, א מקום קדוש ריי-ניגט, לייטערט, איידעלט אויס, און ווער ווייסט, צי וואלט דאס יודישע טעאטער געהאט דעם איצטיגען יאמערליכען, קלאגעדיגען אויסזעהען, ווען עס וואלט זיך פראדוצירט אין ענטשפרעכענדע מענשליכע בנינים, לייטען גלייך?!

ווער ווייסט, צי דער פראדוצירער און דער קאנסומענט וואלט נישט אויסגעאיידעלט געווארען, ווען דער בנין צווינגט צו קולטור-אויפפיהרונג אויף ביידע זייטען ראמפע?!

*

די ברייטע יודישע בעפעלקערונג אין לאדז געדענקט די לעצטע גלגולים פון דעם היגען יודישען טעאטער:

לכתחילה האט מען געשפילט אין דעם שענסטען טעאטער — אין דעם גרויסען טעאטער.

דאס גרויסע טעאטער איז אפגעברענט געווארען, האט מען געשפילט אין טעאטער אויף ציגעל-גאס און אין „סקאלא"-טעאטער, און דאס שטאטישע פוילישע טעאטער אויף נאריטאוויטש גאס אין דעם געוועז. דייטשען טעאטער.

איז דאס דייטשע טעאטער אפגעברענט געווארען, האט דער מאגיסטראט געזאגט:

— פאר יודען איז גענוג איין טעאטער. איך נעהם מיר דעם שיינעם בנין אויף ציגעל-גאס, און איך וועט אויסבעהאלטען דאס „סקאלא" טעאטער. מילא, האט מען קיין ברירה נישט געהאט און געשפילט אין „סקאלא".

ביגו לבינו האט זיך גומאכט אזוי, אז די „סקאלא" איז עקסמיטירט געווארען, און מ'האט דאס טעאטער ממש צוטראגען.

לאנגע יאהרען האט דאס טעאטער געפוילט, בוכשטעבליך געפוילט, ביז עס איז געקומען די פריוואטע איניציאטיוו (ה' ש. בערנהיים) און דער צוקרישעלטער בנין איז מגולגל געווארען אין א צאצקע.

דאס הארץ האט זיך געפרייט: איצט — איצט וועט שוין א יודיש טעאטער בעקומען אנ'ארט, וואו אנצושפארען דעם קאפ!

איצט וועט אונז ווארשא מעגען מקנא זיין!

איצט וועלען מיר קאנען שפילען ווירדיג, מענשליך טעאטער!

און וואס האט זיך אויסגעלאזט: א קווי-פרא-קווא"...

*

די פארשטעלונג פון דעם העכסט-סימפאטישען ווארשאווער רעווי-טעאטער „קווי-פרא-קווא" האט, אמת, מיט'ן גאנצען ענין קיין שום שייכות נישט.

דאס רעפערטואר — בעל כרחו — „קווי-פרא-קווא" פרעזענטירט זיך דאך גאנץ שיין און עלעגאנט אויך דורך דעם איצטיגען יונגען צו-זאמענשטעל.

*

מיר קעהרען זיך אום צום עיקר ענין, וואס דארף פראינטערעסירען די לאדזער יודישע געזעלשאפטליכקייט, און מיר אפעלירען צו איהר, און צום יודישען ארטיסטען-פאראיין:

— וועלען מיר דען אדורכלאזען די געלעגענהייט, אז דאס יודישע טעאטער אין פוילען זאל בעקומען א ווירדיגע היים?!

ב.

מיטאג פאר ארבייטענדע פרויען

דער לאדזער יודישער פרויען-שוץ-פאראיין, ווילענדיג ביים איצטיגען קריזיס, קומען צו הילף די ארבייטענדע פרויען, האט בעשלאסען ארויסצוגעבען כשרע, געשמאקע און נאהרהאפטע מיטאגען צו 30 גראשען. איינשרייבונגען נעהמט אן די קאנצלעריע פון פרויען-שוץ-פאראיין, זשעלאזנא 11 פון 12 ביז 1 מיטאג.

א טרויער-אקאדעמיע

שבת ארדענט איין דער „החלוץ" א טרויער-אקאדעמיע געווידמעט דעם 11-טען יאהרצייט פון טראגיש-געפאלענעם שריפטשטעלער י. ח. ברענער.

וועגען ברענער'ס לעבען און שאפען וועלען רעפעריען די ה"ה רעד. פ. אפאטשינסקי—איבערזעצער פון ברענער'ס ווערק אין יודיש, רעד. י. לעווי. דער ארטיסטישער טייל ליגט אין די הענד פון דער העברעאישער סטודיע אין לאדז.

א דאנק-בריף

אין נאמען פון אלע קראנקע פון שפיטאל דרעווו באווסקא 75 שוו. יוזעפא, דאנקען מיר די יודישע קהלה בעזונדערס דאנקען מיר די ראטמענער ר' יחיאל יצחק בערמאן, יעקב ביאלער און פרנס אברהם רעכטמאן פאר בעזארגען אונז מיט כשר עסען 4 מאל טעגליך גאנץ פסח אויך דאנקען מיר די חברים פון שעורי ערב, סאלנא 7 פאר דעם פערטיילען און בעדינונג דאס עסען גאנץ פסח מיט אכטונג יוסף פייגענבוים, דוד ראזענבערג, שלמה פעלד, מינדל קליגער.

ווידערהאלונג פון מעשה בראשית

דורך דעם אויסגעצייכענטן „שיר"-כאר

נאך דעם גרויסען ערפאלג וואס האט אין לאדז געהאט היידענס אראטאריום „מעשה בראשית" וועט דער שיר-כאר, צוזאמען מיטן סימפאנישן ארקעסטער און סאליסטען נאכאמאל אויפפיהרען דאס דאזיגע מוזיקאלישע מייסטערווערק אין די נאהענטסטע טעג.

לידער-אווענד פון יוסף סטרוגאטש

שבת אין אווענד קומט פאר אין טעאטער „מאמוס" זגערזשער 17 א גרויסער לידער און רעציטאציע-אווענד פון דעם בעקאנטען ארטיסט יוסף סטרוגאטש. סטרוגאטש וועט רעציטירען און זינגען לידער פון אגאנצע רייה יונגע פאעטען וואס זענען נאך אין ערגעץ נישט געהערט געווארען.

בײ מענשען, וואס זענען נירערגע-שלאגען, אויסגעשעפט און צו דער ארבייט אונפעהיג

בעקוירקט דאס נאטירליכע ביטערוואסער

Franciszka Józefa

א פרייע צירקולאציע פון בלוט און דערהויבט דעם זכרון און ארבייטס-פערמעגען. צו בעקומען אין אלע אפטייקען און סקלאד-אפטעקעס.

אטלעטען-קאמף אין צירק

די נעכטיגע אטלעטען-קאמפען אין צירק האבען געגעבען פאלגענדע רעזולטאטען: דער בולגארישער סטודענט קאלעף האט אין 4 מינוט בעזיגט לעקושקא; מיאזשא האט בעזיגט פאקטארען, דער יודישער גבור קראוזע האט געקעמפט אונענטשידען מיט דעם שטארקען וואלושעווסקי; מארטינאוו האט אין דער 20 מינוט בעזיגט דעם בעלגישען ריז טיבערמאן און דער קאמף צווישען די צוויי וועלט-מייסטער שטעקער—קאוואן איז געבליבען אונענטשידען.

היינט קעמפען: קאוואן—פאקטאר; שטעקער—קאלעף; מיאזשא—קענמארס; מארטינאוו—קראוזער און דער קאמף ביז'ן רעזולטאט טיבערמאן—וואלושעווסקי.

דער „ארט" שפילט נאך 3 טעג

דאס זענען די געזעגענונגס-פארשטעלונגען

נאך דריי טעג בלויז שפילט דער „ארט" אין לאדז, און דערנאך לאזט ער זיך אוועק אין וועג אריין.

דער היי-יאהריגע סעזאן האט בולט בעוויזען, וואס פאר א בעדייטונג די דאזיגע אינסטיטוציע האט פאר לאדז, און פאר דער יודישער טעאטער-קולטור בפרט.

דורך אלע מאסגעבענדע פאקטארען איז אנערקענט געווארען, אז ביי דעם איצטיגען טאג איז דער לאדזער „ארט" די אינטערעסאנטסטע און קינסטלערישסטע יודישע טעאטער-אינסטיטוציע אין פוילען, וואס ווענדעט אויף זיך די אויפמערקזאמקייט פון כל תפוצות ישראל.

אויך מאטעריעל האט דער „ארט" דעם הייביגען סעזאן געשלאגען רעקארד.

איצט זענען אנגעקומען איינלאדונגען פון אלע עקען פוילען, און דעם קומענדיגען דינסטאג שוין שפילט דער „ארט" מחוץ זיין היים-שטאט.

היינט, פרייטאג, ווערט געשפילט 1 מאל — 10 אין אווענד; מארגען, שבת — 8 און 10 אזייגער, בייטאג ווערט נישט געשפילט.

Najzdrowszy i najtańszy wypoczynek.

Wycieczki morskie Linji Gdynia—Ameryka:

1) **NA FJORDY NORWEGJI** (poza krąg polarny) od 16 lipca do 31 lipca b. r. . . . **Ceny od zł. 425.—**

2) **DO ANGLJI, BELGJI i HOLANDJI** (plaże nadmorskie) od 23-go lipca do 11-go sierpnia b. r. . **Ceny od zł 480 —**

3) **PO MORZU PóŁNOCNEM** (Danja. Norwegja, Szkocja, Anglja i Belgja) od 5 sierpnia do 19 sierpnia b. r. . **Ceny od zł. 400.—**

Sprzedaż biletów i informacje w biurach **Linji Gdynia—Ameryka** Warszawa, ul. Marszałkowska 116;

w GDYNI — ul. Waszyngtona, we LWOWIE — ul Na Błonie 2, w KRAKOWIE — ul. Lubicz 3, w RZESZOWIE — ul. Grottgera 1004, oraz agencjach turystycznych.

BEZ PASZPORTóW ZAGRANICZNYCH i WIZ.

פון יודישען טעאטער

היינט הייבען זיך אן אין לאדז די גאסטשפילען פון זיגלערס אפערעטען-טרופע, עס ווערט געגעבען די פיעסע פון זאלאטארעווסקי א. נ. „מאמעס! היט אייערע טעכטער".

ראדיא-פראגראם

פרייטאג, דעם 6 מאי 1932

11,45 איבערזיכט פון דער פוילישער פרעסע, 11,58 צייטסיגנאל, 12.10 גראמאפאן, 15,25 פארלעזונג פאר מאטוריסטען, 16,20 גראמאפאן-פליטעס פון ווארשא, 16,20 לאדזער פאסט-קעסטעל, 16.40 גראמאפאן אויס ווארשא, 1655 לעקציע פון דער ענגלישער שפראך, 17,10 „די געשיכטע פון לאניק" רעפעראט פון פראפ. לוקאשעוויטש, 17,35 קאנצערט פון לייכטע מוזיק 18,50 פערשידענעס, 19,15 קאמוניקאט פון דער האנדעלס-קאמער, 19,30 פילם-קאלענדאר, 19,45 פרעסע-איבערזיכט, 20,00 מוזיק-שמועס פון קאראל שטראמענגער, 20,15 קאנצערט פון דער ווארשאווער פילהארמאניע, 22,40 קאמוניקאטען, 22,50 טאנץ-מוזיק אויס ווארשא.

שבת, ד. 7 מאי

11,45 פרעסע-איבערזיכט, 11,58 צייט-סיגנאל, 12,10 שול-פריהמארגען אויס לעמבערג 12,45 גראמאפאן, 15,25 פארלעזונג אויס פויזען, 15,50 טראנסמיסיע פון לעמבערג, 16,20 פארלעזונג פאר מאטוריסטען, 16,40 אודיציע פאר יוגענד, 17,05 פארלעזונג אויס ווארשא, 17,25 טראנסמיסיע פון אינטערנאציאנאלען טענים-מעטש בערלין (ראילינג-קלוב, פאריז) טלאטשינסקי (פוילען) 19,00 פערשידענעס. 19,20 לאדזער בארמהערציגקייט-קעסטעל. 19.35 קאמוניקאט פון דער האנדעלס-קאמער. 19,45 פרעסע-איבערזיכט, 20,00 אויפ'ן האריזאנט, 20.15 קאנצערט פון לייכטער מוזיק. 21,55 פעליעטאן, 22,10 שאפען-קאנצערט, 22,40 קאמוניקאטען. 22,50 טאנץ-מוזיק.

בעריכטיגונג

אין צוזאמענהאנג מיט אונזער ידיעה וועגען דעם פראצעס פון דער פרוי אזשעזאווסקא געגען שלמה הוזע דארף בעריכטיגט ווערען, אז די פרוי אזשעזאווסקא איז אין דער גאנצער געשיכטע די בעעילהטע.

זי האט פאר דעם וועקסעל טאקע 2 מאל בעצאהלט און זי וועט איצט פערפיהרען א ציווילען פראצעס, כדי איהר געלד אויפצומאהנען.

לאדז איז איבערראשט

מיט דער וואונדערבארער אויסשטאטונג, גלענצענדען שפילען פון די אקטיארען מיט מאציענא וויסאצקא'ס אנסאמבל אין דעם אינאוגוראציאנס-רעווי פון גרעם טעאטער

„SCALA" שרודמיעסקא 15

„NOS DO GÓRY"

די ערשטע אויפפיהרונג פון טעאטער

— פון — **„QUI PRO QUO"** ווארשא

טעגליך 2 פארשטעלונגען: 8 און 10 אווענד. פארפערקויף פון בילעטען אין די קאסעס פון „Scala" פון 11 א זייגער פריה. טעל. **232-33**.

מעלדונגען

פון די פאך-קורסען ביי „ארט".

עס ווערען אנגענומען איינשרייבונגען אויף פאלגענדע אפטיילונגען. גארטסטען-ארבייט, אנדרלאציע און מאניקער, האנד-שטיקעריי און מאשין-האפט, סוויטער שטריקעריי, גלאט פ. ד. און וועש קארד, הענטשקע ארבייט אויף שליטען-מאשינען פרויען-שניידעריי און צושניידען, וועש-ניי עריי און צושניידען, מעכאנישע וועבעריי. 2865

אכטונג שניידער-מייסטער און שניידער-ארבייטער זונטאג דעם 8. מאי הויבען זיך אן די איינשרייבונגען אויף די צושניידער-קורסען פון דער געזעלשאפט „ארט".

עס ווערען אנגענומען הערען-שניידער און דאמען-שניידער, וואס זענען אין פאך נישט ווייניגער ווי 5 יאהר און זענען קוואליפיצירטע פאכלייט.

הסתדרות החלוץ בלודז

שבת, ד. 7. ה. ח. פינקטליך 3.30 נ. מ. קומט פאר אין אייגענעם לאקאל וואולטשאנסקא 52 א טרויער-אקאדעמיע צום 11-טען יאהרצייט פון י. ח. ברענער. אין פראגראם: רעדעס פון די ח"ח: דיכט פ. אפאטשינסקי—איבערזעצער פון ברענערס ווערק אין יודיש און רעד. י. לעווי. ארט. טייל אויסגעפיהרט דורך דער העברעאישער סטודיע אין לאדז. אריינגאנג פריי.

Dr. med. Haltrecht

ספעציאל-ארצט פאר הויט- און געשלעכטס-קראנקהייטען

פיעטריקאווער 10, טעל. 21-245

נעהמט אן פון 8–11, זונטאג פון 10–1.

פאר אונבעמיטעלטע – לעטשניצע - פרייזען.

אונטער'ן מעסער פון דער גיליאטינע

(ענדע פון דער 6-טער זייט)

מיט קאן מען ערקלערען וואס פערוואונדערטע זענען געווען נישט נאר צווישען די דעפוטאטען, נאר אויך צווישען פובליקום אויף דער גאלעריע.

וואיאן איז געשטאנען פאר'ן געריכט דעם 12 יאנואר 1894, זיין פערטיידיגער איז געווען דער בערימטער אדוואקאט לאבארי, וועלכער איז שפעטער געווארען וועלט-בעקאנט אלס פערטיידיגער פון דרייפוס'ן, וואיאן איז פעראורטיילט געווארען צום טויט און אין צעהן טאג ארום איז ער אומגעקומען אונטער דער גיליאטינע. לאבארי האט ארויסגערופען א גרויסע בעוועגונג פאר דער בעגנעדיגונג פון וואיאנען. פאר בעגנעדיגונג איז דעמאלט ארויסגעטראטען אין זיין צייטונג „די גערעכטיגקייט" אויך קלעמאנסא, וועלכער האט בעוויזען אז מען דארף פון וואיאנען נישט מאכען קיין מערטירער. אבער ארויסדרייסען איהם פון די הענד פון דער „אלמנה" ווי די פראנצויזען רופען די גיליאטינע איז נישט געלונגען, וואיאן איז ווירקליך אויפגעוועקט געווארען אלס מערטירער און א לאנגע צייט פלעגען מאסען מענשען געהען צו זיין קבר.

*

דריי וואכען נאך דער עקזעקוציע איבער וואיאנען איז איינער פון זיינער חברים בעגאנגען א נייעם נאך מעהר שרעקליכען טעראריסטישען אקט: דעם 12-טען פעבערואר 1894 האט ער געווארפען א באמבע אין קאפע רייכען טערמינוס, וואס ליגט נעבען וואקזאל סען-לאזאר. אין קאפע זענען גראד געזעסען זעהר פיל מענשען, צווישען זיי פיל פרויען, און קינדער, אין רעזולטאט זענען 17 מאן פערוואונדעט געווארען, פון זיי זענען שפעטער דריי מענשען געשטארבען. ווי אנרי האט דערנאך ערקלערט פאר'ן געריכט, האט ער מיט זיין אטענטאט געוואלט וואר-רענען די עקזיסטירענדע ארדנונג: אויב די דאזיגע ארדנונג וועט נישט מאכען אליין א סוף צו איהר עקזיסטענץ, וועלען די אנארכיסטען נישט אויפהערען זיך אנצווענדען קיין טערער.

אנרי איז פעראורטיילט געווארען צום טויט און איז ווי זיינע פארגענגער אומגעקומען אויף דער גיליאטינע. אנרי איז געווען נאך א יונגער מענש, סך הכל איז ער אלט געווען 23 יאהר. ער איז געווען זעהר אינטעליגענט, און א הייסער אנהענגער פון די אנארכיסטען רעקלי און באקונינען, ער איז געשטארבען מיט'ן טיפען גלויבען, אז ער וועט געפינען הונדערטער און טויזענדער אנהענגער און אז דורך טערער וועט די בורזשואזיע געצוואונגען ווערען צו קאפיטולאציע.

אין משך פון אנדערהאלבען יאהר זענען אין פאריז געקעפט געווארען דריי אנארכיסטען, דער פרעזידענט פון דער רעפובליק סאדי קארנא האט אונטער'ן איינפלוס פון פאליציי-פרעפעקט לעפין אפגעווארפען אלע בקשות וועגען בעגנעדיגונג.

דאן האבען די אנארכיסטען בעשלאסען צו נעהמען נקמה. אנ'אקטיווע אנארכיסטישע גרופע איז אריבערגעפאהרען פון פראנקרייך אין דער שווייץ, וואו זי האט זיך געקאנט לייכטער צוגרייטען, דארט איז אויסגעארבייט געווארען דער פלאן פון נקמה און עס איז בעשטימט געווארען דער נקמה-נעהמער. דאס איז געווען דער איטאליענישער אנארכיסט קאזעריא. דערוויסענדיג זיך, אז קארנא פאהרט קיין ליאן עפענען די וועלט-אויסשטעלונג, איז קאזעריא איהם נאכגעפאהרען, א גאנצע וואך האט ער נאכגעפאלגט אלע בעוועגונגען פון פרעזידענט און איינגעכען איז איהם געלונגען אויסצופיהרען זיין פלאן, ווען דער פרעזידענט איז געפאהרען פון דער אויסשטעלונג אין ראטהויז אריין, האט קאזעריא זיך דורכגעריסען דורכ'ן המון, האט זיך געווארפען אויפ'ן פרעזידענט און האט איהם שטערבליך פערוואונדעט מיט א קינזשאל.

אויפ'ן צווייטען טאג האבען די אנארכיסטען ארויסגעלאזט א פראקלאמאציע, אין וועלכער עס איז געווען געזאגט, אז פאר ראוואשאל, וואיאן, און אנרי איז גענומען געווארען נקמה. נקמה וועט גענומען ווערען אויך פאר קאזעריאן, אויב מען וועט זיך וואגען איהם אנריהרען.

דאס געריכט האט קאזעריאן פערמשפט צום טויט, און ער איז, פונקט ווי זיינע חברים, אויך אומגעקומען אונטער דעם מעסער פון דער גיליאטינע.

נ. מ.

די צארישע רעגירונג און די יודישע קאראבקע

(ענדע פון דער 8-טער זייט)

אבער די מורא, טאמער וועלען די יודען נישט קאנען אדער נישט וועלען בעצאהלען זייערע רעגי־רונגס־חובות, דיקטירט איהם די מיינונג, אז די קאר־אבקע זאל בלייבען, נאר זי זאל איבערגעגעבען ווערען אינגאנצען אין יודישע הענד. די רעגירונג זאל נאר אנצייכענען די הויפט־ליניען דערפון, ווי די קאראבקע צו ארגאניזירען, אלעס איבעריגע זאל קהל אליין ארדנען. א פערטעל פון דער הכנסה געהט אויף יודישע בעדערפענישען, דאס איבעריגע — אויף דעקען די קהל׳שע חובות, אויף צאהלען די פאדאטקעס, און וואס עס וועט נאך בלייבען — זאל בלייבען אין קאזנאטשייסטווע, ווי קהל׳שער קאפיטאל, אויף פערשידענע נויט־בעדערפענישען פון קהל א. אז. וו.

און דער מיניסטער פון אינערן איז געווען פאר דעם, אז אדער מ׳זאל אינגאנצען בטל מאכען די קאראבקע און זי איבערלאזען נאר דארט, וואו מ׳מוז זי האבען, כדי צו בעצאהלען דער מלוכה איהרע חובות; אדער, אויב אינגאנצען זי אפשאפען איז נישט מעגליך, זאל מען זי פערבייטען מיט א דירעקטען אפצאהל אויף זאכען, וואס זע־נען פערבונדען מיט יודישען גלויבען און רעליגיעזע מנהגים, למשל: פון אתרוגים, בענש־ליכט, א. ד. גל. מ׳זאל אבער די קאראבקע אראפנעהמען פון שפייז־ארטיקלען, ווייל ווי עס איז איצט, מוז אויך דער קריסט, וואס לעבט צווישען יודען, צאהלען די קאראבקע, ווייל צוליב איהר קאסט דעם קצב דאס פלייש טייערער, און ער מאהנט זי איין פון קונה — יוד צי קריסט גלייך. די פראגע איז איבערגע־גאנגען צום „גאסודארסטווענע סאוועט" ער זאל ענטשיידען צווישען די מיניסטארען, און דער סא־וועט האט בעשלאסען, איידער ער זאגט ארויס זיין מיינונג, וויל ער פריהער הערען, וואס זאגען יודען אליין וועגען די פארשלאגען און וואס האבען צו זאגען וועגען דעם די גוּבערנס־פערוואל־טונגען.

.3

איז טאקע פאר אונז אינטערעסאנט צו הערען די מיינונגען, וואס זענען דעמאלט ארויסגעזאגט געווארען — סיי פון אייבצעלנע יודען, סיי פון קהי־לות גאנצע — וועגען דעם ענין קאראבקע.

צווישען אנדערע האט אויך ארויסגעזאגט זיין מיינונג איינער פון די בעוואוסטע אדעסער כלל־טוער, שטערן. ער איז געווען איינער פון די גרויסע גאליציאנער גייסטער, וואס האבען געבויט דאס יודישע אדעס און ארויפגעלייגט זייער שטעמפעל אויף דער דארטיגער יודישער קהלה.

כדאי א פאר ווערטער וועגען איהם:

וואסילי שטערן איז געבוירען געווארען אין יאהר 1798 אין טארנאפאל (גאליציע), דא האט ער געענדיגט די בעוואוסטע שול פון׳ם נאכמעהר בעוואוסטען משכיל: יוסף פערל, צו 20 יאהר איז ער געווען שוין א לעהרער אין דערזעלביגער שול. מען זענען אין אדעס געווען פיל אנגעפאהרענע פון גאליציע, און אין אדעס איז געגרינדעט געווא־רען די ערשטע און איינציגע יודישע שול פאר אלגעמיינער און יודישער בילדונג, האבען די גאַ־ליציאנער גע׳פועל׳ט, אז שטערן זאל ווערען דער דירעקטאר פון דער דאזיגער שול. אין גיכען איז די שול זיך צעוואקסען ביז א 6-קלאסיקער, און דאס פראגראם פון דער שול איז געענדערט און פערברייטערט געווארען. די ארטאדאקסיע האט בע־קעמפט די שול, אבער די העכערע אדמיניסטראציע אין שטאט האט איהר געשטיצט. ביי גענעראל־גו־בערנאטאר וואראנצאוו איז שטערן געווען זעהר חשוב. אין יאהר 1837 איז דער קייסער (ניקאלאי דער ערשטער) געווען אין אדעס און האט בעזוכט די שול און געבליבען זעהר צופרידען מיט איהר. פון דאן אן איז די שול און איהר דירעקטאר געווארען זעהר פאפולער אין לאנד און אין די פעטערבורגער הויכע ספערען. די שול האט געדינט ווי א מוסטער פאר אלע שולען מיט אלגעמיינער בילדונג, וואס די רעגירונג האט געבויט פאר יודען, און האט אזוי ארום געשפילט א גרויסע ראלע אין דער ענטוויקלונג פון אלגעמיינער בילדונג צווי־שען יודען. אדעס איז דאן געווען דער קולטור־צענטער פון רוסישען יודענטום. אין יאהר 1843 איז שטערן בעשטימט געווארען פאר א מיטגליד אין דער פעטערבורגער קאמיסיע, וואס האט געדארפט בע־שטעטיגען דאס פראגראם פון דער שול־רעפארם, וואס לילינטאל האט רעקאמענדירט. דאן האט איהם וואראנצאוו געגעבען בריף צו די מיניסטארען פון בילדונג און פון אינערן און אויך צום פאר־זיצענדען פון׳ם „יודישען קאמיטעט", קיסיליאוו.

קורץ: דער מענש איז געווען באהעבט צו יו־דען און יודישע אינטערעסען און חשוב אין די בעסערע נישט־יודישע קרייזען. און צו איהם האט זיך עס די רעגירונג געווענדעט, ער זאל ארויס־זאגען זיין מיינונג וועגען דער קאראבקע.

און ער האט געמיינט:

אז די קאראבקע דארף ווייטער עקזיסטירען, ווארום די אומדירעקטע שטייערען העלפען אפצאה־לען די פאדאטקעס און מ׳קומט אויס אהן יענע גרויזאמקייטען, וואס ווערען אזוי אפט אנגעווענדט ביים איינמאהנען דירעקטע שטייערען פון איינצעל־נע מענשען, דערהויפט פון ארימעלייט, וואס קא־נען טאקע נישט צאהלען. ער האט אנערקענט, אז די קאראבקע איז א לאסט פאר די מאסען, דערפאר, וואס דער בעל־טאקסע נעהמט אין ארענדע נישט בלויז די טאקסע, דעם אפצאהל פון פלייש, נאר דעם גאנצען פלייש־פערקויף, ער האט אלזא דעם מאנאפאל אויפ׳ן גאנצען פלייש־מארק און בע־שטימט פרייזען לויט זיין איינזעהען, ער האט דער־פאר פארגעלייגט א נייעם מין קאראבקע פאר אלע יודישע קהלות, וואס וואלט נישט שווער געווען פאר די צאהלער און וואלט דאך געקלעקט אויף צו דעקען די אפצאהלונגען צו דער רעגירונג און אויך ענט־וויקלען הילף און קולטור־אינסטיטוציעס. ער האט אבער געווארענט פון דירעקטע שטייערען אויף אתרוגים, בענש־ליכט א. ד. גל.

אבער אויך אלע קהלות האבען זיך ארויסגע־זאגט געגען אפשאפען קאראבקע. און האבען זיך ארויסגעזאגט דערפאר, אז דער הויפט־אפצאהל זאל זיין פון פלייש און עופות, אבער נישט פון זאכען, וואס ווערען פערווענדט צו רעליגיעזע צוועקען.

דער פינאנץ־מיניסטער האט איינגעשטימט מיט דער מיינונג פון די קהלות און דער גאסודארסטווע־ני סאוועט האט מסכים געווען מיט׳ן פינאנץ־מי־ניסטער און עס האט געהייסען:

די קאראבקע, וואס עקזיסטירט ביי יודען, זאל עקזיסטירען ווייטער צום צוועק: צו דעקען די חובות, פינקטליך צאהלען די שטייערען און שאַ־פען און שטיצען די פערשידענע קהלה־אנשטאל־טען, פאר צדקה, בילדונג א. ד. גל.

דאס איז געווען אין יאהר 1839.

צום פריהלינג

בעזיצט דעם גרעסטען אויסוואהל פון דער נייעסטער אין- און אויסלענדישער קאסמעטיק ווי:

פערפומען פודערן

טואלעט־זייפען, קרעמען, זעמטליכע סעלנישע און בלומען־וואסערן

די איבעראל־בעקאנטע קאנקורענץ־פערפומעריע פון

J. DRUKIER, 5 ZAWADZKA 5 — tel. 175-92. —

בעמערקונג: פאר ענגראסיסטען בעדייטענדער ראבאט.

בעזוכט מיין פערפומעריע און איהר וועט זיך איבערצייגען.

זייער אויסגעלאסענקייט אין דער מלחמה

(ענדע פון דער 10-טער זייט)

פאר א חזירים מיר זענען! ברידערלעך, מיר זענען דאך געווא־יין די ריכטיגע חזירים! זעהט באר, זעהט, ווי זיי זעהען שוין אויס די [illegible] מיידלעך! ניין, איך קאן שוין דאס מעהר נישט צוזעהען"!

דעם פראפעסארס פראטעסט האט, פערשטעהט זיך, קיין שום איינדרוק נישט געמאכט, ווייל ס׳איז דאך, ווי דער מחבר זאגט:

„[illegible]נא, פאניע, וואינא" — אזוי, הייסט עס, איז שוין די מלחמה, פאניע, די מלחמה!

און אויך אפילו דער מחבר גופא ווייזט נישט ארויס קיין שום בעזונדערן געפיהל און מיטגעפיהל צו די אומגליקליכע און אומבעשיצטע יודישע און נישט־יודישע בעזשענצעס, וואס זענען געלאפען צו די דייטשען זוכען שוץ און מיטגעפיהל.

אויף מארגען אינדערפריה — דערצעהלט אונז דער מחבר — האט די ראטע סאלדאטען אוועקגע־מארשירט ווייטער, איבערלאזענדיג אויף הפקר די צוויי פערפייניגטע פוילישע מיידלעך, וואס זענען ליגען געבליבען אויפ׳ן גראז, ווי צוויי פגרים פער־וויקעלטע אין ראגאזשעס.

וואו זענען נישט געווארען די צוויי יודישע מיידלעך — האט זיך קיינער נישט געקימערט, ווייל עס איז דאך עפעס „וואינא, פאניע, וואינא"...

אבער פאר׳ן אוועקגעהען האבען די סאלדאטען בעוויזען אפצוטון נאך א גרויסע נבלה.

א נבלה איבער צוויי־מינדעריעהריגע יונגלעך. איינער איז געווען אלט א יאהר 13 און דער צווי־טער א יאהר צעהן.

די דאזיגע צוויי קינדער זענען פערדעכטיגט געווארען אין שפיאנאזש. זיי האבען געשטאמט, א סברא, פון דער מינסקער שפיאנאזש־צענטראלע. אזוי האבען די סאלדאטען מיט די אפיצירען גע־האט בעשלאסען, איז קלאר, אז מען דארף זיי דא אויפ׳ן ארט צושיסען.

איז תיכף ומיד געווארען אויסגעגראבען א גרוב און מען האט די צוויי יונגלעך אוועקגעשטעלט האַרט ביים גרוב דערשאסען צו ווערען.

א גרופע סאלדאטען האבען אנגעשטעלט די ביקסען געגען די צוויי, מ׳שטיינס געזאגט, „פער־ברעכער" און מען האט לויט א קאמאנדע אויס־געשאסען. דער קלענערער, דער צעהן־יעהריגער איז תיכף א פערבלוטיגטער אריינגעפאלען אין גרוב אריין. דער עלטערער, דער 13־יעהריגער, איז ווי דורך א וואונדער ניצול געווארען פון די קוילען און איז שטעהן געבליבען ווי א פערגליווערטער.

— זיין גליק! — האט א זאג געטון איינער א בארימהארציגער אפיציר און מען האט זיך גע־לאזט געהן, איבערלאזענדיג איהם ביים לעבען.

אבער איינער א „קאמעראד" האט זיך נישט געקאנט איינהאלטען, און דערזעהענדיג פון ווייטען שוין, אז דאס יונגעל שטעהט נאך ביי דעם גרוב — האט ער זיך אויף איהם גוט אנגעצילט און דערשאסען.

דער דאזיגער „קאמעראד", דער קינדער־מער־דער איז געווען, לאזט זיך אויס, דער לייפציגער שניידער העגניגער פון לאנדשטורם נומער 107, א טאטע פון אכט קינדער!

„ער איז בטבע געווען", דערצעהלט אונז דער מחבר, „זעהר א ווייכער מענש און א באמת גוטער און בעהילפיגער קאמעראד".

אבער: „וואינא, פאניע, וואינא"... וואס איז דערפון ארויסגעקומען און צוליב וואס האבען מיר דאס אלץ געהאט דורכגעמאכט"?

אט אזוי פרעגט איצטער אין [illegible]עהן יאהר ארום דער מחבר פונ׳ם בוך, קאנראד זייפערט, און צוזאמען מיט איהם פרעגען איצט דאס נעמליכע הונדערטער מיליאנען מענשען.

גאנץ לאדז ווייסט

אז דער פאטאגראפישער אנשטאלט

„פאלאניא"

שוו. יעזשעגא 11

איז פאפולער מיט זיינע גוטע קינסטלערישע אויפ־נאהמען, און בעמיהט זיך צו זיין פאר די ג׳ קליענטען זעהר פינקטליך. און ד רצו בעזיצט ער א גרויסען אויסוואהל פון ארטיסטישע קאסטיומען.

מיט אכטונג

ארטיסט. פאטאגראפ. אטעליר

„POLONJA"

לאדז, יעזשעגא 11.

אונה.: דיפל. פאטאגר גוטערמאן

צופאהר מיט טראמוואי נומ׳ 3.

איז עלכעס איז נאך נישט געווען!

קינדער־גומי־מענטעלעך אין א גרויסען אויסוואהל אין אלע גרויסען פון 5 זל. אן עמפפעהלט די איינציגע פאבריק פון גומי־מענטלען

M. BOTJAŃSKI, ul. Ogrodowa 9. 8087

קויפט נור פון די 1-טע קוועלע

גרויסער אויסוואהל

שפאצירוואגענס

אייזען - ניקעל־

בעטען

מאטראצען

ספרענזשינאווע „Patent"

וויזשימאטשקעס אמעריקאנער

צו בעקומען אין פאבריקס־לאגער

„DOBROPOL", Łódź

Piotrkowska 73 (אין הויף)

גיטעס

פאר כראמישע אנשטאלטען דרוקערייען און פערלאגען עמפפעהלט

די איינציגע יידישע ציינקאגראפיע אין לאדז

„גוטנבערג"

מיטקאפסקא 104

טעל.: 241-24

DR. MED. J. ŁUBICZ

כירורג - ארטאפעד

פאלודניאווא 9, טעל. 183-17

קראנקהייטען פון די ביינער, געלענקען, פערקרימונגען פון די פלייצעס און גלידער

איינענע פראצאווניע פון זעמטליכע ארטאפעדישע אפאראטען ווי: חקלארקעס אויף פלאטפוסען, קינסטליכע הענד און פיס, גארסעטען א. אז. וו.

נעהמט אן פון 2.30 ביז 4.03 נאכמיטאג.

זיכערע הילף און א רפואה

אהז א אפעראציע, אן בלוט, אהז א מעסער און אהן בלוט־פערגיפטונג פאר קראנקע אויף קילעם פאר מענער, ווייבער און קינדער. פערשידענע קאליקעס אין גוף פאר הויקערס און פיס

פערלאזט אייך נישט, ווייל דער ווינקעל־בראך ווערט גרויס אזוי ווי א מענשען־קאפ, אדער אזוי ווי א וואסער־קאן און עס פעלט אריין אין דעם פיס און דער קראנקער איז אין א גרויסער סכנה דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראנדיג און שטערבליך. ספעציעל גוטע היילבאנדאזשען אויסגעצייכענט גוט דורך גרויסע פראפעסארען מיט מיינע בעהאנדלונג און פון רומענישען פראפעסאר

דאקטאר בראבירענינד בעזוכען זיכער דעם שוערמטען און געפעהרליכסטען ברוך. אויך פאר הויקערס, ליימונגען מיט היילגארסעטען און אפא־ראטען פאר פערקרומטע פיס און פלאט־פיס, ספעציעלע איינלאגען און די שוך קינסטליכע גומענע פיס און הענד, גומענע זאקען, פאר די גרעסטע קראנקע ערטער. עמפפאנגט פון 9 ביז 1 בייטאג און פון 3 ביז 7 אין אווענד.

ארטאפעדישע אנשטאלט

Specialist J. RAPAPORT, Ortoped

von Lemberg Łódź, WOLCZANSKA 10, tel. 221-77, front, parter.

בעמערקונג: דאס פערזענליכע ערשיינען פון די קראנקע איז אונבע־דינגט נויטיג. דיפלאמען האבען אויסגעשטעלט פאלגענדע איניווערזיטעטס־פראפעסארען: פראפ. ד״ר באראנטש, פראפ. ד״ר י. מאריש־לער, פראפ. ד״ר בר. קיפראנאווסקי און אויך אנדערע.

מיר נעהמען אויך אן פערזיכערטע פון דער קראנקען־קאסע.

דאנקזאגונג.

דעם ה׳ דיר. י. ראפאפארט, דעם ספעציאליסט פון דער הייל־ארטאפעדיע, וואוינהאפט אין לאדז, וואלטשאנסקא 10, דאנק איך הערצליך פאר׳ן אפראטעקען מיין קינד פון א שווערער פערקרימלונג (פאראליזש פון די פיס) דורכ׳ן פערלענגען א ספעציעלען הייל־ארטאפעדישען גארסעט לויט זיין מעטאדע. דאס קינד איז איצט געזונד און גלייך.

(—) **Szklarowie.**

קלאנג-קינא-טעאטער
LUNA

היינט און פאלג. טעג! דער קעניג פון הומאר
WLASTA BURIAN
„Pod Kuratelą“

אין זיין נייעסטן קלאנג - שלאגער ר. זשי — Karol Lamoc

:—: דער בעריהמטעסטער אין איראפע טשעכישער קאמיקער בוריאן אין דער הויפט-ראלע.
„אויסער'ן פראגראם ???

אנהויב פון די סעאנסן 4 א זייגער נאכמיטאג, שבת און זונטאג—12 א זייגער ביי'טאג. פריהמארגען-פארשטעלונגען צו פארקלענערטע פרייזן. הנחה-בילעטן אונגילטיג.

ODEON

היינט און פאלג. טעג! צום 1-טען מאל אין לאדז! מען קען פלאצן פאר געלעכטער, ווען מען זעהט די הומאריסטן
PAT i PATACHON
אין פילם „פאט און פאטאשאז אלס ערפינדער פון פולווער“
WODEWIL
אויסער'ן פראגראם: קלאנג-צוגאבע

קלאנג-קינא-טעאטער
„CORSO“
זשעראנא 2/4

היינט און פאלגענדע טעג! גרויסער שלאגער-פראגראם!
1) „נאך סיביר“ (פלאמענדע הערצער) דראמע פון ליבע און אפזאגונג.
Jadwiga Smosarska, Adam Brodzisz i Bogusław Samborski
2) HARRY PEEL אין סענסאציאנעלן פילם א. נ. דער געהיימנישפולער פערטיידיגער אין די הויפטראלען!
פארקלענערטע פרייזן פון די פלעצער
אנהויב פון די סעאנסן 4 א זייגער נאכמיטאג שבת זונטאג און יום-טוב 12 א זייגער בייטאג

קלאנג-קינא-טעאטער
RAKIETA
שענקעוויטשא 40 טעל. 141-22
היינט און פאלגענדע טעג!

די שעהנע פילם-אפערעטקע
ליבע צום פירשטינס באפעהל
אין די הויפטראלען:
Liljan Harvey i Henry Garat
אנהויב פון די פארשטעלונגען 4 א זייגער נאכמיטאג, שבת 2 א זייגער נאכמיטאג, זונטאג און יום-טוב 12 א זייגער בייטאג

קינא-טעאטער
„LIRA“
לימאנאווסקיעגא 37.
אנהויב אין געוו. טעג 4 נאכמיטאג שבת און זונטאג 12 א זייגער בייט.

היינט און פאלג. טעג! ס'גרעסטע מייסטערווערק פון XX יאהרהונדערט! געשפילט אויף אלע וועלט-עקראנען מיט'ן גרעסטן ערפאלג א.נ.
„אויפ'ן מערב-פראנט קיין שום נייעס“
לויט Marja Erick Remarque
גרויל פון דער וועלט-מלחמה! שוידערליכע בילדער פון וועלט-קריג!
דאס בילד לאזט איבער אויפ'ן צושויער א געוואלדיגען איינדרוק. פרייזען פון די פלעצער אויפ'ן ערשטען סעאנס 40 גר. און 50 גר. נישט קוקענדיג אויף די גרויסע קאסטען פון דעם מעכטיגען בילד, זיינען די פרייזען נישט געהעכערט.
נעכסטער פראגראם: דאפעלטער שלאגער-פראגראם: 1) „שוים-ערשיינונגען“ און 2) „די ליבע אין עסספרעס-צוג“

פרייז פון אנ'אנאנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

קריינע אנאנסען

פרייז פון אנ'אנאנאס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

פרייע פאסטענס

מעדלעך צו נייהען שוויסבלעטער ווערען געזוכט. צו ערפאהרען אין אדמינ. 2869

ס'איז נויטיג א קלאפער צו שטיבען-פאנטאפעל, צו מעלדען זיך פון זאפארט ביי ראקמאן, פילסודסקיעגא 49. 2934

א קוואליפיצירטער נייהער ווערט פון זאפארט געברויכט ביים קאמאשען שטעמפער. זיטענפעלד, אלעקסאנדריסקא 28 פראנט 1. שט. 2943

א געהילף ריכטעווער ווערט פון זאפארט געברויכט צו ערפאהרען ביי פרידמאן זשגאווסקא 25. 2924

א קוואליפיצירטע פערקויפערן אין א כלאדניע ווערט פון זאפארט געזוכט פאדזשעטשנא 15 רזגאווע געוועלב. 2925

עס ווערט געברויכט א קוואליפיצירטע שניידערין ביי גאלדבערג, אלעקסאנדראווסקא 12. 2890

עס ווערט געזוכט א קוואליפיצירטער שפולער(רין) אהיים צונעהמען ליבראווסקי ציגעל-גאס 15. 2892

טריקא-נייהערינס קוואליפיצירטע ווערען פון זאפארט געברויכט וואלבארסקא 5 וו. 16. 2870

עס ווערט געזוכט א האנד-נייהער פון באלד ביים דאמען-שניידער מ. ראזענצווייג. ווסכאדנא 40 2078

א קוואליפיצירטער האנט נייהער צו דאמען בעשטעלט ווערט פון זאפארט געברויכט ביי ח. וואידיסלאווסקי, טראגוטא 4. 2927

א קוואליפיצירטע מאשין-נייהערין צו סוועטערס ווי אויך א האנד-נייהערין קענען זיך מעלדען, באוואמיעסקא 10 ביי ווארשאווסקי, פראנט 1-טער שטאק. 2928

א לערן יונגעל צו א בעשטעלטען שניידער ווערט פון באלד געברויכט דאבראשיצקי, 81 פיעטריקאווער. 2905

ס'ווערען געזוכט קוואליפיצירטע מעדלעך אלס קראפט-שפולערינס, א קוואליפיצירטע רעפע-זירקע ווי אויך א געזעלען א קוואליפיצירטער לע-כער-נייהער צו טריקא-וועש ביי א. י. דיאמענט-שטיין נאוואמיעסקא 7 רעכטע אפיצינע 1-טער שטאק. 2906

סווערט געזוכט א לערן-יונגעל פון אנשטענ-דיגע עלטערן פון זאפארט אין קאפעלוש-געש-עפט, „קורייער קאפעלושניטשי“ פאלודניאווא 15. 2907

סווערט געזוכט א סקלעפאווע פון זאפארט, נאוואמיעסקא 3 וו. 50. 2909

נייהערינס, וועלכע נעהמען אהיים מאגאזין-בלוזן צו נייהען, ווי אויך א צושניידער קאנען זיך מעלדען ביי קאהן, נאוואמיעסקא 5, אין שטרימף-געשעפט. 2885

א מעדעל קוואליפיצירט צו מענסקע טאנדייט ווערט געזוכט קאשטשעלנא 5 ביים וועש-נייהער. 2885

לאקאלען

צו דינגען און פערדינגען פערשידענע יואוי-נונגען אין אלטע און אין נייע הייזער מיט אלע בעקוועמליכקייטען אויף מאנאטליכע דירה-געלד, גע-וועלבער, געשעפטס- און פאבריקס-לאקאלען. מעב-לירטע צימערן, הייזער, ווילעס, פלעצער פון פער-שידענע פרייזען. יעדער קויפט און פערקויפט. נאר דורך „דער ביורא לאקום“, וואס ערלעדיגט פינקטליך און סאליד. אינפארמאציעס אהן בעלוינונג, פיעט-ריקאווער 62, פראנט, 2. שטאק, טעל. 15-166, טעטיג פון 8 פריה ביז 8 אווענד.

Do wynajęcia pokój frontowy dla jednej lub dwuch osób ewentualnie dla małżeństwa. Skwerowa 3, m. 8. 2877

Pokój umeblowany z niekrępującym wejściem poszukuję. Okolica obojętna. Oferty sub. „27“ 2940

צו פערדינגען א צימער פאר 2 יונגעלייט בע-זונדערער איינגאנג ביי גאלדמאן 11. ליסטאפאדא 14 וו. 30. 2868

צו פערמיטען 2 צימער און קוך מיט בעקוועמ-ליכקייטען שרודמיעסקא 61, צו ערפאהרען ביים ווירט נאוואמיעסקא 22 פראנט 2. שטאק מיט באלקאן. 2942

וויכטיג אויפ'ן זומער-סעזאן איבערצוגעבען א געוועלב אין בעסטען פונקט פון שטאט מיט אלע סאדע-אייגריכטונגען ווי אויך בעלייכטונג. פאטענט פרייז צו ערפאהרען ביי רייכענבערג, 11 ליסטאפאד 16. 2717

צו פערמיטען א גרויס זוניג צימער ביי אנ'אנ-שטענדיגער פאמיליע. מאקאוו, קילינסקי 40 וו. 142. 2889

א שטוב מיט א קוך פון 4 פענסטער פולשטענ-דיג רעמאנטירט מיט בעקוועמליכקייטען ביליג אי-ב[illegible]פען קאנסטאנטינער 50 גאלדמאן. 2883

אנ'ארט צו שלאפען פאר א יונגערמאן ביי אנ'אינטעליגענטער פאמיליע פאר א מעסיגען פרייז, לעווקאוויטש, ווסכאדניא 55 וו. 33. 2876

אפצוגעבען א לעצט צימער אויף א פראצאוניע ס'קען אויך זיין פאר 2 יונגעלייט צו שלאפען צו ערפאהרען פולנאצנא 14 ביי מארקוס. 2929

אבצוגעבען א בעקוועם צימער אויף א פראצאוניע, אויך א בעזונדער צימער אבצוגעבען פאר 2 יונגעלייט צו שלאפען, נאוואמיעסקא 4 וו. 9. 2913

א בעקוועם צימער איז אבצוגעבען פאר א יונגערמאן מיט א פראצאוניע אדער צו שלאפען פאר 2 יונגעלייט, קאמיענא 1 באט. 2912

אנ'ארט צו שלאפען פאר 2 אנשטענדיגע יונגעלייט, עווענטועל פאר 2 פרייליינס אין א שעהן מעבלירט צימער מיט בעקוועמליכקייטען ביליג פון זאפארט אפצוגעבען ביי א בעסערער פאמיליע. צו ערפאהרען ביי ארבאך קילינסקיעגא 41.

א האלב געוועלב מיט א וויסטאווע פון זאפארט איבערצוגעבען, נארוטאוויטשא 23 ווייננבערג. 2094

2 יונגעלייט קאנען בעקומען לאזשי ביי אנ'אנשטענדיגער פאמיליע ברעסלער, נאוואמיעסקא 26 פראנט 3. שטאק. 2098

א שטוב מיט א קוך, זוניגע וואוינונג מיט א באלקאן און קארידאר, 2-טער שטאק ביליג צו פערמיטען דירעקט פון ווירט. צו ערפאהרען פראנציסקאנער 30, ס'איז אויך דא אבצוגעבען אנ'ענצעלנע וואוינונג. צופאהר מיט טראמווייען 1, 6, 14.

אנ'ארט צו שלאפען פאר איינעם אדער 2 יונגעלייט פאלודניאווא 20, וו' 72, 2-טער הויף, לינקס איינגאנג.

קויף און פערקויף

עס ווערט געזוכט א גענוצטע פרעס-מאשין צו זייף 1. מאי 35 וו. 23 ביי העגדעלקס 2879

פערשידענעס

50 גראשען א לעקציע; ספעציאליסטען ערטיילען ענגליש, פראנצויזיש, שפאניש, עספע-ראנטא. 6 שערפניא 28, וו. 11 פון 7–9 אוו.

סטארשי פעלדשער נ. ניימאן וואלינט 6. שערפ-יען (בענעדיקטא) 43 מאכט עלעקטריזאציעס, צו בעקומען פרישע מאיאווע פיאווקעס. 2888

דעם 3-טען מאי האב איך פערלוירען א פארט-פעל אין וועלכען ס'איז געלעגען א פאס און א מיליטער-ביכעל אויפ'ן נאמען פון הערש ראזענבערג און בעט אבצוגעבען געגען בעלוינונג אין אדמינ. 2881

ס'איז פערלוירען געווארען א פראטעסט אויף 40 זל. אויסשטעלער ח. זאבלודאוויטש, ארדרע ב. גאטליב צאהלבאר 4]28, 32 דער [illegible] ווערט ערקלערט פאר אונגילטיג, אבצוגעבען זשעראמסקי 22 גאטפריד. 2886

ביליג צו פערקויפען א מאנגעל אין בעסטען צושטאנד. צו ערפאהרען פאלודניאווא 3, אין דער בעקעריי. 2826

UZDROWISKA אטוואצק. קלימאטישע וואלד-סטאציע, היילט ווירקזאם לונגען-קראנקהייטען, הארץ, נערוועו, בלוטארמקייט, אויסגעמאטערטקייט, זאגער רוקען-קראנקהייט. צאהלרייכע סאנאטאריומס, קאמפארט איינגעארדענטע פענסיאנאטען. מעסיגע פרייזען. 2739

מ'זוכט ארבייט

א קוואליפיצירטע וואורשט-שניידערין זוכט א פאסטען אין א וואורשט-געשעפט. צו ערפאהרען צעגעלניאנא 5 ביי זבאמיראווסקי אין דער רעסטא-ראציע. 2887

א פראקטיצירטער יונגערמאן זוכט א פאסטען ביי א לעדער בראנזשע מיט א קליינעם געהאלט ווענדען זיך Zachodnia 19, Ch. M. Mandelmilch

---

אנאנסען-פרייז: אין לאדז — 5 זל. א חודש מיט צושטעלען א היים; אויף דער פראווינץ 9 — א חודש אין אויסלאנד — 8 זל.
[illegible] די אנאנסען אין דער פערלאג [illegible]
[illegible] און ביינאכט.

[illegible] 18 גר. [illegible] אין ערב יו"ט 24 גר. אין דער [illegible] 8 שפאלטען
[illegible] 40 [illegible] 60 [illegible] 4 [illegible]
[illegible] 12 [illegible] 18 [illegible] 8 [illegible]
[illegible] 60 [illegible] 100 [illegible] 10 גר. [illegible]

Wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółka z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Rozentowski i D. Zilbelberg. Redaktor odpowiedzialny: Ch. [illegible]
Czcionkami i druk. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 3[illegible]